

**Саветници са
домаћим задатком** стр. 23

**Србија ће опет
увозити струју** стр. 35

**Ка равноправном
статусу ЕПС-а
на европском тржишту** стр. 12

ТЕСЛА 150

Срећни празници

Између рекорда и тајни

Са произведених више од 39 милијарди киловат-часова електричне енергије у протеклој 2005. години, ЕПС је још једном испунио и законску обавезу - обезбедио је довољно струје за све потрошаче у Србији. Највећа ЕПС-ова годишња производња не би била могућа да производна постројења припремљена преко лета нису остварила и надпросечне учинке. У последњим месецима 2005. године то се управо и догађало - дневни производни рекорд у ТЕНТ-у, до сада највећа годишња производња у "Костолцу Б", превремено испуњење, па и знатно и пребацивање годишњих производних планова у хидроелектранама ...омогућили су рекорд. Ипак, не би било рекорда у ТЕ, да их копови нису пратили. Зато, капа доле и рударима. Према томе, капацитети ЕПС-а су крајем 2005-те већ радили за наредну 2006. годину!

И други резултати су за истицање. Ремонт - на време и веома квалитетно обављени. Наплата - у неким дистрибуцијама изнад 100 одсто, у просеку око 93... код свих значајно побољшање. Губици у мрежи - смањени, не довољно, уз нова бројила (ваљда ће неки тендер проћи) биће боље. Реструктурисање - по плану, тешко, али без потреса. Број радника - за годину дана смањен за око 10.000. Реорганизација - по плану, следи "умивање" новог ЕПС-а са 11 привредних друштава. Тај "нови" ЕПС је "стартовао" 1. јануара.

Признања за такве реформске резултате стигла су из седишта Европске уније, односно из Комесаријата Европске комисије за енергетику и саобраћај. Андрис Пиебалгс, комесар за енергетику и саобраћај Европске комисије, изјавио је, између осталог, да је Европска унија задовољна динамиком енергетских реформи у Србији које су се потпуно одвијале у складу са европским директивама. Високе оцене дате су и за два развојна енергетска документа - за Стратегију развоја енергетике Србије до 2015. године и за Закон о енергетици. Тим законом се, подсећамо, спречава дезинтеграција ЕПС-а, која је, по неким душебрижницима, један од наводних услова за праву реформу енергетског сектора и улазак Србије у ЕУ.

Тако је, после посете Бриселу, за домаћу сцену, ваљда потпуно отклоњена дилема о томе да ли Србија и без приватизације електроенергетског сектора може у енергетску заједницу југоисточне Европе.

У прописима ЕУ таква обавеза не постоји - разјаснио је Радомир М. Наумов, министар рударства и енергетике Србије. Државе самостално, на име, бирају модел енергетских реформи, као и време, начин и облик промене власничке структуре енергетских ресурса. ЕУ, притом, од Србије очекује да оправда стечену позицију регионалног енергетског лидера. Значи, већ у 2006. години потребно је убрзати наставак започетих реформи и спровођење уговора о електроенергетској заједници. У тој другој фази најважније је ојачати улогу регулаторне агенције, донети низ пратећих

прописа који ће створити услове за улазак страног капитала у енергетски сектор. Али, страног капитала нема без тржишне цене струје, без профита који ће их привући. Као што ни америчка челичана или француске и грчке цементаре нису дошле овде јер обожавају Србију, већ зато што имају не мали профит правећи своју робу овде, уз српску цену струје.

Дакле, цена електричне енергије представља и даље највећу непознаницу за пословање ЕПС-а у 2006. години. Стигла је и вест да је Влада Србије дала сагласност на План пословања ЕПС-а за 2006. годину, иако је у њему непокривено приходом око 25 милијарди динара расхода. Или, око 280-300 милиона евра. У њему је, такође, записано да ће увоз струје бити око 1,7 милијарди киловат-сати. То никога није забринуло, сем министра Наумова и врх ЕПС-а.

Поскупљење струје, очекивано крајем године, што су и економисти предлагали, није прихватио министар финансија. Био је убедљив, па је Влада Србије обећала да ће се корекција десити, али не сада, већ почетком априла. Тај "филм" је ЕПС већ гледао... Када се инфлација отргне ономе ко је надлежан за њу, поскупљење помери на јул. Власнику као да није битно што робу коју производи његова највећа и највреднија фирма распродаје свакоме, по истој цени. И ономе ко је богат и ономе ко је сиромашан, значи и РТБ-у Бор и поменутиим страним компанијама које се љуте на саму најаву повећања цене струје. Потрошња струје у 2005. години је за више од пет одсто већа него што је било очекивано. Зашто? Па, ко још да не троши најјефтинији домаћи енергент. Зато је опет и почело грејање на струју. Потпуно спреман ЕПС, ако крену потрошачи на њега, неће издржати тај удар. Но, ваљда неко размислила и о том "сценарију". ■

Миодраг Филиповић

Брисел дао највишу оцену за досадашњи ток реформи енергетског сектора

ГЕНЕРАЛНИ ДИРЕКТОР
др Владимир Ђорђевић

ДИРЕКТОР СЕКТОРА ЗА ОДНОСЕ
С ЈАВНОШЋУ

Момчило Цебаловић

ГЛАВНИ УРЕДНИК

Миодраг Филиповић

РЕДАКЦИЈА:
ЗАМЕНИК ГЛАВНОГ УРЕДНИКА
Драган Обрадовић

НОВИНАР

Анка Цвијановић

РЕДАКТОР - ТЕХНИЧКИ УРЕДНИК

Јелена Станојевић

Александра Чолић

АДРЕСА РЕДАКЦИЈЕ:

Царице Милице 2
11000 Београд

ТЕЛЕФОНИ:

011/2627-090, 2627-395

ФАКС:

011/2024-844

E-mail:

miodrag.filipovic@pr.eps.co.yu
list-kWh@pr.eps.co.yu

web site:

www.eps.co.yu

НАСЛОВНА СТРАНА: BLUEPRINT

ЛИКОВНА И ГРАФИЧКА
ПРИПРЕМА:

”Глобал пулс” д.о.о.
Београд

ШТАМПА:

Штампарија
„Полигика” а.д.
Београд

ТИРАЖ:

13.000 примерака

ПРВИ БРОЈ ЛИСТА ЗДРУЖЕНЕ
ЕЛЕКТРОПРИВРЕДЕ СРБИЈЕ,
ПОД НАЗИВОМ ”ЗЕП”, ИЗАШАО ЈЕ ИЗ ШТАМПА
МАРТА 1975. ГОДИНЕ; ОД МАЈА 1992.
НОСИ НАЗИВ ”ЕПС”, ОД 6. АПРИЛА 2005. ГОДИНЕ
ЛИСТ ИЗЛАЗИ ПОД ИМЕНОМ ”kWh”

ИЗДАЈЕ
ЈАВНО
ПРЕДУЗЕЋЕ
ЕЛЕКТРОПРИВРЕДА
СРБИЈЕ

4

Прошла година представља историјску прекретницу српске електроенергетике. Ипак, 2005. година памтиће се, пре свега, по одвајању преноса од производње и дистрибуције - истакао је Владимир Ђорђевић, генерални директор ЕПС-а.

5

У нову 2006. годину ЕПС је, према речима проф. др Јерослава Живанића, председника Управног одбора ЕПС-а, ушао са доста непознаница битних за пословање. Највећа је у вези са постојећом нереално ниском ценом електричне енергије у односу на трошкове производње и тај јаз и те како умањује остварене резултате.

6

Пројекат будуће организације Електродистрибуције Београд урадио је Факултет организационих наука и према том моделу ново привредно друштво имаће шест дирекција. До 31. марта биће усвојен Правилник о унутрашњој организацији и систематизацији новог ЕДБ-а, што подразумева рационалније коришћење садашњих ресурса.

21

Ваше енергетске реформе се одвијају у потпуном складу са оним што захтевају директиве ЕУ. За кратко време достигли сте процесе, који се у неким државама одвијају дуже од деценије. Очекујемо да наставите тим темпом - цитирао је Радомир Наумов, министар рударства и енергетике Србије део недвосмислене поруке Андриша Пијебалгса, комесара за енергетику и саобраћај Европске комисије ЕУ.

26 Како је могуће да се у Србији продаје најјефтинија струја у Европи, иако ЕПС ту робу производи са истим машинама са којима је производе они чији је киловат-сат неколико пута скупљи од ЕПС-овог? Од 1990. у Србији није прорадио ниједан нови енергетски објекат који би подмиривао или бар пратио раст потрошње

32 Точак моћног багера је стајао. Било је то сасвим неприродно стање. Заустављени точак са назубљеним корпама је изван поретка који влада на угљенокопу. Да није било сићушних сподоба које су превлачиле дугачке јаркожуте каблове преко црног угља, помислио би човек да је пред замрзнутом фотографијом.

62 Београде, цабе теби слава, кад је теби Крагујевац глава! Тако се говорило када је у главни град (1841. године) произведен Београд, али су главне институције још остале у Крагујевцу. Крагујевац је био прва престоница Србије и у њему су као први основани суд, гимназија, позориште, лицеј, изливени топови, електрична централа...

■ НАШ ИНТЕРВЈУ ■■■■

04 ВЛАДИМИР ЂОРЂЕВИЋ, ГЕНЕРАЛНИ ДИРЕКТОР ЕПС-а
Година нада и искушења

05 ПРОФ. ДР ЈЕРОСЛАВ ЖИВАНИЋ, ПРЕДСЕДНИК УПРАВНОГ ОДБОРА ЕПС-а
Домаћински у реформи

■ РАЗГОВОР С ПОВОДОМ ■■■■

06 СТЕВАН МИЛИЋЕВИЋ, ДИРЕКТОР ЈП ЕЛЕКТРОДИСТРИБУЦИЈА БЕОГРАД
Потрошача дупло више, запослених као 70-их

■ ФОРУМИ ■■■■

08 УПРАВНИ ОДБОР ЕПС-а
Подршка улагању за "ТЕ Колубара Б"

10 ЕЛЕКТРОПРИВРЕДА СРБИЈЕ И ПОСЛОВНИ ПАРТНЕРИ
Сарадња и у 2006. години

■ СТРУЧЊАЦИ ГОВОРЕ ■■■■

12 РЕСТРУКТУРИСАЊЕ И ПОБОЉШАЊЕ ЕФИКАСНОСТИ ЕЛЕКТРОПРИВРЕДЕ СРБИЈЕ
За равноправан статус на европском тржишту

■ АКТУЕЛНЕ ТЕМЕ ■■■■

20 КОНФЕРЕНЦИЈА ЗА НОВИНАРЕ ПОВОДОМ ПОСЕТЕ НАШЕ ЕНЕРГЕТСКЕ ДЕЛЕГАЦИЈЕ БРИСЕЛУ
ЕПС добио "благослов" Европске уније

23 ИЗА КУЛИСА БЕСПЛАТНИХ СТУДИЈА РЕСТРУКТУРИСАЊА
Саветници са домаћим задатком

26 АПЕЛ СТРУЧЊАКА ЕЛЕКТРОПРИВРЕДЕ ЈАВНОСТИ СРБИЈЕ
Светлост или мрак

30 ОКРУГЛИ СТО "ЕНЕРГЕТИКА КОСОВА И МЕТОХИЈЕ, ЈУЧЕ, ДАНАС, СУТРА"
Лигнит одређује статус Космета

■ НА ЛИЦУ МЕСТА ■■■■

32 БАГЕРИСТИ
Чувај се магле

■ АКТУЕЛНЕ ТЕМЕ ■■■■

34 СРБИЈА СЕ ПОНОВО ВРАЋА НЕКАДАШЊЕМ УВОЗУ СТРУЈЕ
Скупо купују, јефтино продају

35 У СУСРЕТ НОВОЈ ОРГАНИЗАЦИЈИ ПРИВРЕДНИХ ДРУШТАВА ЕПС-а
Ефикасније пословање

36 EURASOAL - ЕВРОПСКА АСОЦИЈАЦИЈА ЗА УГАЉ
Доминација "црног злата"

37 НОВА 2006. У ЗНАКУ НИКОЛЕ ТЕСЛЕ
Трагом загонетки природе

■ ПОВРШИНСКИ КОПОВИ ■■■■

38 ИЗ ПЛАНА РБ "КОЛУБАРА" ЗА 2006. ГОДИНУ
За ремонте - 3,3 милијарде

■ ТЕРМОЕЛЕКТРАНЕ ■■■■

40 ТЕ "НИКОЛА ТЕСЛА Б"
Први хрле ка Европи

■ ХИДРОЕЛЕКТРАНЕ ■■■■

42 ЈП "ДРИНСКЕ ХЕ" ПРЕМАШИЛЕ ГОДИШЊУ ПРОИЗВОДЊУ
Дуплирали планирано

■ ДИСТРИБУЦИЈЕ ■■■■

44 АКЦИЈЕ: САРАДЊА ОПШТИНЕ ВОЖДОВАЦ, ЕПС-а И ЕДБ-а
"ЕПС и деца" у празничном руху

■ КОСМЕТ ■■■■

46 НА КОСМЕТУ ТРОСЛОЈНЕ РЕДУКЦИЈЕ ПОТРОШЊЕ СТРУЈЕ
Српска насеља најдуже у мраку

■ СИНДИКАТ ■■■■

47 СИНДИКАТ ЕПС-а НИЈЕ ПОСТИГАО СПОРАЗУМ СА ВЛАДОМ СРБИЈЕ
Почео генерални штрајк

■ ЕКОЛОГИЈА ■■■■

48 РЕХАБИЛИТАЦИЈА И МОДЕРНИЗАЦИЈА БЛОКОВА У ЈП ТЕНТ
Електрофилтери по европским нормама

■ СВАТ ■■■■

50 ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТСКИМ СИСТЕМОМ АУСТРАЛИЈЕ ДОМИНИРАЈУ ТЕРМОЕЛЕКТРАНЕ
Царство угља у земљи кенгура

52 АТОМСКА ЕНЕРГИЈА СВЕ ПРИВЛАЧНИЈА НА ИСТОКУ
Нуклеарна трка у Азији

54 НОВИ ЗЕЛАНД
Смешак старог "мргуда"

■ КУЛТУРА ■■■■

56 СВЕТОСАВСКИ ХРАМ - НАЈВЕЋА СРПСКА ЗАДУЖБИНА
Житије свеца и његових Себра

57 ПОРТРЕТ ВЕЛИКАНА: АНАСТАС ЈОВАНОВИЋ
Заборављени сведок времена

■ ЗДРАВЉЕ ■■■■

60 ПРОФ. ДР ЈАГОДА ЈОРГА ИЗ САВЕТОВАЛИШТА ЗА ДИЈЕТЕТИКУ МЕДИЦИНСКОГ ФАКУЛТЕТА
Месец кад се добро једе

■ ТУРИЗАМ ■■■■

62 КРАГУЈЕВАЦ, ПРЕСТОНИ ГРАД
Шетња Милошевим венцем

ВЛАДИМИР ЂОРЂЕВИЋ, ГЕНЕРАЛНИ ДИРЕКТОР ЕПС-а

Година нада и искушења

■ Све што је Влада Србије прихватила у аранжману са ММФ-ом кад је реч о ЕПС-у, ЕПС је реализовао ■ ЕПС, дакле, није угрозио стратешке државне интересе

Прошла година представља историјску прекретницу српске електроенергетике и то по много чему. Ипак, јасно је, да су одвајање преноса од производње и дистрибуције и даља реорганизација ЕПС-а у складу са Законом о енергетици, оно по чему ћемо памтити 2005. годину. Ипак, за сећања немамо времена, јер је пред нама година пуна искушења. Реорганизација се наставља и од 1. јануара у ЕПС-у, јавном предузећу, имамо 11 привредних друштава. Очекује нас израда низа аката која треба да омогуће да све то што смо замислили и спроведемо у живот. А уз то, наравно, да и даље обезбеђујемо довољно угља и електричне енергије за све потрошаче. Уосталом, реструктурисање и реорганизација ни 2005. године нису угрозиле снабдевање струјом.

Урадићемо и неколико значајних студија које ће нам помоћи да "нацртамо" неки нови ЕПС, да осмислимо пут ка њему, вероватно, кроз неку промену власничке структуре. О тој промени одлучиће власник, али пословодство има обавезу да предложи правце развоја највредније српске компаније а не да се-

Владимир Ђорђевић

ди и чека да неко други нешто смисли и стави на сто. Дакле, ЕПС у креирању своје судбине, која мора да буде повезана са интересима државе, не сме бити пасиван. Ми ћемо, на основу наших знања и искустава других, давати предлоге власнику шта је најбоље. А шта ће бити одлучено, видећемо.

Добро је што нам је недавно у Бриселу јасно речено да Европа тражи поштовање њених директива у овој области. И ништа више. Они не захтевају ни даљу поделу ЕПС-а, нити његову брзу приватизацију. Све што је Влада Србије прихватила у аранжману са ММФ-ом кад је реч о ЕПС-у, ЕПС је реализовао. ЕПС, дакле, није угрозио стратешке државне

интересе. Зато је просто невероватно колико се у Бриселу уважавају резултати реформи које смо постигли у веома кратком року и колико се ти исти резултати од неких овде ниподаштавају.

Ове године мора да се донесе одлука када и са ким ће се градити ТЕ Колубара Б, јер је Србија, уз Албанију, једина земља у региону која не гради електроенергетске капацитете. То је прилика да почне промена својине у овом сектору и да страни капитал уђе у производњу електричне енергије. Ми се не плашимо нових произвођача, нити имамо жељу да сачувамо монопол, како нам неки приписују. Ко год нађе интерес да овде гради електране, добро је дошао. Али, нико

неће доћи док киловат-сат има ову цену. Па, то су велике светске фирме безброј пута поновиле. Ми само желимо да нам се реалнијом ценом наше робе омогући да покренемо развојне пројекте српске електроенергетике.

Ове године ће такође морати да се отклоне дилеме које намећу нестручни или људи лоших намера, који брину о свом а не о интересу државе. Реч је о вертикалној повезаности компаније, о заједништву производње и дистрибуције, баш како каже Закон о енергетици. Или, баш онако како раде развијене електропривреде у великим европским земљама. Ако неко мисли другачије, мораће кроз Скупштину да мења тај закон. Кад је реч о томе, истичем да су ставови републичког Министарства рударства и енергетике и пословодства ЕПС-а, по том питању, готово идентични. Опет истичемо - нисмо против приватизације, али она не сме да буде сама себи циљ. Новац од приватизације треба да омогући нове електране, више угља са домаћих копова а мање увоза струје...Нажалост, много енергије улажемо у одбрану тих ставова, а она би могла да буде искоришћена много креативније.

Свесни смо да већ имамо кадровске проблеме. Стручни људи одлазе, јер их не могу задржати годинама замрзнуте плате у ЕПС-у које уз то, инфлација обезвређује. Ипак, покушаћемо да подмладимо ЕПС, да људе привучемо пројектима и приликом да се усавршавају...

Свим запосленима у нашој компанији не само у 2006. години, већ и у свим наредним годинама желим добро здравље, породичну срећу и благостање. ■

Новац од приватизације треба да омогући и више угља са домаћих копова

Р. Е.

Домаћински у реформе

■ Континуирано и сигурно снабдевање купаца електричном енергијом у целој протеклој години ■ Рекорди и у хидро и у термосектору ■ У 2006. годину ЕПС улази са доста неизвесности, а највећу представља неодговарајућа цена електричне енергије

проф. др
Јерослав
Живанић

У новогодишњој поруци запосленима проф др Јерослав Живанић, председник Управног одбора ЕПС-а, посебно је истакао да је ЈП ЕПС у целој 2005. години обезбеђивао континуирано и сигурно снабдевање купаца електричном енергијом, чиме је сасвим испунио свој основни задатак постављен од Владе Србије, као власника. Карактеристично за прошлу годину је и то је што је већ почетком децембра потпуно испуњен годишњи план производње електричне енергије. У децембру, као и у претходном месецу, такође, постигнуто је и неколико рекорда и то не само у хидро, него и у термоелектранама. У знаку рекорда кретала се, међутим, и потрошња електричне енергије. Значи, само високом производњом, праћеном рекордним остварењима појединих производних капацитета, било је и могуће

да се - и то без увоза електричне енергије - подмири тако растућа потрошња.

- Имајући у виду пренапрегнутост машина и опреме у систему, свим радницима ЕПС-а који раде на одржавању, искрено честитам. Поводом свега што је ЕПС остварио у прошлој години честитке упућујем свим запосленима који раде у производњи електричне енергије, на ремонту постројења, на копању угља и откривке... Наравно, честитке заслужује и пословодство ЕПС-а, наглашава проф. др Јерослав Живанић.

У протеклој години успешно је, такође, завршена и реорганизација предузећа и од 18 јавних предузећа основано је 11 привредних друштва. Таквим новим организационим престојавањем постиже се већа ефикасност у пословању и бољи увид у производњу и дистрибуцију електричне

енергије, каже председник УО ЕПС-а. Знатно је смањен и број запослених у ЕПС-у, и то формирањем нових предузећа неелектропривредне делатности и исплатама стимулативних отпремнина. За такве резултате, уосталом, уследило је и скорашње најновије признање Комесаријата Европске комисије за енергију и саобраћај ЕУ, које је веома позитивно оценило реформске потезе у електроенергетици.

Према речима председника Управног одбора, ЕПС је у нову 2006. годину ушао са доста непознаница битних за пословање. Највећа непознаница у вези је са постојећом нереално ниском ценом електричне енергије у односу на производну цену и тај јаз и те како умањује остварене резултате и укупне ефекте. Мањак потребног новца одразиће се и на укупно овогодишње пословање,

а највише ће погодити способност улагања у нове инвестиционе захвате.

- Како већ низ година УЕПС-у није отворена нова производна јединица, напоменуо је Живанић - а потрошња расте, све више се осећа њен недостатак. Циљ ЕПС-а је, стога, да изгради нови производни капацитет, снаге 600-700 мегавата. То је шанса да се заврши започети посао око ТЕ "Колубаре Б".

У 2005. години је запажен још један допринос ЕПС-а у стварању тржишта електричне енергије. Почетком године, услед дуготрајних изузетно хладних дана, било је угрожено снабдевање становништва, због чега је ЕПС био принуђен да увезе извесне количине електричне енергије, подсећа Живанић. Та увезена количина, као и оно што је увезено крајем ове године, била је знатно нижа од процењене и планиране. Како је било и вишкова електричне енергије, ЕПС је и извозио. Дакле, ЕПС се и тржишно и домаћински понашао, са задовољством примећује Живанић.

- Свим запосленим у ЕПС-у још једном искрено честитам остварене резултате у 2005. години, са жељом да они у овој години буду и бољи и да ЕПС, као једна од најважнијих компанија, са значајним утицајем у региону, задржи тај примат - рекао је Живанић, честитајући новогодишње и божићне празнике радницима ЕПС-а. ■

М. Филиповић

ФОТО: М. ДРЧА

Хидроелектране прве испуниле план: ХЕ "Бердап II"

СТЕВАН МИЛИЋЕВИЋ, ДИРЕКТОР ЈП ЕЛЕКТРОДИСТРИБУЦИЈА БЕОГРАД

Потрошача дупло више, запослених као 70-их

■ Од 1. јануара 2006. ЈП Електродистрибуција Београд мења правну форму и постаје зависно друштво ■ Одлазак високостручног кадра један је од централних проблема овог предузећа

Од 1. јануара 2006. реорганизацијом ЕПС-а, ЈП Електродистрибуција Београд промениће правну форму и постаће зависно друштво, с тим што ће се дистрибутивно подручје повећати и делом конзума општине Лазаревац. Пројекат будуће организације ЕДБ-а урадио је Факултет организационих наука у Београду и према том моделу, направљеном на основу делатности којима се бавимо дефинисаних Законом о енергетици, предузеће ће имати шест дирекција. Тежи део тек предстоји, а то је имплементација модела. До 31. марта 2006. треба да буде усвојен Правилник о унутрашњој организацији и систематизацији новог ЕДБ-а, што подразумева рационалније коришћење садашњих ресурса. У склопу припреме будуће организације предузећа, предстоји нам и рационализација, тачније смањење броја руководећег кадра - каже Стеван Милићевић, директор ЈП Електродистрибуција Београд.

Директор ЕДБ-а као значајан проблем наводи и од-

лив високостручног кадра, нарочито из монтерске службе и диспечерског центра, а у последње време и из неелектричарских служби - правне и економске.

- Са оваквим трендом одласка запослених, и то оних најискуснијих - каже Милићевић - Електродистрибуција Београд ће се урушити. Нема доласка младих кадрова које треба да обучавамо, о чему сведочи и податак да су у ЕДБ-у запослене само три особе испод 20 година старости, 208 старости између 21 и 30 година, а да је највише запослених - 637, старости између 41 и 50 година. Смањење броја младих кадрова води дисконтинуитету у раду. У скорој будућности, рецимо, треба да уведемо нове информационе технологије и оперативне системе, али нажалост, како ствари стоје, нећемо имати кадра да се то и спроведе. Занимљив је и податак да је садашњи број запослених исти као седамдесетих година а да је број потрошача два пута већ него тада. Сматрам да се нешто на нивоу ЕПС-а мора урадити по питању кадрова јер су они увек би-

ли снага компаније - закључује Милићевић.

Ако се осврнемо на податаке ЕДБ-а у 2005, један од параметара је и степен реализације наплатног задатка. Закључно са 30. новембром, остварен је са 97,19 одсто - од предвиђених 19,180 милијарди, наплаћено је 18,805 милијарди динара. Због овако оствареног наплатног задатка, просечна месечна зарада радника била је већа за 3,657 одсто у односу на номиналну зараду. Раст степена реализације наплатног задатка може се очекивати увођењем система даљинског читавања и управљања потрошњом, као последица правовременог фактурисања утрошене електричне енергије потрошачима, али и могућношћу даљинског искључења нередовних платиша или даљинског ограничења потрошње купаца лимитирањем снаге или искључењем појединих фаза. Наравно, треба интензивирати и активности које се редовно примењују: уручивање опомена, искључење нередовних платиша, подношење кривичних пријава против потрошача који не дозвољавају приступ мерном месту или се неовлашћено прикључују, искључивање великих дужника пре бројила где год је то технички изводљиво, едукацију потрошача, стимулисање давањем попушта и бенефиција за редовно измиривање обавеза.

Ненаплаћена потраживања закључно са 30. новембром износе 5,473 ми-

Стеван Милићевић

Пуштање у рад ТС "Београд 36 - Обилић" знатно ће побољшати и стање у нисконапонској мрежи

лијарде динара. Од тога домаћинства дугују 2,167 милијарди, а привреда 3,306 милијарди динара, без отпуста дуга предузећима која су пријавила реструктурисање, а који износи 1,293 милијарде динара - по основу утрошене електричне енергије износи 677,561 милион, а по

Мерна места у ЕДБ-у

- С обзиром да од 2. јуна наредне године сва мерна места прелазе у власништво ЕДБ-а, потребно је припремити интерне стандарде, пронаћи финансијска средства, припремити се организационо и кадровски за sukcesивно измештање мерних места како би у сваком тренутку била доступна електромонтери - каже Милићевић. - Иако није предвиђено актуелним тарифним системом, треба обратити пажњу на искуства других електропривреда у вези са бројилима са аконтационим плаћањем и припремити се за њихово увођење, нарочито код потрошача који немају гаранцију плаћања.

Смањење губитака један је од централних проблема дистрибутивних предузећа, посебно када је реч о нетехничким губицима. У циљу њиховог смањења, од јануара до новембра урађено је 8.468 контрола потрошача. Код 1.443 откривена је неовлашћена потрошња, а против 495 поднета је кривична пријава. По овом основу фактурисано је 17,238 милиона киловат-сати, односно 75,614 милиона динара, а наплаћено 21,227 милиона динара.

- Да би се наставио тренд смањења нетехничких губитака, потребно је унапредити контролу неовлашћене потрошње и то повећањем броја електромонтера који раде контролу, изменити интерне стандарде тако да мерна места буду доступна, а да напојни вод "немерене струје" буде видљив целом својом дужином, и коначно, увести систем даљинског читавања и уградити бројила у ТС 10/0,4 kV - наводи Милићевић.

основу камате 615,632 милиона динара.

Проблем нерегистроване потрошње и самовласног прикључивања на дистрибутивну мрежу интензиван је после доношења Закона о инвестиционој изградњи 2001. године. Ситуација је донекле ублажена мишљењем Министарства за капиталне инвестиције да се могу прикључивати објекти за индивидуално становање са потврдом о покретању легализације. Нажалост, многе општине не издају ове потврде. Такође, забрањено је прикључење објеката који немају сагласности на трасу свих ЈП И ЈКП, као и пријаву радова за спољну мрежу, а она се не може добити без уредне грађевинске дозволе.

Према речима Милићевића, тренутно стање у насељима Карабурма, Медковић и Беле воде је сле-

ној струји лимитатора. На територији Београда има 1.749 потрошача који имају електроенергетску сагласност, без грађевинске дозволе, али су пријављени привремено на шест месеци.

Инвестициона активност је веома битан сегмент побољшања пословања предузећа. Током 2005. у Електродистрибуцији Београд успешно су реализовани бројни пројекти. Пуштена је у пробни погон ТС "Београд 36 - Обилић", заједно са при-

инвестиције била је око 90 милиона динара. Када је реч о објектима 10 kV, више од 50 трафо-станица је пуштено у погон, што из плана инвестиција, што у изградњи са суинвеститорима; око 30 је у фази изградње, а 30 чека пријаву радова. Такође, ЕДБ је реконструисао и модернизовао рачунарски центар у објекту у Проте Матеје, саниран је комплетни објекат Погона услуга 2 и шалтер сале на Бановом брду, а у току су радови на реконструкцији и санацији објекта Погона услуга 3 и шалтер сале у комплексу Кеј ослобођења.

- За 2006. планирамо, као приоритетне послове, уградњу новог РП 10 kV и ревитализацију релејне заштите у ТС "Београд 40 - Блок 20" и легализацију комплетног објекта, као и реконструкцију РП 10 kV у ТС "Београд 1". У плану је и изградња трафо-станица "Земун - Нови Град" и "Стублине", за које је у току израда техничке документације. Предвиђена је и реконструкција комплетне трафо-станице "Зелена венац", као и изградња 100 трафоа 10/0,4 kV и око 100 километара 10 kV мреже - каже наш саговорник.

Електродистрибуција Београд је у протеклом периоду доста пажње посвећивала научноистраживачком развоју и издвјала новчана средства за пројекте те врсте. Како наводи Милићевић, у протекле две године урађено је шест студија за осветљење. Оне су биле урађене на основу програмског задатка који је усвојио

Стручни савет и обухватају избор светилки, стубова, светлосних извора и осветљење путева. У 2005. рађена је студија вредновања штете код потрошача која је настала услед прекида напајања електричном енергијом. Разлог за израду студије је што ће регулатор тржишта који ће ускоро доћи, тражити од ЕДБ-а прекиде у напајању који треба да буду што краћи, а приликом којих може доћи до разних врста штете. Студија је урађена да би се тачно дефинисала врста штете, време трајања и да би се урадила ревалоризација штете.

Израђена је студија избора концепције управљања електродистрибутивном мрежом 10 kV. Циљ је, такође, да време прекида у напајању буде што краће јер 10 kV мрежа није аутоматизована. Има више од 5.000 трафо-станица и није могуће урадити њихову аутоматизацију, стога је урађена студија која показује у којим објектима треба урадити овај посао. Ове студије су урађене с циљем да се побољша испорука електричне енергије и финансирао их је ЕДБ. Треба поменути и дугорочну студију развоја електродистрибутивног подручја до 2025. године. Циљ студије је био да се направе планови развоја мреже 110, 35 и 10 kV у складу са прогнозираним потребама за електричном енергијом. Финансиран је и пројекат у оквиру Националног програма енергетске ефикасности заједно са Министарством науке и заштите животне средине. Урађена су и два програмска задатка: развој телекомуникација и дефинисање енергетских подручја у складу са промененим тарифним системом. ЕДБ је урадио и пројекат изводљивости за географски-информациони систем који треба да буде реализован током 2006. године ■

Миодраг Филиповић
Александра Чолић

деће: 1.300 бесправно прикључених потрошача уведено је у систем "домаћинства", читава им се потрошња, фактуришу рачуни, али им бројила нису пломбирана; 290 домаћинства је неовлашћено прикључено и раде им се записници по пресеку проводника, односно назив-

ључним 110 kV кабловским водом, а уклапањем у 10 kV мрежу на пролеће идуће године значајно ће бити побољшано стање у нисконапонској мрежи. Укупна вредност инвестиције је око 770 милиона динара. У рад је крајем године пуштена и ТС "Борча 2", а укупна вредност те

УПРАВНИ ОДБОР ЕПС-а

Подршка улагању за ТЕ “Колубара Б”

На седници Управног одбора ЕПС-а, одржаној 26. децембра (председавао проф. др Јерослав Живанић) којој је присуствовао и Радомир М.Наумов, министар рударства и енергетике Владе Србије, после краће расправе, донет је већином гласова закључак (са два гласа против и то представника странке Г 17 плус) да се подржавају доса-

дашње предузете активности за наставак пројекта ТЕ “Колубара Б”, као и ток поступка јавне набавке за избор консултанта за тај посао. Члановима Управног одбора претходно је достављена детаљна информација о основама за заједничко улагање за завршетак изградње ТЕ “Колубара Б”, која садржи кључне податке за сагледавање економских и правних услова, као и мо-

гућих облика и начина прибављања недостајућих средстава за заокруживање ове инвестиције. Донет закључак, са овом детаљном информацијом, доставиће се Влади Србије ради разматрања и давања сагласности у складу са законом да се финансирање изградње производних капацитета ТЕ “Колубара Б”, инсталисане снаге око 700 мегавата (два блока по 350 MW) обезбеди

заједничким улагањем ЈП ЕПС и стратешког партнера, који ће се, путем јавног огласа, изабрати у тендерској процедури.

Чланови Управног одбора ЕПС-а усвојили су информацију о извршењу електроенергетског биланса Републике за новембар, са проценом за децембар и сагледавањем за јануар 2006. године, затим су донели закључак у вези са

ПОВЕЋАНО ИНТЕРЕСОВАЊЕ ЗА ЗАВРШЕТАК ИЗГРАДЊЕ ТЕ “КОЛУБАРА Б”

На тендер стигло 33 пријаве

Услед повећаног интересовања потенцијалних стратешких партнера за завршетак изградње ТЕ “Колубара Б”, као и у циљу покретања интензивнијих активности од ЕПС-а, у октобру протекле године уговорена је израда “Документације за ТЕ-ТО Колубара Б - Припрема документације за покретање процедуре заједничког улагања за ТЕ “Колубара Б”. У том документу анализиран је, пре свега, правни аспект завршетка изградње овог објекта (могући модели реализације пројекта, улога ЕПС-а у томе, разрада процедуре његове припреме и то све до потписивања уговора о заједничком улагању, потреба ангажовања финансијског саветника и његови задаци). На основу указане потребе да се, поред консултанта за израду студије о реструктурисању ЕПС-а, ангажује и независни финансијски саветник за избор стратешког партнера за

завршетак изградње ТЕ “Колубара Б” (а у циљу скраћења и рационализације процедуре за њихов избор) искоришћен је претходни распис, објављен 20. септембра и покренут је поступак јавне набавке консултантских услуга за “Унапређење организационих, финансијских и инвестиционих перформанси ЕПС-а” пријавиле су се и откупиле тендер 33 консултантске куће - истакао је Драгомир Марковић, директор Дирекције за стратегију и развој ЕПС-а. Такав одзив, с обзиром на то да је јавни позив био упућен на 35 адреса, сведочи о великом интересовању за тај тендер ЕПС-а. Међу њима је 30 иностраних, док су три фирме из Србије. Консултантске услуге су подељене на две наведене партије, при чему ће се у оквиру једне процедуре обављати посебна квалификација понуђача за њихов први или други пакет (с тим што консултанти могу конкурисати и за оба пакета). Рок за подношење пријава истекао је 19.

децембра. Јавни позив је био упућен, пре свега, компанијама које су за њега показале интересовање на основу претходног таквог расписа, затим оним фирмама које су конкурисале на тендер за избор приватизационог саветника НИС-а, као и консултантским кућама које су се пријавиле за квалификацију за израду Студије за реструктурисање енергетског сектора Србије, а коју финансира ЕАР.

Према речима Марковића, у току је предквалификација понуђача, као прва фаза рестриктивног поступка, која би требало да се заврши у другој половини јануара. У плану је да се, почетком јануара, формирају и посебне листе квалификованих понуђача по партијама, од којих ће се у другој фази тражити техничке и финансијске понуде. Прва фаза квалификационог поступка завршиће се, према плану, у другој половини јануара.

Јавни позив је био упућен, пре свега, компанијама које су за њега показале интересовање на основу претходног расписа

нансијских и инвестиционих перформанси ЕПС-а”. Јавна набавка покренута је на основу одобрења Управе за јавне набавке да се консултантска услуга може поделити на пакете-партије: на избор и привлачење стратешког партнера за наставак градње ТЕ “Колубара Б” и за будући статус Панонских ТЕ-ТО. Битно је и то да је израда ове документаци-

ФОТО: РАДЕ ПРЕЛИЋ

проценом вредности Електротехничког института "Никола Тесла", као и одлуку о давању сагласности на допуну одлуке о оснивању Привредног друштва за пројектовање, производњу, монтажу и одржавање рударске и енергетске опреме "Колубара-Метал" д.о.о.

М. Ф.

ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТСКА СИТУАЦИЈА КРАЈЕМ ДЕЦЕМБРА

Акмулације добро напуњене

Електроенергетску ситуацију у децембру карактеришу, пре свега, висока попуњеност акумулација (83 одсто) што је омогућило да акумулационе ХЕ произведу 22 одсто више електричне енергије него што је билансом предвиђено. И депоније угља су добро снабдеване - 99 одсто у односу на планиране количине. С обзиром на веома висок конзум, такво стање акумулација и депонија угља је и омогућило да се и у овом месецу обезбеди стабилно снабдевање купаца електричном енергијом и извршење планираног електроенергетског биланса. Како је истакао Зоран Манасијевић, заменик генералног директора ЕПС-а, производни капацитети ЕПС-а (укључујући и косметска постројења и ХЕ

"Пива") остварили су поново високу производњу електричне енергије. Са 25. децембром у овој години било је, наиме, произведено преко 38,6 милијарди kWh, с тим што ће се убрзо "прећи" и 39 милијарди, што несумњиво представља веома успешан резултат. Раст производње изнад биланса, поред хидроелектрана, о стварује се и у термосектору, где је и ТЕ "Костолац Б" постигла нови рекорд. Такве високе учинке у производним капацитетима омогућили су, пре свега повољна хидрологија и посебно веома успешна производња угља, која је у периоду јануар-новембар 2005. године била изнад биланса за 3,1 одсто, а само у РБ "Колубара" и 4,7 одсто.

Што се тиче процена за први ме-

сец 2006. године, ситуација је следећа - биће потребна 4,1 милијарда kWh а из производних капацитета ЕПС-а обезбедиће се 3,96 милијарди kWh. При томе, производња електричне енергије би у проточним ХЕ била за пет одсто већа од биланса, а у акумулационим ХЕ за 22 одсто. За предвиђени рад термоелектрана од 2,23 милијарде kWh потребно је обезбедити и преко 3,1 милион тона угља. Акумулације ни крајем јануара неће бити значајније смањене. Успешно су приведени крају и сви преостали ремонти на производним капацитетима (међу последњима у протеклој години и на агрегату 3 у ХЕ "Ђердап I") затим, сви радови на коповима и на дистрибутивним објектима.

СА САСТАНКА ГЕНЕРАЛНОГ ДИРЕКТОРА ЕПС-а СА ДИРЕКТОРИМА ДИРЕКЦИЈА И ЈАВНИХ ПРЕДУЗЕЋА

"Колубара" и ТЕНТ једно предузеће?

■ Процес реструктурирања ће се усмерити ка укупњавању предузећа дистрибутивне делатности и њиховог територијалног повезивања

- Годину смо привели крају успешније него што сам очекивао. Производња у термоелектранама била је најбоља у последњих петнаестак година, разуме се, захваљујући и добрим резултатима у "Колубари" и "Костолцу". Повољна хидрологија утицала је на повећање производње хидроелектрана, а имамо и доста добру наплату у електродистрибуцијама. Значи, у производно-техничком смислу, ову сезону смо доста успешно привели крају, али је лоше што финансије нису пратиле такав тренд, посебно када је реч о цени електричне енергије. Ово је нагласио др Владимир Ђорђевић, генерални директор ЕПС-а, на традиционалном предновогодишњем су-

срету са директорима дирекција и јавних предузећа, који је одржан 20. децембра, додајући да је и што се тиче реструктурирања, све урађено по Плану пословања за 2005. годину. У главне задатке за 2006. годину Ђорђевић је посебно уврстио борбу за постизање адекватне цене електричне енергије. Процес реструктурирања ће се усмерити ка укупњавању предузећа дистрибутивне делатности и њиховог територијалног повезивања. Рекао је и то да, можда већ и за годину дана, "Колубара" и ТЕНТ види као једно предузеће.

Директор ЕПС-а је искористио ову прилику да каже да је, приликом недавне посете енергетске делегације Србије Бриселу, европски комесар за

енергетику Андреас Пиебалгс изјавио да је апсолутно ствар сваке државе да одреди да ли ће производња и дистрибуција електричне енергије бити заједно у оквиру једног предузећа или не, као и то да ли ће такво предузеће да буде 100 одсто у државном или 100 одсто у приватном власништву. Указујући да је све уочљивије да постоје две струје: једна, која се залаже да производња електричне енергије и дистрибуција буду заједно у истом холдингу, а друга да се дистрибуције одвоје па потом продају, директор Ђорђевић је изразио задовољство што и ту ствари постају јасније.

Присутни су упознати и са детаљима у вези са позивом за консултанта ЕПС-а, а Драгој-

ло Бажалац, заменик генералног директора, указао је на потребу увођења стимулације запослених, као и на проблеме у вези с тим, због замрзнуте масе зарада. Зоран Манасијевић, заменик генералног директора ЕПС-а за техничка питања, истакао је потребу да се у дистрибуцијама одржи садашњи повољан степен наплате продате електричне енергије, али и да се озбиљно поради на смањењу губитака и квалитету електричне енергије, о чему ће средином јануара посебно бити речи. Поред осталог, навео је и да мора озбиљно да се види шта ће да се уради са ревитализацијом агрегата ХЕ "Ђердап I".

Власничка структура Института "Никола Тесла"

Чланови Управног одбора ЕПС-а прихватили су извештај о процени вредности и структуре капитала Електротехничког института "Никола Тесла", који је урадио Економски факултет у Београду. Према Закону о привредним друштвима - и то чланом 456 - да су друштвени и државни капитал практично изједначени и да са њима располаже Влада Србије, на основу ове процене произилази да је друштвени капитал у том институту 64, а државни (ЕПС-а) 34 одсто. Преосталих два одсто представља акцијски капитал. Такав усвојени извештај представља и полазни материјал за усклађивање рада, организације, власничке структуре и обављања делатности овог института у складу са Законом о научноистраживачкој делатности и Законом о привредним друштвима и за упис у регистар свих значајних података.

Д. 06.

Домаће фирме - партнери ЕПС-а, уз висок квалитет, испоштовале и договорене рокове

ФОТО: Р. ПРЕЛИЋ

ЕЛЕКТРОПРИВРЕДА СРБИЈЕ И ПОСЛОВНИ ПАРТНЕРИ

Сарадња и у 2006. години

На састанку пословног ЕПС-а са најзначајнијим пословним партнерима, одржаном 23. децембра, генерални директор ЕПС-а др Владимир Ђорђевић оценио је да је пословање компаније у 2005. години било веома добро, као и да су сви послови предвиђени Планом пословања завршени. Ђорђевић је посебно истакао сарадњу са Институтом "Михаило Пупин" који је оспособљен да

ради значајне послове на електранама ЕПС-а, чиме је настављен пробој домаће памети у свет.

- Сарадња ЕПС-а и пословних партнера у 2005. била је коректна - рекао је Зоран Манасијевић, заменик генералног директора ЕПС-а за технички систем. - Велика је заслуга наших пословних партнера што су рокови за завршетак радова испоштовани, као и за висок квалитет урађеног. Манасијевић је нагласио

да ЕПС треба да буде радно способан да испоручује електричну енергију, али да то није само обавеза ове компаније већ и пословних партнера са којима сарађује. Заменик генералног директора је додао да очекује да ће у плановима пословања за 2006. бити послова и за досадашње партнере, у складу са средствима којима ЕПС буде располагао.

У име пословних партнера, ЕПС-у се на указаној шанси за сарадњу захвалио Милорад

Марковић, директор Минел холдинг корпорације, који је истакао да су многе од ових фирми управо захваљујући тим пословима и опстале. Састанку су присуствовали и представници: Енергопројекта, Термоелектро-ЕНЕЛ-а, Термоелектра а.д., Гоша-Монтаже, Гоша-ФОМ-а, Минел - електроопреме и постројења, Минел-АБЦ-а и Института "Михаило Пупин".

А. Чолић

Последња вест: Нема "зиме" ове зиме

Производни колегијум ЕПС-а одржан 1. јануара 2006. године, одмах после обиласка нове сале за управљање производњом ЕПС-а, закључио је да се ове зиме, кад је реч о снабдевању струјом, не очекује да буде "зиме". Дакле, одлична електроенергетска ситуација, упркос потрошњи која је знатно већа од очекиване, обећава стабилно снабдевање то-

ком јануара а не очекују се проблеми ни у преосталом делу зимске сезоне. Производња електричне енергије у 2005. години, према првим подацима, достигла је чак 39,3 милијарде киловат-сати, што је највећа годишња производња ЕПС-а.

У последњој недељи 2005. године просечна дневна потрошња је била чак 130 милиона

kWh, иако је просечна дневна температура била 4,3 степена и то изнад нуле. Забрињава невероватан шпик тог 31. децембра, који је достигао 6.773 мегавата. То су некадашњи врхови оптерећења када је температура била десет степени испод нуле, а последњег дана 2005. температуре су биле 5-6 степени изнад нуле.

Акумулације су првог дана 2006. године биле 32 одсто изнад плана, депоније на билансу... увоз 20 одсто испод уговорених количина... С обзиром на прогнозе и стање у систему, планирани фебруарски увоз је под знаком питања. Могуће је да ће, ако се реализује, због сигурности рада система, он бити знатно мањи од плана. (Р. Е.)

У ДИРЕКЦИЈИ ЗА ТРГОВИНУ И ДИСТРИБУЦИЈУ ЕЛЕКТРИЧНЕ ЕНЕРГИЈЕ

Сала за оперативно планирање

У првим минутима Нове године у диспечерском центру ЕПС-а у рад је пуштена сала за оперативно планирање и управљање производњом.

- До сада је то била интегрисана функција, односно тим послом бавили су се диспечери Електропривреде Србије. Од 1. јануара, у склопу

Дирекције за трговину и дистрибуцију електричне енергије, посао ће обављати Сектор за енергетско планирање и управљање, односно Служба за оперативно планирање и управљање - каже Миладин Басарић, директор Сектора. Диспечери Електропривреде Србије бавиће се краткорочним плани-

рањем потрошње и ангажовањем производних капацитета, као и уговарањем свих трансакција са суседним електроенергетским системима или трговцима електричне енергије.

Првог дана Нове године у новој сали су се окупили чланови пословног Електропривреде Србије,

отпочињући нову традицију. Наиме, сваког 1. јануара тачно у подне пословноство се окупљало у диспечерској сали ЕПС-а која је сада у ЕМС-у. После честитања у сали ЕПС-а, колеге из Електропривреде Србије су посетиле колеге у ЕМС-у и честитале им Нову годину. ■

А. Ч.

Кога жуља цена?

Удружење енергетике Привредне коморе Србије, одржано пред крај године, окупило је велики број привредника, како из струке, тако и великих потрошача свих облика енергије. Можда је сала била препуна због најзначајније тачке дневног реда - цена енергената. Вишесатна расправа о ценама енергије одударала је од уобичајених коморских скупова, пре свега због једнодушне констатације да су односи цена међу енергентима потпуно поремећени, калорична моћ енергената и њихове цене изгубиле су сваки смисао поређења, тржишна вредност нема упоришта у званично прописаним нивоима цена. Исто тако изненађујуће деловала је општа сагласност да су цене електричне енергије (донекле и течног нафтног гаса) сувише ниске, а цене деривата нафте и природног гаса превисоке. Са неколико примера је документовано да се потрошачима не исплати коришћење природног гаса или деривата нафте, па се, принудно, окрећу електричној енергији. А то, наравно, доводи до поремећаја па су резервоари мазута, на пример, препуни на почетку зиме, кад је, иначе, тражња највећа, али расте притисак на електричну енергију.

Не зна се да ли ће закључци овог скупа утицати при одлучивању надлежних, па чак ни да ли икога занимају. Вероватно је илустрација интересовања за муке привредника са енергијом и чињеница да - словом и бројем - ниједан новинар није присуствовао састанку. Или, то је само одраз општег стања друштва, или "професионалци" привредних рубрика не знају где се учи и сазнаје о привреди и њеним проблемима. ■

Д. Недељковић

ИЗЈАВА ГЕНЕРАЛНОГ ДИРЕКТОРА ВЛАДИМИРА ЂОРЂЕВИЋА

Због штрајка неће бити редукације

■ Пословодство предузело све мере за одржавање производње угља и електричне енергије ■ Несташица гаса може да изазове проблеме у снабдевању струјом у Србији

Генерални директор ЕПС-а Владимир Ђорђевић изјавио је да не очекује да ће због најављеног штрајка Синдиката ЕПС-а доћи до редукације струје у Србији. Ђорђевић је, како је саопштено, рекао да је пословодство компаније предузело све мере како би се штрајк одржао у складу са законом и да ће се у складу с тим одвијати и производња угља и електричне енергије. Према његовим речима, штрајкачки захтеви су у надлежности Министарства финансија, а обавеза је пословодства ЕПС-а да у складу са законом у условима штрајка организује производњу и редовно снабдевање потрошача струјом.

Ђорђевић је рекао да најављени штрајк неће имати краткорочне последице, као што је дневно пражњење де-

понија због мањка довоза угља, али да су извесне дугорочне последице, јер се зимске резерве угља и воде троше на почетку године иако су оне потребне још најмање три месеца.

Генерални директор ЕПС-а је, међутим, упозорио да несташица гаса може да изазове проблеме у снабдевању струјом у Србији, јер грејање из топлана и редовно снабдевање домаћинстава која троше природни гас за грејање има великог утицаја на стабилност електроенергетског система.

- Уколико опадне квалитет грејања из топлана, може доћи до великог раста потрошње електричне енергије, а у том случају ни беспрекоран рад домаћих електрана, ни увоз који није могуће реализовати преко ноћи,

неће моћи да надокнаде недостатак гаса - рекао је Ђорђевић. Он је апеловао да се учини све како несташица гаса не би угрозила електроенергетски систем Србије.

Генерални директор ЕПС-а је нагласио да је производња струје у Србији за сада добра, да су акумулације пуне изнад плана, а депоније угља на очекиваном нивоу, али је додао да је потрошња струје на зимском нивоу иако су температуре далеко од правих зимских. Према његовим речима, у Србији се на неколико степени изнад нуле троши око 130 милиона kWh. Ђорђевић је подсетио да је ЕПС прошле године произвео око 39,3 милијарди киловат-сати, што је највећа годишња производња ЕПС-а до сада. ■

А. Ц.

ТС "СРЕМСКА МИТРОВИЦА 2" ПУШТЕНА У РАД

Нова веза са Републиком Српском

Као део пројекта "хитне реконструкције електроенергетског сектора Србије", који се финансира и кредитом ЕАР, Радомир Наумов, министар рударства и енергетике Србије, пустио је у рад 400 kV постројење у ТС "Сремска Митровица 2" и 400 kV далековод "Сремска Митровица 2"-РП Угљевик. У ове објекте уложено је 11,5 милиона евра, а они су први у низу који ће се градити (Јагодина, Врање, Београд 20) у

циљу јачања преносног система. Нови далековод је, заправо, стварање још једне везе са европским системима и потврда концепције о српском електроенергетском систему као регионалном лидеру, јер се већ нашим системом контролише осам међудржавних граница. Осим тога, трафостаница подиже ниво напонских прилика у непосредној околини, доприноси смањењу губитака у мрежи, а служи и поуздани-

јем раду реверзибилне електране "Баша Баша".

Драган Вигњевић, генерални директор ЕМС-а, истакао је, тим поводом, да је ЕМС инвестирао 4,5 милиона евра сопствених средстава у изградњу тог далековода у дужини од 36 километара, којим се по први пут на овом напонском нивоу повезују Република Србија и Република Српска.

Д. Н.

РЕСТРУКТУРИСАЊЕ И ПОБОЉШАЊЕ ЕФИКАСНОСТИ ЕЛЕКТРОПРИВРЕДЕ СРБИЈЕ (I ДЕО)

За равноправан статус на европском тржишту

■ Смањење трошкова и побољшање конкурентности омогућиће опстанак ЕПС-а на новом регионалном тржишту ■ Успешније целокупно пословање омогућиће и јефтиније и поузданије снабдевање купаца електричне енергије ■ Значајно побољшање пословне стабилности организације осигураће дугорочност и просперитет компаније

Реструктурисање организације, реорганизација, финансијско реструктурисање, унапређење квалитета пословања... представљају термине и процесе који се користе за побољшање финансијских и оперативних перформанси једне организације. Сваки од поменутих процеса, уколико се правилно реализују имају позитиван утицај на организацију. Већина ових термина има много тога заједничког и користе се за описивање истог или сличног процеса. Главне активности које спроводе организације првенствено потичу из лоших финансијских перформанси, које су кључни покретач организационих промена.

Реформске промене су, у случају Електропривреде Србије, такође, неопходне, јер нови Закон о енергетици,

као и дефинисане улоге Регулаторне агенције за енергетику, захтевају раздвајање тржишних делатности од монополских и формирање нових институција неопходних за улазак на регионално тржиште електричне енергије. Најважнији део процеса реструктурисања, који захтева хитну реализацију, је значајно побољшање финансијске и оперативне ефикасности ЕПС-а.

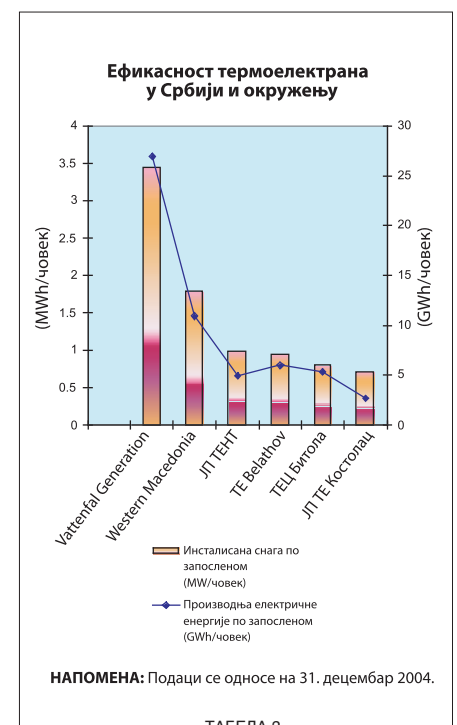
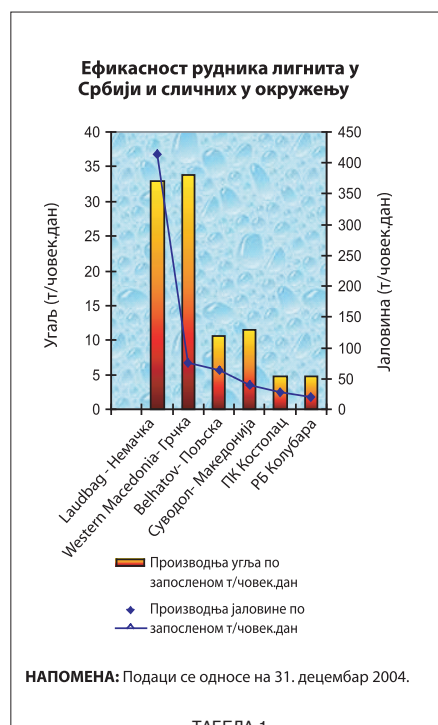
Када је почетком двехиљадитих година отпочео процес обнове електроенергетског система Србије било је јасно да ће ефекти спроведених радова на рехабилитацијама, реконструкцијама и модернизацијама производних, преносних и дистрибутивних постројења, без темељне правне, финансијске и организационе реконструкције система дати само краткорочне резултате. Овај текст ће се фокусирати на

реструктурисање/реорганизацију производног и дистрибутивног дела пословања, неће обрађивати питања повезана са преносним делом пословања и новоформираном институцијом оператора преносног система и тржишта. Иако ће ЕПС бити субјекат реструктурисања, одређени принципи и пракса могу се применити на реструктурисање преноса или на било коју другу организацију. Реструктурисање ЕПС-а је тема на којој почиње да се ради од 2001. године, када су започеле реформе свих привредних сектора земље. Циљ овог текста је да понуди кључне принципе реструктурисања као процеса који се примењује већ скоро две деценије за веће/комплексније реорганизације било које делатности, а у овом случају примењене на ЕПС.

ПРЕДУСЛОВИ ЗА СПРОВОЂЕЊЕ ПРОЦЕСА РЕСТРУКТУРИСАЊА И УНАПРЕЂЕЊА РАДНИХ ПЕРФОРМАНСИ

Постојеће стање: Електропривреда Србије је произвођач електричне енергије у државном власништву коме је актом о оснивању утврђена обавеза производње електричне енергије за потребе тарифних купаца. Ако се занемари релативно мала производња електричне енергије од стране енергана за сопствене потребе индустријских предузећа, може се сматрати да је ЕПС у овом тренутку и једини произвођач електричне енергије у Србији.

Основни предуслов да би процес реструктурисања био успешан је да власник, (у овом случају држава) менаџмент и запослени ЕПС-а разумеју и што је најважније, прихвате стварност садашњег положаја ЕПС-а и неодрживост наставка садашњег начина пословања. Разумевање и прихватање постојећег стања односи се на спознају да компанија генерално није рационална и као таква није конкурентна на потенцијалном тр-

Хидроелектране мало
ко у свету приватизује
и продаје: "ХЕ "Ђердап I"

жишту (табеле 1. и 2.). Шта се под овим подразумева?

- Спознаја да је процес руковођења успорен и неефикасан, посебно у домену управљања трошковима

- Спознаја о неравномерности ефикасности компаније по деловима

- Спознаја о одсуству јасног стратешког плана развоја компаније, јер су стратешка опредељења предуслов процесу реструктурисања основне (core) делатности

- Спознаја о могућим ризицима при доношењу важних стратешких одлука као последица претходног става

- Спознаја да је реструктурисање стални посао свих великих компанија у развијеном свету и да једино тако, кроз стално унапређење организационих и финансијских перформанси, компанија постаје јача и конкурентнија на тржишту и коначно,

- Спознаја да је досадашња активност на процесима унапређења радних перформанси текла успорено, уз велике отпоре и да је достигнути ниво радних перформанси недовољан за предстојеће промене у региону.

Са друге стране, треба нагласити да је остварен изврстан напредак и у неким областима који су кључни део. Али, у том напретку неопходно је сагледати реална и стварна достигнућа и не прихватити честе чувене изреке да је:

- Процес издвајања non-core делатности обављен успешно

Процес издвајања non-core делатности није завршен. Издвојене су, углавном, само оне делатности које су биле независне целине, а најтежи део тек предстоји. Још је јако присутан тзв. комбинатски приступ организовања предузећа. Уосталом, издвајање non-core делатности је само први, логичан корак који би требао

Мр РАДЕ СИМОВИЋ

ДИПЛОМИРАНИ МАШИНСКИ ИНЖЕЊЕР

Дипломирао на Универзитету у Новом Саду. Постдипломске студије из области Термодинамике завршио у Канади. Радни век углавном провео у Електропривреди Ontario-Canada. За 30 година у овој компанији, бавио се одржавањем, пројектовањем, вођењем рехабилитација, пуштањем у погон термоелектрана. Био је члан корпоративног тима за реструктурисање, директор Термоелектрана и члан Пословодства Компаније. Од 2000. до почетка 2003. године радио као саветник у Министарству рударства и енергетике Републике Србије, у склопу помоћи Канаде, у области реструктурисања. Тренутно је независни консултант који се бави процесима реструктурисања великих електропривредних предузећа. Аутор бројних публикација из ове области.

ДРАГОМИР МАРКОВИЋ

ДИПЛОМИРАНИ МАШИНСКИ ИНЖЕЊЕР

Дипломирао 1980. године на Машинском факултету у Београду. Од 1981. до 2000. године радио на ТЕНТ-Б, где је прошао пут од инжењера почетника до директора ове електране. Од 2000. до 2005. био је заменик директора ЈП ТЕНТ. Од 2001-2004. члан Управног одбора ЈП ЕПС. Од 2002. године председник је Одбора за енергетику ПКС. Од 2005. године је директор Дирекције за стратегију и инвестиције ЈП ЕПС. Аутор више радова на међународним (VDI, POW-GEN, CISE...) и домаћим стручним скуповима.

да буде јасан и лакши део укупног процеса реструктурисања.

- Значајно рационализован број запослених

Природни одлив и стимулативне отпремнине нису најбољи начин рационализације пословања. Додуше, допринос смањењу трошкова запослених је несумњив, али је тај процес неселективан и квалитативно не унапређује пословање. Сам по себи, подразумева одлив најквалитетнијих кадрова.

- ЕПС ефикасна компанија, али само ниска цена електричне енергије онемогућује развој и чини га непрофитабилном компанијом

Тачно је, а и реалност је да је повећање цене електричне енергије неопходно. Оно ће бити неопходно и после завршетка процеса реструктури-

рања, али то не може бити разлог да се не спроведу рационализација пословања и побољшање ефикасности организације. Нажалост, достигнути ниво ефикасности ЕПС-а није довољан и не омогућује конкурентност на тржишту (без обзира на релативно повољну производну структуру), јер мора да компензира веома велики заостатак у финансијском и оперативном пословању. На тржишту ћемо се суочити са конкуренцијом пословно много ефикаснијих компанија.

- Приватизацијом компаније доћи ће до гашења постројења и радници ће остати без посла (они хоће да накупе само као тржиште)...

Гасиће се само пословно неефикасна постројења која не могу да опстану на тржишту, независно од власничке структуре. Нико, па ни држа-

ва неће моћи да у будућности одржава фирме које послују са губитком. С друге стране, објективно много вероватнији сценарио развоја тржишта електричном енергијом указује на дефицитарни карактер домаћег тржишта.

На основу приказа стања у целом овом процесу постоје два кључна питања:

– Зашто је неопходно реструктурирати ЕПС?

– Шта чини процес реструктурисања ЕПС-а?

Зашто је потребно реструктурирати ЕПС? У принципу процес реструктурисања је неопходан када се организација нађе у веома тешком финансијском положају, где су приходи значајно мањи од расхода и када власник (у овом случају држава) одлучи да организацију реорганизује, са главним циљем финансијског оздрављења уместо да је стави у процес банкротства и ликвидације.

Постоје различите интерпретације и називи процеса реструктурисања и финансијског оздрављења организације, као ре-инжењерство, побољшање квалитета, раздвајање монополских од комерцијалних делатности и други. Често се узима и термин приватизације као метод оздрављења организације. Сви ови и остали термини имају сличне циљеве побољшања финансијске и оперативне ефикасности организације.

За потребу реструктурисања ЕПС-а наводимо само четири кључна разлога :

– Смањење оперативних трошкова ЕПС-а ради побољшања конкурентности у циљу опстанка компаније на новом регионалном и европском тржишту електричне енергије.

Побољшање ефикасности ЕПС-а ради успешнијег целокупног пословања организације које ће имати као резултат јефтиније и поузданије снабдевање потрошача електричном енергијом

Значајно побољшање пословне стабилности организације која ће осигурати дугорочност и просперитет ЕПС-а. Просперитет ЕПС-а, ће такође, омогућити просперитет и већу сигурност запослених ЕПС-а и имати значајан утицај на економски просперитет Србије.

– У последњих неколико година Србија је, потписивањем више споразума за раздвајање тржишних и монополских делатности, оснивања и правила рада оператора система и тржишта, преузела на себе више одговорности. Последње и обавезујуће, са преузимањем правне одговорности, је потписивање Energy Treaty (енергетска повеља) и Уговора о оснивању регионалног енергетског тржишта југоисточне Европе.

Сви ови документи указују на суштинску обавезу да се ЕПС мора организовати по истим принципима као и све остале електропривреде у региону. На тај начин ЕПС би постао равноправан учесник у регионалном тржишту електричне енергије.

чајна већина запослених у ЕПС-у која схвата неопходност овакве активности, има поверење у руководство које их предводи у најповољнијем правцу и да на тај начин умањи болне промене и смањење броја запослених.

Унутрашњи капацитет за промене: Једна веома важна варијабла коју ретко у довољној мери разматрају аутори, руководиоци, консултанци, чак и они који спроводе реструктурисање је унутрашњи капацитет организације за промене. Израдом плана реорганизације и реструктурисања не постиже се никаква вредност, уколико организација не поседује способност за реализацију жељеног програма. Нажалост, ово је случај код већине програма реструктурисања које су самостално израдили консултанци. У овом контексту је потребно нагласити да програм реструктурисања ЕПС-а мора бити вођен од стране главног тима за реструктурисање ЕПС-а, а неопходно је да се развија у заједници са консултантима/експертима из ове области.

Искуство је показало да је програм реструктурисања развијан од неке спољашње организације, а не од тима за реструктурисање предузећа, уз подршку консултаната, ретко у потпуности реализован. Већина оваквих програма скупља прашину у некој од канцеларија руководства.

Приликом процене унутрашњих капацитета за промену, потребно је обавити процену статуса следећих кључних организационих варијабила: Руководство ЕПС-а, постојећи пословни процеси, циљеви ЕПС-а и управљање циљевима на свим нивоима организације, постојеће способности запослених у ЕПС-у, системи информационог технологија и култура организације.

Иако су све ове варијабле важне, култура организације игра кључну улогу у формирању и реализацији програма реструктурисања организације. Постоје многе дефиниције организационе културе, а овде наводимо следећу:

Организациона култура подразумева комбиновани ефекат понашања која се свесно и директно изражавају, као и латентне елементе који су, такође, присутни и представљају део организационог и појединачног “несвесног” понашања. Култура организације је дубоко усађена у организацију и њене активности. Овде ћемо навести само неке вредности које дефинишу културу организације и запослених.

Колико организација вреднује сваког запосленог и на који начин то изражава? Да ли пословође, шефови и менаџери консултују запослене за њи-

КЉУЧНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ УСПЕШНОГ ПРОЦЕСА РЕСТРУКТУРИСАЊА

Руководство: То је један од првих предуслова за успешне веће промене као што је реструктурисање организације. Међутим, предуслове свих активности мора да припреми власник организације (у овом случају држава) која мора дати специфичне правце (стратегијске) шта жели да ЕПС постане, тј. главне циљеве и резултате које менаџмент ЕПС-а мора да постигне као резултат и да одреди временски период реструктурисања. Власник, такође, мора одредити компензацију за све оне који ће изгубити посао као резултат процеса реструктурисања. Та компензација мора бити у складу са компензацијама која ће бити дата за остала јавна предузећа и ни у ком случају не може бити симболичне вредности.

Руководство ЕПС-а има кључну улогу и одговорност за успешно реструктурисање компаније. Када ЕПС

започне процес реструктурисања, главни руководилац (генерални директор у случају ЕПС-а) мора се налазити на челу тог процеса. Ниједан консултант, нити изузетно способан руководилац са нижег нивоа не могу предводити овако велику промену, као што је процес реструктурисања.

Међутим, иако су све претходно наведене ствари обавезне, оне нису и довољне. Сви руководиоци са нижег нивоа морају бити посвећени успеху процеса. Руководство на средњем нивоу је од превасходног значаја. Шефови, пословође и запослени са најнижег нивоа, такође, представљају значајан део процеса и без њиховог учешћа и воље за прилагођавање новој средини и новим очекивањима неће бити постигнути резултати, што је коначни и најважнији циљ ове активности. Из тог разлога, пре самог почетка процеса, мора постојати зна-

У појединим земљама у транзицији дистрибуције су биле продате, па су потом враћане под окриље ЕП компанија (државе): Београд ноћу

ФОТО: МИХАИЛО ДОБРИЋ

хово мишљење како боље урадити дневне задатке? Да ли организација посебно цени и награди особе које покажу посебни напор и постигну веће неочекиване резултате? Да ли организација унапреди особе према радним заслугама и да ли има транспарентан и фер систем награђивања према заслугама?

Запослени: да ли имају позитиван однос према претпостављеном, према ЕПС-у, према најближим сарадницима на радном месту и одговорност за пословне задатке? Да ли шире нетачне информације о својим сарадницима, претпостављеном и ЕПС-у? Колико верују у важност свог посла? Да ли ураде све што је у њиховим реалним могућностима за добро радне јединице и ЕПС-а?

Ако је одговор на већину питања негативан, организација и њени запослени ће имати велика искушења у увођењу већих промена и постизању значајнијих позитивних резултата. Пројекат и план реструктурисања, стога, се морају израдити уз потпуно разумевање потенцијала особља ЕПС-а за реализацију на свим нивоима организације.

Стварање велике промене: Реструктурисање ЕПС-а подразумева стварање великих промена које имају утицај на организациону структуру, управљање великим процесима и промену начина на који појединачни чланови/запослени свакодневно извршавају своје одговорности. Само велике активности и промене на побољшању пословања ЕПС-а, којима се утврђују програми и уводи култура сталних побољшања и смањују трошкови, обезбеђују изазовније и поузданије запослење и побољшавају услуге које

се пружају купцима.

Потребно је да руководство ЕПС-а и запослени схвате и прихвате да је реструктурисање и побољшање ефикасности ЕПС-а сложен, тежак и изазован процес. У већини организација у свету, руководство, директори и запослени су сагласни да су промене и стално побољшање неопходни за опстанак организације. Међутим, већина организација склона је избегавању или пролонгирању неопходних промена. На основу налаза многих истраживача и оних који спроводе реструктурисање, наводимо неке од разлога за избегавање процеса промена: сложеност процеса; велике промене су тешке и представљају изазов за запослене; страх од непознатог; страх од губитка посла; нелагодност и неспремност руководиоца и пословођа када је у питању смањење особља у њиховим секторима/службама; страх запослених да неће имати подједнаки третман; опште схватање да реструктурисање доноси "лоше вести" и несигурност у организацију, као и лична дилема "шта ја имам од тога, да ли добијам или губим?". Верујемо да исти или слични разлози важе и за ЕПС.

Овакви ставови се најчешће јављају због непостојања разумљивог програма реструктурисања и побољшања пословања, недовољне комуникације између руководства организације, директора, шефова и пословођа и намерног дезинформисања од стране различитих фактора унутар или изван ЕПС-а, чији је једини интерес задржавање постојећег стања. Потребно је схватити да циљ реструктурисања, сам по себи, није смањење броја запослених, већ побољшање ефикасности рада и по-

бољшање конкурентности предузећа.

Међутим, чињеница је да ће програм за побољшање ефикасности ЕПС-а имати за резултат смањење броја и врста услуга које пружа значајан број запослених. Дужност руководства ЕПС-а је да обавести запослене о разлозима за спровођење ове активности и начина на који их намерава спровести.

Дужност генералног директора, као и свих тимова за реструктурисање ЕПС-а, менаџера, шефова и пословођа је, такође, да комуницирају и да позитивне елементе који ће се јавити као резултат реструктурисања ЕПС-а, а које је потребно препознати, представе свим запосленим. Овде су наведени само неки: сигурније запослење након реализације програма реструктурисања; побољшане перформансе и пословни успех ЕПС-а доносе реалне позитивне резултате, професионални развој и повећање финансијских награда; професионални изазови и постизање нове димензије у личном искуству, као и развој нових способности и знања; учествовање у успешном тиму и организацији; у глобалу, посебно када су у питању велике организације, као што је ЕПС, реструктурисање је неизбежан процес, а његово одлагање ће једино отежати сам процес, учинити га драстичнијим и болнијим, на штету ЕПС-а као организације и свих његових запослених. Што се пре спроведе, то је боље за све.

На који начин се започињу велике промене у организацији (ЕПС) које воде успеху? Ово су главни принципи: Успостављање неопходног осећања хитности (испитивање предстојећих тржишних промена и реалност конкуренције и идентификација по-

тенцијалних криза и повољних прилика/шанси за компанију) Формирање тима и смерница (формирање тима из ЕПС-а на високом нивоу на челу са генералним директором који има овлашћења за увођење промена, пажљив одабир и дефинисање задатака консултанта) Развој визије и стратегије (развој визије која помаже у усмеравању промена као и развој стратегије и дефинисање циљева за постизање визије); Извештавање о променама, стратегији и циљевима ЕПС-а (коришћење одговарајућих средстава - директна комуникација, новински чланци, директне поруке за извештавање свих запослених у ЕПС-у о промени визије и стратешких циљева и да главни тим за реструктурисање мора бити узор за понашање које се очекује од запослених у ЕПС-у); Стварање промена (уклањање препрека и планирање видљивих промена у пословању; промена система и радне културе; охрабри-

вање запослених за преузимање ризика у домену својих одговорности, препознавање и награђивање људи који постигну изузетне резултате на видљив начин и промовисање људи који уведу значајне промене)

Руководство ЕПС-а мора уложити највеће напоре у стварање осећања хитности приликом припреме предузећа и његових запослених за промене које долазе. У исто време, мора се схватити да тај процес (упркос максималним напорима) не може и неће имати једногласну подршку свих запослених. Након препознавања ове чињенице, руководство мора на јасан начин информисати запослене да је процес реструктурисања и реорганизације неминован и да ће бити реализован, тако да не сме оставити места за сумњу да ће постојати било какве алтернативе, јер она када је реч о дугорочним интересима ЕПС као предузећа, његових запослених и потрошача не постоји.

РАЗВОЈ СТРАТЕГИЈЕ

Стратегија је реч која се често користи, али је, исто тако, чест случај да се руководиоци, консултанци или академици у потпуности не слажу када је у питању њена дефиниција. Да би се успешно поставила стратегија, мора се познавати значење стратегије и шта представља крајњи производ њене формулације. Стратегија треба да одреди слику како организација жели да изгледа у будућности и оквир избора који одређују њену природу и будуће правце развоја. Избори су повезани са производима и услугама које организација нуди, тржиштима на којима ће

учествовати и са унутрашњим потенцијалима (организационим, финансијским и људским) који су неопходни за производњу и испоруку производа на тржиште и кушцима.

Организација која не поседује кохерентну стратегију веома је рањива. Међутим, организација која има јасне правце развоја, а која их упропасти кроз лошу реализацију, једнако се налази у опасности.

Формулација стратегије почиње са проценом утицаја спољашњих и унутрашњих варијабела. Спољашње варијабиле укључују: Варијабиле средине (овде

се испитују очекивања владе, регулаторних тела, локалне и глобалне заједнице у којима организација функционише, економски и технолошки трендови, повољне прилике и развојни трендови друштва у целини); Власника (Влада Републике Србије) и потрошаче (међусобни однос између оних који имају потребе које организација потенцијално испуњава и производа и услуга које организација може да понуди; Испоручиоце и оне који обезбеђују ресурсе (спољашње изворе сировина и компонената, као и технологија, људе, капитал и потенцијале који се обезбеђују изван организације) и Конкуренте (остале који су ангажовани на истој производњи - у случају ЕПС-а, друга електропривредна предузећа у региону). Конкурентација постоји у оба смера, према горе за испоручиоце ресурса (све што се купује: материјали, делови, услуге), тако и према доле за купце и тржиште.

Унутрашње варијабиле укључују: Производ и услуге (обавити процену потреба, купаца и крајњих корисника производа и услуга и начин на који се профил ових група мења у току временских оквира стратегије), Најзначајније захтеве (успостављање унутрашњих захтева за успех ЕПС-а - финансијских, људских способности и знања). На који начин се организација ЕПС-а уклапа у ове захтеве у поређењу са конкурентима? И Предности и недостатке (пројекција потенцијала ЕПС-а у будућности и процена јединствених предности и критичних недостатака организације).

У формулацији и реализацији стратегије, у кратку, дефинишемо четири фазе: То су

Прикупљање стратешких информација и анализа (у овој фази тим за израду стратегије обавља процену свих спољашњих и унутрашњих варијабела наведених у претходном тексту.); Формулација стратегије (на основу налаза претходне фазе тим испитује алтернативна решења, а затим врши одабир и креира стратешки профил и циљеве, узимајући у обзир све спољашње и унутрашње факторе наведене у претходном тексту. Квалитет формулације зависи од квалитета и поузданости процеса који тим користи у доношењу одлука, као и од стратешких потенцијала чланова тима); Стратешко планирање и реализација (на основу кључних стратешких циљева, развијених у претходној фази појавиће се значајан број програма/пројеката. Сви ови програми и планови морају се размотрити на одговарајућим нивоима организације. Ово је далеко најсложенији и најкритичнији део процеса промене организације, који одузима највише времена и у који је укључен шири круг менаџера, уз партиципацију запослених) и Пра-

Јаке везе у производној делатности задржани у развијеним европским земљама: Поље "Д"

ћење реализације стратегије, ревизија и ажурирање (у циљу обезбеђивања успеха, реализација стратегије се мора пратити, редовно ревидирати у поређењу са стратешким циљевима и обављати процена прогреса реализације. Главно руководство ЕПС-а, предвођено генералним директором, има дужност да развија, реализује и стално прати и

ажурира стратегију организације. Без сталног ангажовања на процесу, организација ће правити грешке под утицајем спољашњих и унутрашњих варијабла које обликују прогрес. Организација који не предузме сталну обавезу за ангажовање, наћи ће се на милост и немилост преовлађујућих, економских и конкурентских ветрова).

РАЗВОЈ ЦИЉЕВА ЕПС-а

Главни резултат анализе унутрашњих и спољашњих варијабила је признавање и потврђивање чињенице да је главни циљ ЕПС-а да постане произвођач са ниским трошковима. Али, при том, не и произвођач са ниским трошковима који продаје производ по садашњим ценама, које су испод трошкова производње. Произвођач са ниским трошковима подразумева производњу електричне енергије по цени мањој од конкурентна у региону. Садашње цене, које контролише Влада, свакако нису одрживе на дужи временски период.

Стратегија развоја у оквиру сектора електроенергетике, неоспорно, није јединствена. Многа електропривредна предузећа и практично сви потенцијални конкуренти ЕПС-а функционишу под сличним условима, обезбеђују исти или сличан производ и услуге (робу), функционишу у истој законској средини и користе исту или сличну технологију. Сва предузећа која послују у конкурентно - производној средини користе стратегију смањења трошкова. Кључ успеха коришћењем Стратегије смањења трошкова је испорука очекиваног нивоа производа потрошачима по цени која осигурава одговарајући ниво профитабилности организације.

Кључ за задржавање вођства у ниским трошковима је њихово одржавање када је реч о испоруци електричне енергије и услуга на нивоу мањем од конкуренције. То представља сталан изазов, пошто ће конкуренција предано радити да јој трошкови буду мањи него у ЕПС-у.

Ове констатације се не постављају као питање посебних циљева који користе електропривредна предузећа, а стварне разлике су присутне у стратегији, начину реализације циљева и степену ефикасности њиховог рада. Већина предузећа са добрим пословањем поседује специфичне и мерљиве финансијске циљеве, затим оперативне, као и из области заштите животне средине, односно здравствене заштите и заштите на раду.

Финансијски циљеви ЕПС-а на нивоу целог јавног предузећа првенствено су везани за профитабилност, фи-

нансирање, управљање дуговима и управљање протоцима готовинског новца. Оперативни циљеви ЕПС-а разликују се између две главне пословне јединице - производње енергије и дистрибуције и испоруке енергије. То су, на пример, циљеви производње енергије који су повезани са количином (TWh), квалитетом (поузданост снабдевања, смањење редукција), трошковима (дин/kWh) испорученог производа, циљевима из области заштите животне средине, здравствене заштите и заштите на раду.

Када ЕПС једном установи циљеве,

ОРГАНИЗАЦИОНА СТРУКТУРА ЕПС-а

Постоје бројни начини за организовање предузећа као што је ЕПС, али из разлога једноставности и јасноће, предложимо приступ који се најчешће користи од стране фирми сличне величине и унутрашњег диверзитета. Најчешће се као модел организације користи - холдинг предузеће. Зашто овакав модел? Модел холдинг скоро се искључиво користи када се предузеће састоји из две или више делатности које употребљавају различите технологије, производе или услуге и послују у комерцијалним/конкурентним регулисаним срединама или њиховој комбинацији.

ЕПС се тренутно састоји из производног дела (производња угља и електричне енергије), дистрибуције и испоруке и вероватно телекомуникација у не тако далекој будућности. Ове две делатности - производња енергије и дистрибуција и испорука, технолошки се разликују, тако да су и у прошлости била одвојена јавна предузећа, са посебним организацијама, производима/услугама, финансијским и оперативним управљањем. Исто важи и за телекому-

УПРАВНА СТРУКТУРА НА НИВОУ ХОЛДИНГ ПРЕДУЗЕЋА

Углобалу, холдинг предузеће не представља велику организацију, чак и када су у питању велике компаније. Величина умногоме зависи од типа и јачине везе између холдинга и његових предузећа. Што су јаче везе између ова два

Приликом продаје ЕП фирми државе често остају већински власник: шалтери ЕДБ

може се почети са проценом и реорганизацијом организационе структуре која је најприкладнија за компанију.

никације, које би требало да се формирају.

У пословним односима у оквиру холдинг предузећа битно је да постоји значајна слобода деловања.

Са друге стране, холдинг предузеће може дефинисати кључне циљеве, формирати буџет и бити укључено у пословање предузећа. Холдинг предузеће, такође, може одредити профит, док поједина предузећа поседују потпуну независност у оперативном и финансијском смислу. Већина односа између холдинг предузећа и предузећа у саставу налази се негде између ова два нивоа.

Врста односа у оквиру ЕПС холдинг треба више да буде одређена проценом различитих фактора који утичу на овај однос. На почетку ових новодеофинисаних односа, веза између холдинг предузећа и предузећа треба да буде јача. Са сазревањем односа и јачањем кључних унутрашњих капацитета у обе делатности, тај однос ће се, такође, побољшати. На холдинг предузећу је да одлучи о јачини везе између њега и предузећа члана.

ентитета, од холдинг предузећа се захтева веће управљање овим односима.

Холдинг предузеће у принципу има благајну, финансијско и правно одељење, као главне своје организације. У зависности од односа са предузе-

Процес реструктурисања Електропривреде Србије започео је усвајањем Закона о енергетици, оснивањем Регулаторне агенције за енергетику, одвајањем преносног система у засебно предузеће и одвајањем дела поп-соге предузећа. Мада је ово значајан прогрес, најважнији део посла тек предстоји, а то је реструктурисање и побољшање ефикасности ЕПС-а. Реформске промене у региону, увећана конкуренција и излазак ЕПС-а на регионално тржиште представља велики изазов и опасност да ЕПС изгуби и део српског тржишта, а остало је веома мало времена за промене. Са друге стране, отвара се могућност да ЕПС постане водећа електропривреда у региону, ако се процес реформи и реорганизације обави у потпуности и брзо.

У процесу реструктурисања ЕПС-а иницијалну улогу има власник (држава) који треба да дефинише кључне циљеве и руководство ЕПС-а чији је задатак да очекивања власника (државе) претвори у дело. У овом процесу, а нарочито у дефиницији постојећег стања и развоја стратегије ЕПС-а, неопходно је ангажовати стручну консултантску помоћ, која би радила у заједници са тимом (тимовима) ЕПС-а.

Стратегија реформских промена ЕПС-а је дефинисање "слике" како организација тре-

ба да изгледа када се процес заврши и одређивање кључних мерљивих циљева које ЕПС мора да постигне да би се жељена "слика" остварила. Ови циљеви су "макро" природе у односу на побољшање кључних перформанси ЕПС-а. Постоји више начина организације већих предузећа са сличним условима који постоје у ЕПС-у, а овде смо покушали да, веома укратко, изнесемо главне карактеристике најчешће коришћеног система - Холдинг предузећа.

Сматрали смо, такође, да је пожељно изнети неколико основних чињеница везаних за власничку структуру ЕПС-а која је, поготово у задње време, честа и контраверзна тема. Покушали смо да отворено и на једноставан начин објаснимо да су својина с једне стране, а реструктурисање и побољшање пословне ефикасности ЕПС-а са друге, потпуно одвојене теме и процеси и да немају ничег заједничког. Једноставно речено, будуће купце на тржишту електричне енергије неће интересовати ни власништво ни организациона структура произвођача, већ само цена, поузданост снабдевања и финансијска повољност трансакција, а на производу неће моћи да се препозна произвођач. Мора, стога, бити прихваћено да је неопходно да се реструктурисање ЕПС-а обави без обзира на власника.

На бази светских искустава и актуелне праксе, предложено је одлагање процеса власничких трансформација тренутне структуре, а као посебно негативно оцењује се директна продаја делова компаније. Приоритетан задатак ЕПС-а је реструктурисање и побољшање ефикасности. Реструктурисањем и побољшањем ефикасности, уз веома мала додатна финансијска средства, ЕПС ће значајно повећати конкурентност и осигурати тржиште, а самим тим и знатно ће повећати своју вредност.

Овај текст обрађује само прву фазу процеса реструктурисања и побољшања ефикасности. То је само предуслов за другу фазу оперативног реструктурисања која се односи на измене организационе структуре целе компаније и процесе побољшања ефикасности. Неопходно је да се изврши анализа кључних процеса компаније - производних, административних, планирања и других, као и фокусирање на побољшање процеса рада у смислу квалитета, квантитета и ефикасности. Неопходно је, такође, извршити анализу и планирање сваког појединачног посла, што је кључ за свеобухватно побољшање ефикасности, а самим тим и за снижење цене производа и за побољшање конкурентности ЕПС-а.

ћима, може поседовати стратешко као и оперативно планирање, људске ресурсе, заштиту животне средине и секторе за заштиту на раду и за здравствену заштиту. У принципу не поседује инжењеринг, техничку подршку или погонске активности. Често се у великим електропривредним организацијама, при холдингу, организује консултантска делатност. То је посао предузећа чланица. Холдинг, међутим, може преузети и оперативне активности условљене специфичностима система и заједничким интересима чланица.

Уколико ЕПС изабере ову структуру, мораће да начини значајне промене у предузећима и, да - као финални

облик - формира предузеће за производњу и предузеће за дистрибуцију и испоруку електричне енергије. Већина организација са унутрашњом структуром сличном ЕПС-у изабрала би ову опцију. Али, дугогодишње постојање садашњих јавних предузећа ће можда бити тешко за превазилажење. ЕПС, такође, може задржати организациону структуру сличну постојећој, уз давање веће независности и одговорности својим предузећима. Ово је опција која је у тренутној ситуацији лакша за реализацију. Консултанти имају дужност да главном руководству ЕПС-а пруже помоћ у изналажењу одговарајуће организационе структуре.

који су електропривреду распродали у деловима, показала су се веома брзо не тако добрим потезом.

- У будућем тржишту електричне енергије на дужи рок моћи ће да остану само велике фирме које ће имати финансијску могућност да издрже неминовне веће флукуације тржишта. Мале фирме неће имати ту финансијску снагу и биће продате и купљене од великих. Само интересовање већих електро - компанија из региона за ЕПС потврда је да, упркос томе што су велике желе да остану још веће, а да би лакше издржале тржишну конкуренцију која предстоји и искористиле предности које даје величина фирме, а оне су значајне.

- ЕПС треба првенствено реорганизовати у профитабилну и модерну фирму, а тек онда размислити да ли и како га приватизовати. То не значи да изградњу нових производних капацитета треба препустити само ЕПС-у, што нови закон дефинише.

Из искуства многих земаља, најгора опција приватизације је продаја њених делова, нарочито ако се односи на продају електрана. Дугогодишње искуство је потврдило, а што је и данас случај у високо развијеним земаљама, да се велика већина опредељује за продају одређеног процента фирме на тржишту капитала, који је најчешће мањи од 50 одсто вредности. Држава на тај начин остаје дуже времена већински власник, с тим што у свој менџмент доводи и представнике партнера.

ВЛАСНИЧКА ТРАНСФОРМАЦИЈА И РЕСТРУКТУРИСАЊЕ

Веома често се мешају појмови, а нарочито циљеви процеса реструктурисања и процеса приватизације организације. Неопходно је поновити да је реструктурисање процес који ће организацији омогућити финансијску профитабилност, са побољшаном оперативном ефикасношћу. Приватизација је само облик власништва и власник је тај који одлучује да ли ће да прода фирму или не (у овом случају држава). А да ли је приватизација неопходна у овом тренутку или не? За тако комплексно питање, кључно је неколико претпоставки:

- Велике компаније, које чине кључни елемент вредности једне

земље (инфраструктуре), а поготово ако су монополске природе, углавном се не продају, а нарочито не у ситним деловима, чак и у веома економски развијеним земаљама. У доста земаља Европске уније електропривредне компаније су још у власништву државе, па нису неефикасне, непрофитабилне и неодговорне према својим купцима.

- Ако земља прода све велике инфраструктурне фирме, које чине основе привреде земље, доћи ће тренутак када ће се о економској судбини земље одлучивати у конференцијским салама светских фирми, а не у самој земљи. Искуства наших суседа

КАРАКТЕРИСТИКЕ ЕЛЕКТРОПРИВРЕДНИХ ОРГАНИЗАЦИЈА У СВЕТУ

У свету, када је реч о основним карактеристикама електропривредних система влада веома велика шароликост у погледу управљања системима, актуелном статусу приватизације, структури система и начину регулације цена електричне енергије. Карактеристике које су избране за електропривреду и које су кључне за категоризацију дате су у наредним табелама (извор података World Energy Council-2004. година):

*
* *

Пошто су сектори преноса и дистрибуције природни монополи по скоро свим питањима, остаће подложни регулацији цена, чак и у оквиру либерализованог тржишта. Ова категоризација се односи на услове на тржиштима производње и испоруке.

ЗАПАДНА ЕВРОПА

Пошто је већина земаља Западне Европе у чланству ЕУ, Директива Европске уније о либерализацији енергетског тржишта из 1996. године имала је велики утицај на развој либерализације електроенергетског сектора. Пре усвајања Директиве, једине земље које су започеле програме либерализације биле су Велика Британија и три скандинавске земље: Финска, Норвешка и Шведска. Као резултат ове директиве, може се, углавном, закључити да су све земље Западне Европе започеле програме либерализације.

Држава	Категорија			
	Контрола	Приватизација	Структура	Регулација цена
Аустрија	Е	Б	Ц	А
Белгија	Ф	А	А	А
Француска	А	А	А	А
Немачка	Е / Ф	Б	Ц	Ц
Грчка	А	А	А	А
Италија	Е	Б	А	Б
Португалија	А	Б	А	А
Шпанија	Д	Ц	Б	Д
Шведска	Е	Б	Б	Е
Швајцарска	Е	Б	А	А
Велика Британија	Д	Ц	Ц	Ц

ЦЕНТРАЛНА И ИСТОЧНА ЕВРОПА/ЦИЕ

Централна и Источна Европа претрпеле су значајне промене у либерализацији електроенергетског сектора још од краја комунистичке владавине у бившим земљама совјетског блока. Овај процес одсликава општа кретања према

1 Контрола	
Категорија	Карактеристике
А	у власништву државе, под контролом централних органа власти
Б	у власништву државе, под контролом локалних / државних органа власти
Ц	у приватном власништву, под домаћом контролом
Д	у приватном власништву, под домаћом или међународном контролом
Е	комбинација – преовлађује државно власништво (под чиме се подразумева да у сектору где постоји и приватно и државно власништво, утицај ентитета у државном власништву већи од оних који су у приватном власништву)
Ф	комбинација – преовлађује приватно власништво (као под Е, али ентитети у приватном власништву имају више утицаја).
2 Приватизација	
Категорија	Карактеристике
А	није спроведена приватизација
Б	процес приватизације у току
Ц	Већи део процеса приватизације приведен крају
Д	одувек у оквиру приватног сектора
3 Структура	
Категорија	Карактеристике
А	вертикално интегрисана индустрија
Б	раздвојена индустрија
Ц	комбинована структура
4 Регулација цена	
Категорија	Карактеристике
А	регулисана индустрија, преовлађује држава
Б	регулисана индустрија, преовлађује независни регулатор (или независни регулатори)
Ц	конкурентна тржишта
Д	конкурентна тржишта, само комерцијална и индустријска
Е	Ограничена конкуренција

дезинтеграцији претходних централистичких режима и успостављању тржишних принципа. Брзина промена у већини ових земаља, међутим, остаје мала и зависи од укупне економске снаге и успешности увођења нових оквира у привреду које нису навикле да функционишу на основу тржишних принципа. Већина земаља увела је, међутим, међународне независне произвођаче енергије. Ове државе Централне и Источне Европе у глобално показују посвећеност процесима економског реструктурисања и либерализације, али у мањем обиму у оквиру сектора електроенергетике. У коментар су укључене само оне земље у којима је започет процес реформи у електроенергетском сектору.

Држава	Категорија			
	Контрола	Приватизација	Структура	Регулација цена
Албанија	Е	Б	Б	А
Босна и Херцеговина	А	А	А	А
Бугарска	А	А	А	А
Хрватска	А	А	А	А
Чешка Република	Е	Б	Ц	А
Мађарска	Е	Ц	Б	А
Македонија	А	А	А	А
Полска	А	Б	Б	А
Румунија	А	А	А	Б
Русија	А	Б	А	А
Словачка	А	А	Ц	А
Словенија	А	Б	Б	А

Сходно томе наведеном, приватизацију и реструктурисање треба поштовано раздвојити као појмове а иакође, и као савим различите и независне процесе. У првом, само ће узроковати збуњеност, привлачити неопходну пажњу и значајно умањити фокус зајослених од кључног процеса реструктурисања.

Раде Симовић
Драгомир Марковић

КОНФЕРЕНЦИЈА ЗА НОВИНАРЕ У ВЛАДИ СРБИЈЕ ПОВОДОМ ПОСЕТЕ НАШЕ ЕНЕРГЕТСКЕ ДЕЛЕГАЦИЈЕ БРИСЕЛУ

ЕПС добио “благослов” Европске уније

■ Генерални директор ЕПС-а Владимир Ђорђевић рекао је да је у Бриселу потврђено да су реформе и организационе промене које спроводимо, потпуно усклађене са европским директивама ■ Оно што нам се од неких оспорава у Србији, у Европи добија признања, управо од оних, који помно прате промене у овом сектору

Што се тиче Електропривреде Србије, у Бриселу смо добили јасну сагласност за начин и динамику спровођења организационих промена, које смо обавили у последњих годину и по дана. Јасно нам је потврђено да су реформе и организационе промене, потпуно усклађене са европским директивама. Дакле, оно што нам се од неких оспорава у Србији, у Европи добија признања, управо од оних, који помно прате промене у овом сектору. Техничка конципираност целог електроенергетског система Србије је таква да нам омогућава да у региону будемо кључни фактор достизања регионалне енергетске стабилности и то у веома блиској будућности.

Обраћајући се представницима јавних гласила, ово је истакао Владимир Ђорђевић, генерални директор ЕПС-а на конференцији за новинаре, одржаној 20. децембра у Влади Србије. Он је назначио да се кључна порука из Брисела односи на формирање унутрашњег тржишта електричне енергије, које треба да буде део интегралног регионалног тржишта. То регионално тржиште ће бити наравно део европског тржишта. И све то по правилима ЕУ.

Управо то је, како каже Ђорђевић, од изузетног значаја за Електропривреду Србије, јер, само на тржишту, најпре унутрашњем, а потом регионалном и европском, ЕПС мо-

Оно што нам се од неких оспорава у Србији, у Европи добија признања, управо од оних, који помно прате промене у овом сектору - истакао је Ђорђевић

же на прави начин да вреднује своју робу, која је данас веома потцењена. Независна регулаторна тела ће формирати тарифе по методологијама, које уважавају реалне трошкове производње и тржишне услове пословања.

- ЕПС поздравља такав приступ - рекао је Ђорђевић. - Битно је и то да нам је у Бриселу потврђено да је већина електропривреда у Европи, као и све водеће електропривреде у земљама чланицама ЕУ, организована на начин на који је организован и сам ЕПС. А то је и у складу са неким начелним препорукама, али не и обавезама, Међународне агенције за енергетику.

ЕПС ће, додао је Ђорђевић, да буде изузетно спреман на сарадњу са свим не-

зависним органима формираним по европским директивама и домаћим законима и неће да буде кочница тим променама, иако се у неким медијима, увек од истих људи, ЕПС етикетира, као кочница променама. Признање Европе доказује да је ЕПС предводник у спровођењу електроенергетских реформи.

Први човек ЕПС-а рекао је овом приликом да су чињенице које су нам потврђене у Бриселу јасне. Већина европских електропривреда организоване су као ЕПС, реформе се спровеле полако и осмишљено десет до 15 година, а земље у којима је било дезинтеграције електро-

енергетског система поново се враћају на пређашње интеграционе облике, односно повезивање производње и дистрибутивних капацитета.

- Радује нас појашњење ставова које смо чули од европских званичника и, на тај начин, отклонили дилеме да ли и како неке ствари треба радити. Битно је, дакле, да ЕУ од нас тражи поштовање европских директива, а то како ће електропривреда бити организована и да ли ће бити у државном или приватном власништву, ствар је сваке државе односно власника електропривреде - истакао је на крају Ђорђевић. ■

Д. Обрадовић

Ускоро ратификација уговора

Подсећајући присутне на конференцији за новинаре у Влади Србије, да је 25. октобра 2005. године потписан Уговор о формирању заједничког енергетског тржишта југоисточне Европе, Александар Влајчић, помоћник министра рударства и енергетице, напоменуо је да су, током разговора у Генералном директорату за енергију и саобраћај Европске комисије, једна од кључних тема биле поставке које проистичу из Уговора, који смо потписали. Он је подсетио да тај Уговор постаје правно обавезујући документ оног тренутка када га ратификује 70 одсто земаља потписница и разуме се када га ратификује сама земаља потписница. Код нас су припреме за ратификацију у току.

Влајчић је потом рекао да је у Генералном директорату констатовано да је енергетика Србије коначно ухватила корак и да је потребно да се појача наше присуство у самој Европској комисији. Он је додао да је овом приликом речено да много пажње треба да посветимо припремама за равноправан и недискриминаторски приступ наших компаније тржишној конкуренцији. Такође, речено је да се отвара и тржиште услуга у енергетици и наш национални интерес је да домаће компаније, које имају високе референце у овој области, одржавају и даље развијају своју позицију у Србији, али у целом региону.

Енергетске реформе на добром путу

■ Министар Радомир Наумов пренео поруку Андриша Пијебалгса, комесара за енергетику и саобраћај ЕУ, да се наше енергетске реформе одвијају у потпуном складу са оним што захтевају директиве Европске уније ■ Морамо наставити са убрзаном динамиком реформских процеса

Министарство рударства и енергетике може да буде веома задовољно оним што је постигнуто у домену нашег ресора у 2005. години. Признање, које је стигло као круна наших напора да сустигнемо реформу у области енергетике, дошло је из самог седишта Европске уније, односно од комесара за енергетику и саобраћај Европске комисије, Андриша Пијебалгса.

Овим речима, Радомир Наумов, министар за рударство и енергетику Србије обратио се представницима медија, на конференцији за новинаре, која је 20. децембра одржана у Влади Србије, поводом успешно обављених разговора са европским комеса-

ром за енергетику и представницима генералног директората за енергетику и саобраћај Европске комисије. Министар Наумов је сматрао посебно важним јасно цитирање недвосмислене поруке комесара Пијебалгса:

“Ваше енергетске реформе се одвијају у потпуном складу са оним што захтевају директиве Европске уније. За веома кратко време достигли сте процесе, који се у неким државама одвијају дуже од једне деценије. Ми очекујемо да наставите досадашњим темпом и истим правцем”.

Ово је, напоменуо је Наумов, изузетно важно, јер је отклоњена вештачки створена дилема да наводно не

можемо у европски енергетску заједницу, уколико не приватизујемо енергетски сектор.

- Сада више немамо никаквих недоумица око тога. У европским упутствима, односно директивама, такве обавезе не постоје. Још важније је да пракса потврђује да постоје два равноправна концепта власничке структуре и да свака држава има право да изабере модел енергетских реформи, као и време начин и облик власничке структуре и евентуалне приватизације. Обавеза је да тај наш модел буде складу са европским директивама, а оно што смо ми до сада урадили у области енергетике у потпуности је ускла-

ђено с тим прописима и најбољом европском праксом, и то је јасно наглашено и Бриселу - рекао је српски министар енергетике.

Он је додао да је европски комесар у разговору навео да од нас очекује да оправдамо позицију регионалног енергетског лидера, проистеклу из географске позиције и кроз добро развијену енергетску инфраструктуру. То значи да ће морати да се настави са убрзаном динамиком реформских процеса и да, истовремено у својим развојним пројектима, сагледавамо и интерес регионалне енергетске заједнице.

- Оно што смо већ учинили управо се односи на то и

С преносом предњачимо и региону

Велика улагања у преносни систем имају за циљ повећање поузданости напајања потрошача, пре свега у Србији, као и пружање услуга свима, који желе да приступе нашој преносној мрежи. Ми то интензивно радимо и врло смо организовани по том питању и партнери су већ изузетно задовољни нашим приступом послу. Мислим да, по методологији коју примењујемо, заиста предњачимо у региону - рекао је на конференцији за штампу у Влади Србије, Драган Вигњевић, генерални директор Електромреже Србије. Он је додао да је наш преносни систем у центру збивања и да огромне количине електричне енергије иду преко њега, од земаља са суфицитом, у земље које имају дефицит електричне енергије. За такав рад ЕМС је, по речима Вигњевића, добио признање у Бриселу, али, иако се у овом погледу не заостаје много за Европом, има још доста обавеза које треба да се испуне.

- Добили смо заиста ласкаве оцене у Бриселу и заиста сматрамо да ако Европа има намеру да неке регионалне функције доведе у регион југоисточне Европе, то, по нашем мишљењу, мора да буде у Београду не само због овога што је истакнуто, већ и због знања, којим располажемо. И раније смо били присутни у свим телима UCTE и зато се надам да ће те функције регионалног карактера доћи у Београд, што би за Србију било веома повољно - рекао је на крају Вигњевић.

“Бриселска делегација” на конференцији за новинаре: решене важне дилеме организације наше енергетике

наши развојни пројекти у енергетици од интереса су, не само за Србију већ и за читаво наше окружење. Ти пројекти нашој држави могу да донесу значајне компаративне, али и финансијске користи, а региону сигурност и стабилност у снабдевању електроенергијом, али и природним гасом. То смо у Бриселу јасно презентовали. И нама, али и целом региону, недостају производни електроенергетски потенцијали и гасни инфраструктурни објекти. Имамо веома исплативе и инвестиционо примамљиве пројекте. Они су важни и нама, али и целом региону. То је био онај трећи веома важан закључак бриселских разговора. Уважавајући наш правац реформи и сагледавања будућег развоја енергетског сектора, недвосмислено нам је речено да ће Србија, односно наша енергетика, с таквим пројектима, моћи да партиципира у инвестиционим фондовима, који ће се формирати за инвестиције од регионалног значаја. Да бисмо све то остварили и успели да до краја спроведено започети

процес реформи, остаје нам још доста посла - рекао је Наумов и додао да је прва фаза реформи енергетског сектора завршена.

Он је у разговору с новинарима истакао да су српске енергетске компаније извршиле основно раздвајање делатности и то је у Европској комисији оцењено као успешно. Даље активности у примени упутстава, односно директива ЕУ, треба да буду усмерене ка обезбеђењу недискри-

*
*За веома кратко време
 достигли сте процесе, који се
 у неким државама одвијају
 дуже од једне деценије
 - речи су европског комесара
 за енергетику и саобраћај*
 *

минаторског приступа треће стране електроенергетској инфраструктури. Сагласно с тим, навео је министар, треба да се ојача улога регулаторне агенције, која ће да ступи у дејство средином 2006. године.

- Тиме ће да почне увођење тарифа, које одражавају трошкове по принципима и методологијама јединственим за све чланице

потписнице Уговора о јединственом енергетском тржишту. Комесар Европске комисије је посебно нагласио потребу транспарентности свих активности у прелазној фази ка отватању тржишта. Тренутне активности енергетских компаније и ресорног министарства су усмерене на формирање модела тржишта, које је специфично за сваку земљу и за сваки регион посебно, а крајњи циљ је постизање стварне тржишне цене и јединственог регулаторног тржишног оквира. Тржишне цене ће, по природи ствари, да привуку трећу страну да уложи новац у електроенергетске капацитете. Тако формирана цена је, по позитивном искуству земаља ЕУ и предуслов за сврсисходну употребу електричне енергије и постизање стандарда енергетске ефикасности земаља чланица ЕУ - рекао је Наумов.

Значајан део разговора у Бриселу, био је посвећен и социјалном аспекту успостављања тржишних цена електричне енергије. Ту је, као пракса назначен механизам циљаних субвенција ради заштите угрожених

социјалних група грађана, што је сагласно и с циљевима стратегије одрживог развоја у домену социјалне правде. То, како објашњава министар Наумов, значи успостављање механизма, који прецизно штите угложене групе, али се тиме баве државне институције, а не енергетске компаније.

- Из свега можемо да закључимо да је интерес српске енергетике да се потпуно укључи у заједничко тржиште Европске уније, као део процеса свеукупног придруживања, који, нажалост, код нас заостаје за енергетским интеграцијама. Национални интерес Србије је јака национална компанија, која је спремна равноправно да конкурише на формираном тржишту, али и да изнесе процес транзиције и обезбеди приоритетан циљ, а то је сигурност снабдевања енергијом и то не само у границама Србије, већ и у региону. Да би се то постигло, држава треба да обезбеди тржишне услове пословања и за садашње и за будуће енергетске субјекте - истакао је на крају свог излагања министар Наумов. ■

Драган Обрадовић

Саветници са домаћим задатком

■ Донација од три милиона евра обезбедиће консултанте и саветнике за будућност ЕПС-а који су по једнима стратешки (Мирољуб Лабус), по другима приватизациони (Предраг Бубало) а по трећима само финансијски саветници (Радомир Наумов) ■ Притисци преко медија, дириговани су од неких интересних група, које испињавају нашу одлучност да спроведемо Закон о енергетици и Стратегију развоја енергетике, сматра министар Наумов

Мирољуб Лабус:
Пословодство ЕПС-а
кочница приватизацији

Општа конфузија око неких саветника за ЕПС, ових дана прилично је ускомешала јавност. Међународне финансијске институције, радећи оно што су наумиле, припремају јавност за оно што тек треба да уследи, а у томе им здушно помажу поједини представници Владе Србије који најављују те саветнике. Иако изгледа да необавштени тешко могу да спознају ко ту шта ради, чини се да нејасноћа и нема толико. Тим пре што медији већ пишу да промотер саветника за ЕПС, који ће бити обезбеђен преко Светске банке, Мирољуб Лабус, ускоро одлази на високу функцију управо у ту Светску банку.

Међу електропривредницима крајем децембра, највећу реакцију изазвала је управо изјава Мирољуба Лабуса, потпредседника Владе Србије. Он је у више наврата критиковао менаџмент ЕПС-а, а посебно на Зимском саветовању о економској политици земље у 2006. години, на Економском факултету у Београду. Најављујући стратешке саветнике за НИС, Телеком и

ЕПС, Лабус је рекао да је руководство главна препрека даље модернизације ЕПС-а, односно за његово отварање ка приватном сектору. На страну то што је аргументујући ту тврдњу, помешао неке појмове и поредио дистрибутивне губитке ЕПС-а са губицима у преносу суседних система. Још неке нетачности потврђују да је све то можда последица и лоших савета, које је добијао. Лабус је даље напоменуо да не мисли на приватизацију термоелектрана, а поготово не хидроелектрана... У ЕПС-у је констатовано да је непомињање дистрибуција, још један конкретан доказ да је прави циљ тих критика према ЕПС-у, спровођење концепта издвајања а потом продаје дистрибуција. Сличне тезе су већ могле да се прочитају у изјавама неких емисара светских финансијских институција.

Влада Србије је прихватајући један условљени кредит од 55 милиона долара за финансијски сектор, у “пакету” прихватила и да се спроведе тендер за избор

стратешког саветника за ЕПС, односно усвојила је услове за расписивање тендера и то, како је изјавио Лабус, у сарадњи са Светском банком и Европском агенцијом за реконструкцију (ЕАР). Саветник, који буде изабран на тендеру, могао би посао, како се наводи, да започне већ у фебруару 2006. године и да га оконча за годину и по дана. Европ-

раздвајања производних делова ЕПС-а и дистрибуција електричне енергије и то не само функционално, већ и у различите компаније. Било је ту и неких других, доста чудних, замисли, па су се људи из ЕПС-а захвалили на таквој помоћи и “предмет” проследили ресорном министарству. Из ЕАР-а је стигло и објашњење да они не би да полемичу са људима из ЕПС-а, већ ће с власником, што ће рећи представницима владе, о свему да се договоре. И договорили су се. Мирољуб Лабус је то потврдио, прецизирајући да изабрани саветник, треба да понуди решење о стратегији развоја целог ЕПС-а и какво треба да буде учешће приватног сектора у целом овом процесу.

*
Руководство је највећа препрека за модернизацију ЕПС-а и привлачење страног капитала, тврди Мирољуб Лабус, поредећи дистрибутивне губитке ЕПС-а са губицима у преносу суседних електросистема
*

ска унија, у склопу ЦАРДС програма, доделила је средства у износу од три милиона евра за пружање техничке помоћи у процесу реструктурирања енергетског сектора Србије. Та средства пласирана су преко ЕАР-а. Највећи проблем је био што се у том задатку, између редова, назирала могућност

Одмах за Лабусом, неколико дана касније, један приватни сајт близак заговорницима концепције раздвајања и брзе приватизације ЕПС-а, почиње медијско разјашњавање улоге саветника. Прво разговара са Дејвидом Кенедијем, стари-

жим енергетским економистом Светске банке који изјављује да изабрани саветник, мора да предложи и различите моделе увођења приватног сектора у електроенергетику Србије - да ли кроз концесије, продају, или изласком на берзу. Приватни сектор, како је рекао, неће доћи сутра, али Светска банка ради с Владом Србије, како би она разумела на који начин и

енергетике Европске агенције за реконструкцију. Он покушава да отклони неке недоумице и напомиње да је било пуно неразумевања значења термина "функционалног раздвајања различитих енергетских делатности". Узрок томе су, како је наведено, делом и лоши преводи. Функционално раздвајање, рекао је, не значи да ЕПС треба да буде правно подељен на два не-

НИС-ом, а следећи је ЕПС. За ЕПС ће врло брзо бити расписан тендер за приватизационог саветника и он ће имати задатак да уради предлог стратегије, а онда ће се то даље пажљиво одмераваати".

У оптицају су, дакле, разни термини: стратешки саветник, приватизациони саветник, финансијски саветник... Дакле, Лабус помиње стратешког, Бубало прива-

ство никада није противило приватизацији у енергетском сектору, али да министарство није за распродају делова ЕПС-а. Наумов је потврдио да се, у последње време, код нас наслућују дисонантни тонови у вези са припремама за промену власничке структуре у енергетском сектору, као и да се том приликом користе непрецизни термини.

- Нигде није било речи ни о приватизационом нити о стратешком саветнику. Искључиво у оквиру једног пројекта везаног за добијање кредита Светске банке у износу од 55 милиона долара, који нема никакве директне везе са енергетиком, говори се да је кључни циљ реструктурирање ЕПС-а и припрема за могуће приватно учешће. Ту дословно пише да ће се ангажовати финансијски саветник (не приватизациони ни стратешки саветник), који би требало да сачини одређене препоруке, које ће разматрати Влада Србије, а у вези са финансијском консолидацијом ЕПС-а, реструктурисањем и осталим. Ми смо се договорили да финансијски саветник за ЕПС треба да размотри различите опције за учешће приватног сектора у енергетици. То су разни уговори о управљању, о иницијалној јавној понуди, продаји акција... Тај финансијски саветник мора да се држи наших закона и наше Стратегије енергетског развоја и да, уколико се појави могућност и потреба за учешћем приватног сектора то треба да размотри, али тек када буду испуњени услови, који су у складу са најбољом праксом установљеном у земљама у транзицији. То изискује значајан напредак у реструктурирању ЕПС-а и у развоју нашег регулаторног оквира. Тај процес, захтева врло озбиљан приступ - рекао је Наумов, наглашавајући да учешће приватног капитала треба посматрати као средство за побољшање резултата енергетског сектора и да приватизација никако не сме да буде сама себи циљ. То је, како је навео

Предраг Бубало:
За ЕПС ће врло брзо бити расписан тендер за приватизационог саветника

Радомир Наумов:
Куповина појединих делова ЕПС-а добар посао за купце али лош за Србију

када приватни сектор може да помогне. Он је овом приликом рекао да и министар за рударство и енергетику Радомир Наумов схвата да приватни сектор може да донесе корист, али само поставља питање времена када ће то да буде. Односно, објаснио је Кенеди, Наумов, вероватно мисли да то треба да се догоди касније него што Светска банка мисли. А то ће се уствари десити, нагласио је Кенеди, брже него што то мисли министар енергетике?!

Чувши ту изјаву министар Наумов се запитао како господин Кенеди може да чита његове мисли!

Ко ће га знати: има човек, ваљда, некакве натприродне способности. То би му свакако било од велике помоћи за процену збивања на овим нашим просторима.

Поменути сајт се онда обраћа Јану Брауну, руководиоцу програма у сектору

зависна предузећа - за производњу и дистрибуцију електричне енергије, додајући да се у неким текстовима тврди да је управо то намера ЕАР-а, што не одговара истини. Директива захтева финансијско раздвајање делатности производње и дистрибуције електричне енергије и помоћ ЕАР-а ЕПС-у треба да омогући успешан завршетак функционалног раздвајања, што како је поновио Браун, не значи правно раздвајање ЕПС-а на два предузећа!

Е, да су то рекли пре бар шест месеци и да су то написали, свега овога не би било.

С тим у вези 25. децембра у Вечерњим новостима огласио се и Предраг Бубало, министар за привреду у Влади Србије и на питање шта је са приватизацијом јавних предузећа одговорио је:

"Процес је отворен са

тизационог а Наумов, цитирајући пројектни задатак, тврди да је реч о финансијском саветнику. А, ЕПС, не чекајући друге, одлучује сам да ангажује консултанта у вези са укључивањем приватног капитала и осталим питањима којима ће се бавити и онај поменути консултант. Тај ЕПС-ов консултант би, упрошћено речено, требало да размотри, приватизационоу стратегију ЕПС-а, сагледа и предложи решење односно стратешког партнера за "Колубару Б" и предложи шта даље са "Панонским електранама".

Има ту, значи, разних саветничких комбинација. На недавно одржаној конференцији за новинаре у Влади Србије, значајан допринос разјашњењу целог овог замешатељства дао је министар Наумов, који је још раније, у више наврата истакао да се ресорно министар-

Новогодишња порука

министар, веома јасно и написано и зато су узроци разних иступа у вези с тим, ових дана, или последица неупућености и недовољног познавања саме материје, или нечег другог.

И баш после неколико дана министар Бубало је у оном интервјуу опет помеху приватизационог саветника.

У недавној изјави за недељник НИИ, министар Наумов је навео да је проблем у томе што ресорно министарство није за распродају електропривреде и да је то сада проблем за многе, који се надају да ће моћи да купе делове ЕПС-а: неку дистрибуцију или електрану. Министарство, подвукао је Наумов, није за такву приватизацију, јер је то добар посао за купца, а јако лош за Србију, српску енергетику и само јавно предузеће. Он се позвао овом приликом и на искуство држава, које су продале своје дистрибуције и одмах се суочиле са проблемима и прецизирао да међународне финансијске институције не условљавају приватизацију ЕПС-а.

- Притисака има путем медија, који су дириговани од неких интересних група, које на тај начин испипавају нашу одлучност да спроведемо два кључна правна и развојна документа, Закон о енергетици и Стратегију развоја енергетике. У Закону је јасно и прецизно сагледан план реорганизације и будући изглед ЕПС-а, а у Стратегији развојни планови српске енергетике. Можда се то коси са нечијим интересима, али ово Министарство рударства и енергетике се залаже за српску енергетику, а не за неког, или нешто друго рекао је Наумов.

Ето, покушали смо на овај начин да сумирамо све важније детаље и изјаве у вези са саветничком халабуком, када је ЕПС у питању, а закључке, претпостављамо, није тешко извући. ■

Драган Обрадовић

За Електропривреду Србије ова година је прилика за обележавање својеврсног јубилеја - истина неславног: заокружено је петнаест година пословања с губицима. А не види се крај ненормалне ситуације у којој се роба, конкретно електрична енергија, продаје испод производне цене. Треба ли подсећати да је на старту тог периода, 1991. године, електрична енергија имала тзв. паритетне цене, боље речено исте као у пет европских земаља са којима је поређена, по тадашњем званичном курсу. По економским законитостима ЕПС је зрео за банкрот, али због прописа, значаја и карактеристика електричне енергије не може се ликвидирати. Сви знамо да је основни узрок, ако не и једини, гомилања губитака у нивоу цена и "силовању" тржишних закона, али надлежни ту чињеницу готово и не помињу. Истовремено, веома су мотивисани да замерају и критикују, па и да пришивају разноврсне етикете руководству и за посленима.

Научно друштво економиста и Економски факултет из Београда, по обичају, пред крај године,

одржавају саветовање о економској политици за следећу годину, коју припрема Влада Србије. Тим поводом Мирољуб Лабус, потпредседник Владе тумачио је недавно економистима шта нас чека у 2006. години. По његовим речима, обуздавање инфлације је приоритетни циљ. Ако се, међутим, издвоје поруке енергетици за наредну годину - много је разлога за подозрење и страх! Цитати из тог излагања посвећени енергији говоре све, боље од било ког препричавања.

"Олакшавајућу околност по очување макроекономске стабилности представља чињеница да је једнократни удар на раст цена, због увођења пореза на додату вредност у 2005, прошао. Не очекује се раст цена енергената, али треба рачунати са растом камата на светском тржишту капитала... индустријска производња ће ове године остварити миноран раст... без промена у јавним предузећима у 2006. години Србија не може да рачуна на стране инвестиције... очекује се стратешки саветник за телекомуникације, за НИС и ЕПС... руководство је главна препрека даље мо-

дернизације ЕПС-а, односно за његово отварање ка приватном сектору... то не значи приватизацију термоелектрана, а хидроелектрана вероватно никада. Неопходни су нам нови произвођачи енергије, нове термоелектране и мале хидроелектране. Постоји могућност да се изгради 300 малих хидроелектрана, али ЕПС то неће да дозволи. Једино што траже то је цена струје. Слажем се да је постојећа цена струје нижа од тржишне, али 14 одсто струје ЕПС губи, а око милијарду долара за унапређење система стоји неискоришћено."

Економска теорија каже да су цене сублимација свих активности, а пословање показатељ успешности сваке робе и сваке делатности. За електричну енергију, дакле, плод рада десетина хиљада запослених, коришћења технологија, уређаја и машина и дотура робе корисницима, тј. купцима. Ако ЕПС већ 15 година бележи губитке, као резултат свог рада, а потпредседник се "слаже" да су цене испод тржишних, голим оком се види где је проблем и како га решити. Игнорисање тржишта, административно прописивање цена и ружење руководства и запослених нису начини оздрављења ЕПС-а.

Економистима је, уосталом, јасно да се права вредност електричне енергије мора платити; било опорезивањем свих грађана, тј. дотацијама из буџета, било заостајањем у развоју тј. несташицама и редукцијама. Разлика је битна - кад су цене тржишне, свако плаћа оно што користи и води рачуна колико ће потрошити; кад су административне штедише плаћају и за расипнике. ■

Драган Недељковић

ИЛУСТРАЦИЈА: МАРТИН ТРЕБОТИЋ

Светлост или мрак

■ Како је могуће да се у Србији продаје најјефтинија електрична енергија у Европи, иако ЕПС ту робу производи са истим машинама са којима је производе они чији је киловат-сат неколико пута скупљи од ЕПС-овог? ■ Од 1990. у Србији није прорадио ниједан нови енергетски објекат који би подмиривао или бар пратио раст потрошње

ДРУГИ ПИШУ
ПОЛИТИКА

Електропривреда Србије упозорава - потрошња електричне енергије у хладним данима је чак за 10 одсто већа од очекиване, а у "нормалним" данима за три до шест одсто већа него у исто време прошле године. Домаћа производња неће моћи да подмири потребе, па ни увоз, уколико се раст не заустави, неће моћи да спречи редукције. Ова упозорења, јавност у Србији, па и власт, схватила је као претњу ЕПС-а, који на-

водно врши притисак на владу да одобри покушење.

Суочени са чињеницама ЕПС-а, али и правим медијским и политичким налетом на једно од најважнијих српских предузећа, ми, градитељи ЕПС-а*: Радивоје Марковић, дипл. инж., ген. дир. ЗЕПС-а, Мирослав Јовановић, дипл. инж., заменик ген. дир. ЗЕПС-а, и градитељ ХЕ Зворник, Бајина Башта и Ђердап, Синиша Ђирић, дипл. ек., помоћник ген. дир. ЗЕПС-а, Божидар Радновић, дипл. ек., дир. Ковских ТЕ, Жива Топа-

лов, дипл. инж., директор и градитељ ХЕ Ђердап и Лимских ХЕ, Владислав Мочник, дипл. инж., градитељ и директор ТЕ Н. Тесла, проф. Михајло Голубовић, дипл. инж., креатор и градитељ преносног система ЗЕПС-а, Станиша Пауновић, дипл. инж., градитељ и директор ХЕ Ђердап, др Владимир Живановић, дипл. инж., директор у Костолцу, обраћамо се јавности, јер желимо да укажемо зашто је Србија данас у овој ситуацији и шта треба да се предузме да више никада не страхујемо од редукција и мрака.

Уверени смо да је ЕПС много тога учинио да нам обезбеди довољно електричне енергије, што потврђује остваривање годишњих планова пре рока и обарање производних рекорда у електранама. Новац улаган у електране и на копове уродио је плодом.

Али, деценије неулагања у ЕПС, у који су некада инвестиране милијарде долара, оставиле су последице. Енергетска блокада земље, хиперинфлација, стална инфлација, агресија и бомбардовање НАТО-а, обнова

У време развоја Електропривреде као државног приоритета никли моћни копови угља: коп "Поље Д"

преносног система без довољно новца, пропаст великих друштвених потрошача енергије, пад животног стандарда, а онда и престанак изградње било каквих нових капацитета.

Већ 15 година ЕПС не гради нове централе и руднике угља. Недостајућу енергију све више увози из иностранства. Но, и власт или власник није у потрешној мери учинио да спречи ту развојну катастрофу електропривреде и њен бесмислен економски положај. Бесмислен, јер где се то учи куповина робе по вишој и продаја по нижој цени, као што сада чини ЕПС са увозном енергијом?

Или, како је могуће да се у Србији продаје најјефтинија електрична енергија у Европи, иако ЕПС ту робу производи са истим машинама са којима је производе они чији је

бији и овом делу Европе. Могло је да се мери са најбољим европским електропривредама.

После (зло)употребљавања у политичке сврхе, у последњих 15 година, пао је на изузетно ниске гране. Суноврат почиње 1991. проглашавањем ЗЕПС-а

Шта је важније: додворавање власцима, нудећи им данас јевтину струју, како би се очувала једноцифрена инфлација (мрак који ће сутира да уследи као да није бишан), или вођење одговорне државне енергетске политике?

односно ЗЕП-а јавним, државним предузећем, о коме "бригу" треба да води нови власник и оснивач, држава.

Ми, који смо своју младост, знање, а потом и нај-

наша према електропривреди.

Оне који дуже памте подсећамо да је због недостатка производних и преносних капацитета у нашој републици (због Резолуције ИБ-а) све до 1968. Србија била у редуцијама. Чак 30 одсто потрошње је морало да буде смањивано, како би се потрошња изједначила са производњом.

Тадашњи челници електропривреде, уз велику помоћ државе, која није била власник као сада, доносе одлуку да почне изградња велике и моћне електропривреде, која потрошаче никада неће остављати у мраку. Циљ је био да Србија

постане велики извозник, а не као до тада велики увозник електричне енергије (35 до 40 одсто потреба је увозила).

Разлога за оптимизам је било - угљан и водни ресурси

За изградњу модерне електропривреде у периоду од 1965. до 1985. издвано је око три одсто националног дохотка, односно у просеку око 400 милиона долара годишње.

Цене за потрошаче су биле релативно економске и омогућавале су електропривреди да, уз помешнута издвајања, и сама улаже у сопствени развој, у студије и истраживања енергетских потенцијала Србије.

Дакле, држава је одлучила - развој електропривреде је приоритет. Захваљујући таквој политици државе и прегалаштву, изграђени су површински копови угља са капацитетом од 40 милиона тона годишње производње, термоелектране снаге 4.300 MW (мегавата) и хидроелектране снаге 3.200 MW (Зворник, Лимске ХЕ, Бајина Башта, Ђердап 1 и 2, Власинске ХЕ и ХЕ Пирот).

Набавна вредност основних средстава ЗЕП-а (Здружене електропри-

Новац од донација покрио само санацију објекта: ТЕНТ

киловат-сат неколико пута скупљи од ЕПС-овог?

Такав апсурд је незамислив у тржишној економији, а у ЕУ недопустив. ЕПС је од 1970. до 1990. био најбоља фирма у Ср-

боље године, уградили у српску електропривреду, стварајући од ње модерну европску компанију, са жаљењем констатујемо да се и после промене власти власник домаћински по-

си били су гаранција да ће Србија, уз сопствене природне и стручне потенцијале, осигурати довољно електричне енергије за развој привреде и просперитет становништва.

вреде) крајем осамдесетих година била је више од 20 милијарди долара! Србија је имала електропривреду за понос. Толико о блиској прошлости електропривреде.

Поигравање са највећим
и најзначајнијим
националним ресурсом:
ХЕ "Бајина башта"

Пре петнаестак година почело је урушавање електропривреде, када је народу јасно поручено: Србија има струје толико да може да се распродаје по ценама далеко од реалних.

Последица на коју су многи упозоравали, као што чине и сада - нерационална потрошња изнад производних могућности ЕПС-а која води у редукције.

После 2000. великих донација у електричној енергији и корекције цене и тарифног система, пре свега под притиском донатора, смањује се потрошња струје за грејање.

Уз помоћ донација и кредита обновљени су капацитети, пре свега, за производњу електричне енергије. Али, опет долази до великог обрта у судбини ЕПС-а. Опет смо сведоци поигравања са највећим и најзначајнијим националним ресурсом.

Србија има нову стратегију развоја енергетике. Међутим, влада скоро ништа не чини да се реализу-

је тај крунски енергетски документ који је донела Скупштина.

Нема развоја електропривреде, јер влада не одобрава цену која ће омогућити тај развој. Последњи средњорочни план развоја ЗЕП-а донет давне 1977. био је последњи развојни план у коме су тачно назначени објекти које треба изградити до 1990. Зашто?

Па, ЕПС не може да сачини било какав финансијски аранжман за градњу нових капацитета, јер у приходу са овом ценом нема ни мрвице за нове електране и руднике.

Како се ни држава не задужује да би градила електране, руднике и пренос, јасно је да власник сматра да инвестиције у електроенергетику нису државни приоритет.

Наше искуство и знање говори супротно - те инвестиције су покретач целе привреде, смањују енергетски дефицит, увозну зависност...

Због таквог односа вла-

сника према ЕПС-у, од 1990. у Србији није прорадио ниједан нови енергетски објекат који би подмирио раст потрошње и то пре свега у домаћинствима, јер је привреда донедавно имала пад потрошње.

Примера ради, 1990. године дневна максимална потрошња струје у зимским месецима износила је 108 милиона kWh, а у 2004. близу 150 милиона.

Одговорно тврдимо - ако што пре не почну улагања у копове угља, нове електране, пренос... Србија ће бити у великим електроенергетским проблемима. Србија ће опет постати највећи увозник електричне енергије у региону, уз велики раст увоза све до 2012. Укупан увоз до тада би могао да достигне невероватних десетак милијарди киловат-сати, у вредности од готово пола милијарде евра! Где ће Србија да нађе толико пара за увоз струје и где да нађе ту струју?

Редукције, које ће бити једино средство за ограничавање потрошње, као 1968., спречаваће било какав развој привреде.

После 2000. ЕПС је добио донације у вредности око 400 милиона евра и око 200 милиона евра кредита за санацију електроенергетског система. Све донације је искористио без икаквих примедби донатора. Резултат - рекорди у термоелектранама.

Тај новац могао је да помогне у санацији, али не и у изградњи нових објеката. Са толико новца не може да се изгради ни 60 MW, а Србији је потребно неколико пута више.

Стручни кадрови напуштају ЕПС. Први талас је последица стихијног "чишћења" неподобних после октобарских промена, где се није гледало на стручност, већ на партијску припадност. Одлазак се наставља због замрзнутих зарада у јавним предузећима, када нема новца ни за стимулације најбољих. То је опасна појава.

Недостатак стручног кадра сада постаје лимитирајући фактор не само развоја, већ и функционисања електропривреде. Млади стручњаци, правници, не долазе у ЕПС на приправничку плату од двадесетак хиљада динара.

Да подсетимо - до 1989. однос просечних зарада у привреди и електропривреде био је 1:2,35 а данас је 1:1,34. Дакле, просечна плата у фирми која пребације све планове и која омогућава функционисање државе само за 34 одсто је већа од просека готово умртвљене српске привреде. Због тога стручњаци из ЕПС-а одлазе у стране фирме.

Питање свих питања јесте - цена електричне енергије, односно покретање развоја српске електроенергетике која, иако има изванредне производне резултате, не успева да продаје своје робе подмири све трошкове (плате замрзнуте, све остало иде горе), нити да било шта ново изгради.

Политичари свих боја, почев од 1990, електропривреду третирају пре свега као инструмент вођења социјалне политике, а не као инструмент развојне политике. Паритет цене струје према другим енергентима је у сталном паду.

Последица таквог приступа - нерационална потрошња, која се не може обуздати апелима, односно све већи увоз и то по вишим ценама од оних по којима ЕПС продаје ту увозну робу?! Уз то, наставља се стално подилажење дужницима, пре свега из привреде, који опет користе политичку моћ и спречавају ЕПС да дужника исклучи.

ЕПС је данас, због умањеног прихода, принуђен да узима кредите да би обезбедио ликвидност, уместо да кредитима гради нове капацитете, као што је некада рађено. Али, кредити су некада враћани из прихода елек-

тропривреде, док ЕПС данас не добија кредите без државних гаранција, јер је, вољом власника, губиташ. И када их добије, компликоване процедуре државне бирократије или жеље кредитора да се уз кредит набави опрема само из његове земље, спречава ЕПС да користи и оно што на папиру добије. Деси се и понека дивља градња као у Миријеву, која заустави кредит од 100 милиона евра и изградњу великих трафо-

◆

Редукулције, које ће бићи једино средство за оградњавање погрешње, као 1968., спречавање било какав развој привреде

◆

станица важних за цео регион. Кад је држава немоћна пред тиме, шта може да уради ЕПС?

Питање свима који су одговорни за уништавање највећег богатства Србије - шта је важније, додворавање гласачима, нудећи им данас јевтину струју, како би се очувала једноцифрена инфлација (мрак који ће сутра да уследи као да није битан), или вођење одговорне државне енергетске политике која зна шта значи појам паритета енергената.

Реалнија цена електричне енергије омогућава развој, запошљавање српске привреде, спречава стагнацију, обезбеђује редовно снабдевање свих потрошача, нарочито великих, приватизованих, који све више траже енергију за свој развој и - спречава одлив девиза за скупу, увозну енергију!

Домаћа енергија је јевтинија од увозне, зна ли то неко од оних који кроје енергетику државе?

Одговорно тврдимо, улажући сав свој стручни ауторитет, да ће Србија, ако се нешто хитно не

промени у односу према ЕПС-у, ући у велике проблеме у снабдевању, а редукулције и мрак ће постати наша свакодневица.

Изјаве појединих министара, као и неких анонимних саветника који преко увек истих медија куде ЕПС због нерационалности, јер, по њима, ЕПС не може своје нерационалности да покрива само ценом струје, не одговарају чињеницама, нису истините.

Они знају следеће чињенице, али их сакривају. ЕПС је за неколико година смањио број запослених са 63.000 на мање од 40.000, а да због тога није дошло ни до каквих поремећаја у снабдевању потрошача.

Издвојено је око 20 фирми које нису у основној делатности (а које су политичком вољом убачене у ЕПС пре 14 година). У производњи се обарају рекорди, покрива се опет рекордна потрошња, наплата је достигла око 93 одсто...

Све што је ММФ тражио, кад је реч о ЕПС-у, испоштовано је. Шта још треба да се уради у ЕПС-у да би ЕПС показао да није највећи проблем ове државе?

Са свим овим чињеницама су упозната надлежна министарства и влада Србије. Зар је потребно да се и даље траже неки независни, искусни и угледни експерти који ће анализирати стање у ЕПС-у и изрећи ту дуго очекивану истину?

Зар је могуће да ће неки странци преко ноћи боље упознати ЕПС него ми који знамо сваки камен у тој кући?

Влада мора да заустави разне приватне погледе на будућност ЕПС-а, чак и од неких чланова владе, јер, колико знамо, влада о томе још није заузела јасан став. Изјаве и чињења појединих министара, који и те како збуњују већ збуњену јавност, док влада ћути, стварају утисак да они говоре у име владе.

Сигурни смо да ће, ако то не буде омогућено ЕПС-у, неки нови власник ЕПС-а или страни улагач донети свој капитал у Србију само уколико му се створе услови да тај капитал оплоди, створи профит. А профита нема са овом ценом електричне енергије.

Па, ако то мора да буде омогућено некој странијој компанији, зашто се то не омогући ЕПС-у?

ЕПС када постане профитабилна фирма може да буде стабилан извор финансирања социјалних фондова, враћањем дела профита у те фондове из којих би држава обезбеђивала субвенције оним потрошачима који немају довољно примања да плаћају ту тржишну цену енергије. То чини развијени и паметни свет који своје електропривреде не уништава, већ чува, развија, увећава им вредност...

Одговорно тврдимо да се без нових електрана и рудника не пише добро ни потрошачима струје, ни запосленима у ЕПС-у. Дакле, никоме у Србији. Електропривреда није власништво једне власти или једне партије или коалиције, већ је власништво народа који је у електропривреду градио.

Нико нема право да за свог мандата уништава оно што су градиле генерације и што вреди милијарде долара. Шокирани смо изјавама неких анонимних експерата - саветника који кажу да ће влада о свему да одлучује, а не пословодства, или неко други.

Код паметних, електропривреда је локомотива развоја привреде.

Зато је, истичемо, ово обраћање јавности наш лични чин, на који имамо право, јер смо учествовали у стварању и изградњи електропривреде Србије која је била међу најбољима у Европи. ■

Радивоје Марковић
ГЕНЕРАЛНИ ДИРЕКТОР ЗЕПС-а И ДЕСЕТ
СТРУЧЈАКА ЕЛЕКТРОПРИВРЕДЕ СРБИЈЕ

Лигнит одређује статус Космета

■ Не чекајући на исход разговора о Космету, Република Србија треба у своју Стратегију развоја енергетике да уврсти изградњу нових електрана на Косову и Метохији ■ Понуђена аргументација за припрему преговарачке платформе српског тима

Уз десетине фотографија, графикана и шематских приказа, показаних истовремено на два видео-бима на српском и енглеском језику, пет уводничара на округлом столу "Енергетика Косова и Метохије, јуче, данас, сутра", одржаном 15. децембра ове године у Косовској Митровици, понудило је чињенице и аргументе о огромном енергетском потенцијалу у јужној покрајини, који могу да представљају основу енергетског развоја Републике Србије и целог овог региона. Са скупа је поручено да атински процеси и дерегулација тржишта електричне енергије дају прилику Србији да учествује у коришћењу косметског лигнита и градњи електрана на Космету, упркос очигледним настојањима привремене управе у Приштини да тај део јединственог ЕЕ система Србије издвоји и осамостали. За почетак, предложено је да се формира и код УНМИК-а региструје предузеће за производњу, пренос и дистрибуцију електричне енергије, које би поред Косовске енергетске корпорације било други привредни субјект, а ослањало би се на производњу струје у ХЕ "Газиводе" и малим ХЕ, односно на набавку енергије од ЕПС-а.

Косметски басен најбогатији у Европи, а људи у беди: округли сто у Косовској Митровици

Овај округли сто, на коме је било педесетак учесника, организовали су Координациони центар за Косово и Метохију и Дирекција ЕПС-а за косметска предузећа, с основним циљем да се изнесе аргументација која ће помоћи да се сачини платформа за предстојеће преговоре о статусу Космета. У раду скупа учествовали су и потпредседник Координационог центра Милош Јанковић, заменици генералног директора ЕПС-а и ЕМС-а Зоран Манасијевић и Бранислав Томашевић, директор Дирекције ЕПС-а за стратегију и развој Драгомир Марковић, директор ЈП ТЕНТ Бошко Буха, представници београдског Рударског института, директори великих привредних система у Покрајини, представници округа и српских општина на Космету, УНМИК-а, КФОР-а и ОЕБС-а.

У уводним напоменама, Милорад Морачић, директор Дирекције ЕПС-а за косметска предузећа, навео је да ће 14,7 милијарди тона резерви косметског лигнита, чија се вредност процењује на више од 1.000 милијарди

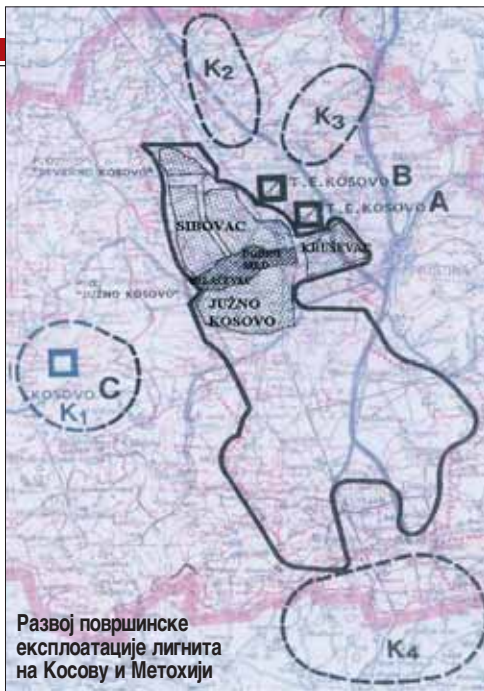
евра, макар и индиректно одредити будући статус Косова и Метохије. Заложивши се за разговор са албанском страном који ће довести до превазилажења проблема и стварања трпељивости на косметском простору, Морачић је подсетио да су Срби заједно са Албанцима производили и преко шест милијарди киловат-сати годишње, а да већ шест година под привременом управом УН на Космету нема довољно струје, нарочито за Србе. На Космету је, рекао је он, укупно сиромаштво.

- Колико год је међународна заједница помогла албанском делу становништва да из беде пређе у сиромаштво, толико је српско становништво из сиромаштва прешло у беду и зависи од танке нити помоћи из Републике Србије - нагласио је Морачић и додао да енергетски ресурси могу да буду основа за укупан економски и друштвени просперитет, те да су стога незаобилазна платформа у предстојећим преговорима.

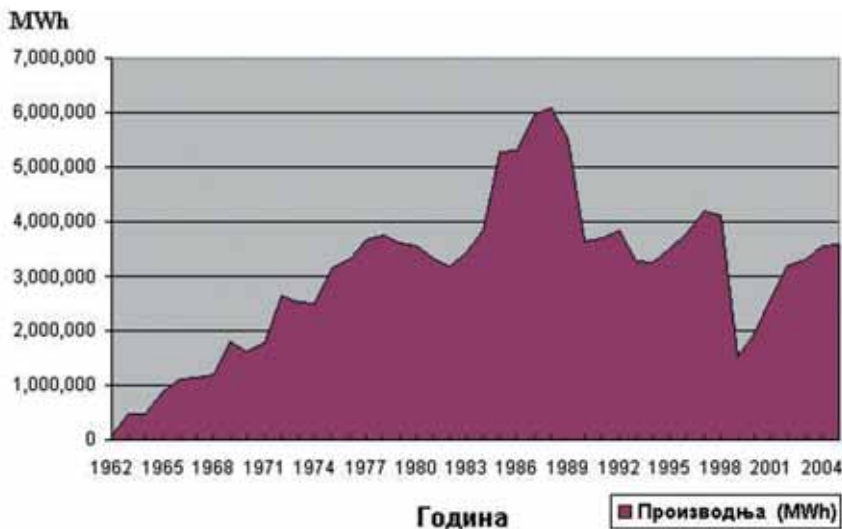
Први уводничар, мр Ивица Јаковљевић истакао је, између осталог, да је косов-

ско-метохијски басен, с обзиром на резерве лигнита, просечну моћност угљеног слоја и повољан коефицијент откривке, најзначајнији у Србији и Европи, а сврстава се на пето место у свету. С обзиром на то да је до сада искоришћено само два одсто резерви у косовском басену, права експлоатација лигнита на Космету тек почиње. Рекавши да се ниједна држава не одриче својих енергетских ресурса, Јаковљевић је навео да Србија има планове за отварање нових површинских копова "Сибовац" и "Јужно Косово", на којима би се годишње производило и до 45 милиона тона угља.

Српски планови за отварање нових копова и изградњу нових термокапитета послужили су, очигледно, као основа и за планове које је недавно припремио КЕК, тако да и једна и друга страна најпре рачунају на ревитализацију ТЕ "Косово А", изградњу објеката континуитета на "Косову Б" и изградњу нове електране од 2100 мегавата "Косово Ц". На ову подударност планова скренуо је пажњу Љубиша

ГРАФИЧКИ ПРИКАЗ КРЕТАЊА ПРОИЗВОДЊЕ ЕЛЕКТРИЧНЕ ЕНЕРГИЈЕ У ТЕ "КОСОВО"

Петровић, који је посебно анализирао кретање производње у косметским електранама, која је мања од оне из периода пре 1999. године, и поред огромних улагања међународне заједнице у енергетику на Космету. Петровић је говорио и о водним потенцијалима, од којих је највећи слив Белог Дрима који отиче у Албанију.

За сигуран и стабилан рад преносног система Србије, који јесте јединствен и као такав ће морати да се третира и у условима дерегулисаног тржишта, поново постаје актуелан план ЕПС-а да се на Космету граде 400-киловолтна трафо-станица и далековод исте снаге, из правца Косовске Митровице или Пећи. Говорећи о томе, Драгутин Марковић је посебно истакао да је за сигурност снабдевања електричном енергијом српских средина на Космету најактуелнија изградња трафо-станица и далековода на 110 киловолти, и то у Грачаници и Штрпцу, као и далековода на истом овом напону од Звечана према Рашки, као и у Косовском Поморављу.

Нажалост, садашње стање у енергетици Косова и Метохије је такво да Србија нема утицаја на коришћење ресурса и капацитета, а привремена власт у Приштини увелико ради на нормативном заокруживању самосталног и независног управљања у овој области. Милан Вујако-

вић је навео законе који су донети и у којима се не уважава суверенитет Републике Србије, заложивши се да се нађе пут којим ће Србија ићи у процесу европске интеграције и либерализације енергетског тржишта. Он је говорио и о незавидном положају 8.000 радника косметских предузећа ЕПС-а који су протерани са својих радних места, нагласивши да своја права не могу да остваре ни на редовном суду, нити пред Судом за људска права у Стразбуру.

На који начин привремена власт на Космету располаже енергетским капацитетима илустративно је истакао проф. др Динко Кнежевић. Он је, говорећи о еколошком пројекту за одлагање пепела и шљаке на "Косову Б", чији је био идејни творац прошле деценије

у тиму Рударског института, навео да је 2003. било онемогућено институцијама из Београда да учествују на тендеру за реконструкцију овог постројења, а посао је добио "Енергоинвест" који је првобитно решење само делимично модификовао. "Могли бисмо да кажемо да су нам украли пројекат, патент, памет, али то је најмање што су нам на Космету украли", рекао је проф. Кнежевић.

Учествујући у расправи, заменик генералног директора Електромреже Србије Бранислав Томашевић рекао је да се разматра могућност развоја 400-киловолтне мреже из правца косметских електрана према Краљеву, додавши да би се на тај начин омогућило повезивање преко Крагујевца са Обреновцем, што би значајно до-

принело сигурности преноса и снабдевања у региону.

У дискусији су учествовали и Петар Максимовић, Миодраг Васић и Драган Балкоски.

Закључујући расправу, Милорад Морачић је истакао да треба кренути од актуелних проблема, а да је сада најтеже то што већина Срба на Космету није у могућности да плати струју, те су према одлуци КЕК-а сврстани у категорију која ће ове зиме углавном бити у мраку. Због тога, према речима Морачића, Влада Србије треба да обнови предлог УНМИК-у да новцем или струјом гарантује наплату потрошње у српским срединама, а да се сама наплата организује уз доношење социјалног програма који би Влада сачинила уз ангажовање координатора у окрузима и српским општинама.

Морачић је рекао да са Албанцима мора да се разговара да би се дошло до правих решења и изразио уверење да за све пројекте о којима је овде било речи има реалних изгледа. При томе, он је нагласио да Република Србија треба у својој Стратегији развоја енергетике до 2015. да уврсти изградњу енергетских објеката на Космету не чекајући исходе разговора који предстоје.

Ново предузеће

Идеја о оснивању новог електропривредног предузећа на Косову и Метохији, чија би делатност била производња и набавка електричне енергије, пренос и дистрибуција, први пут је обелодањена на овом округлом столу. У протеклих шест и по година о раду дистрибутивног система, укључујући и 110-киловолтну трафо-станицу "Валач" бринули су запослени у ЕПС-у, али УНМИК ни до данас није одговорио на захтев ЈП "Електрокосмет" да се региструје као други дистрибутер у Покрајини. Драгутин Марковић је, излажући идеју, рекао да се правна основа за формирање новог предузећа, у коме би запослење добио део протераних Срба из ЕПС-ових објеката на Космету, налази у Атинском меморандуму и Уговору о енергетској заједници, а економска у управљању производњом у ХЕ "Газиводе" и малим хидроелектранама, као и набавци струје од ЕПС-а. Марковић је истакао да би се на овај начин омогућила елементарна равноправност српског живља у снабдевању електричном енергијом, а створили би се и предуслови за рационализацију потрошње и уређење тржишта електричне енергије.

Анка Цвијановић

БАГЕРИСТИ

Чувај се магле

■ Када не видиш ни прст пред оком, а точак витла и корпама откида ћумур, кад те само осећај води да не погресиш, кад кроз тутњаву и хучање чујеш још једино пиштаљку планир-мајстора, мада не знаш шта ти сигнализира... Ето, то је најгоре

Точак моћног багера је стајао. Било је то сасвим неприродно стање. Зауостављен точак са назубљеним корпама је изван поретка који влада на угљенокопу! Да није било сићушних сподоба које су превлачиле дугачке јаркожуте каблове преко црног угља, помислио би човек да је пред замрзнутом фотографијом.

Поскакујући по изрованом ћумуру, који ван сваког смисла и логике називају пут, каљава "лада нива" се зауставила крај колоса. Одозго су нам махнули за поздрав.

Извирио је из кабине, зачкилио као у неверици, па згрануто узвикнуо:

- Пази, овај је стварно дошао?!

Тако сам се поново срео с Мијом, мање познатим под својим крштеним именом Миодраг Тодоровић, багеристом "глодара 8" на "Пфољу Д" површинског копа "Колубаре", житељем Степојевца и мојим исписником. Било ми је мило што ме се сетио, бар колико и њему што је неки случајни новинар пролазник испунио обећање, што не бива често, и заиста поново свратио код њих, у огроман кратер пун угљене каљуге коју је ромињава хладна кишна наливала претећи да потопи цео коп и све у њему.

- Добро дошли - разгаламио се. - Сад ћу ја...

Улетео је натраг у кабину: који трен касније почела је да се спушта како бисмо се мокрим металним лествама узверали горе. Била је то вратоломна авантура и само ме је сујета спречила да не покажем паничан страх. "Кад може Мија бар два пута дневно, вала могу и ја", помислио сам и успузао некако до решеткасте металне платформе, где су ме прихватиле руке старог пријатеља.

- Гадно време, мој Мијо - простењао сам уместо поздрава. - Како издржаваш све ово, побогу?

- Да је гадно, гадно је, ал' да може да буде и горе, то сигурно - одговорио је и почео

да распрема тесну кабину багера како би је уприличио и направио нам места, да боравак код њега "у гостима" учини што удобнијим. - А, шта све Мија може да издржи, и не зна се. Не још.

Канда га је збунило, али очигледно и обрадовало, присуство инжењера Драгана Павловића, помоћника директора "Поља Д", мог новог пријатеља и домаћина.

- Где си, Пајо - обратио му се срдечно. - Јеси ли се сетио да ми донесеш нови број "Колубаре", причају да смо, изгледа, изишли на насловној страни?

Донео је, наравно. Једва прикривајући смешак задо-

вољства и поноса, гледао је фотографију на првој страни, а онда се окренуо к мени:

- Паја је наш човек, он је, од свих директора, најредовнији на копу. Кад се не појави неколико дана, забринемо се...

Збунило ме је што је с директором, макар био и "наш човек", тако непосредан. Да му се, доцније, та неуобичајена срдечност не обије о главу? Али, узалуд сам бринуо: већ за који трен докучио сам да су заиста стари пријатељи. То ми је скинуло тешко бреме с леђа, па сам и ја, уз Мију, инжењера Драгана Павловића почео да ословљавам са - Пајо. И сви-

СНИМИО: САША ЦАМБИЋ

Огроман точак багера са 23 назубљене корпе са сваким окретом захвати и на траку набаци бар по двадесетак тона угља

ништа опасно. Багериста увек мора да зна где се ко налази и шта ко ради. Зато сам ти рек'о да овакво време није најгоре. Најгора је - магла! Кад не видиш ни прст пред оком, а точак витла и откида ђумур, кад те само осећај води да не погресиш и једино чујеш пиштаљку планир-мајстора мада не знаш шта ти сигнализира... Ето, то је најгоре. Тада ти је највећа одговорност.

Отишла у пензију десеторица багериста, а како до нових, када за њихово школовање мора да прође и по десетак година

ма нам је од тога било лакше и лепше.

- Овде нема времена за неке церемонијале и вуновлачарења - објашњавао је као да ми је прочитао мисли. - Много је посла, а велика одговорност. На мени посебно. Одговоран сам, прво, овим људима, посади. Онда пословођи. Па руководству. Одговоран сам, ако хоћеш, и народу: за струју. После, то под обавезно, фамилији, жени и деци. Чак и себи... Свима сам одговоран, само мени нико не одговара!

Ухвативши крајичком ока неверицу на лицима саговорника, подигао је леву руку: шака са оживљеном којом се завршавао тамо где би требало да је мали прст изазвала је шок.

- Ово ме је снашло код куће, док сам секао дрва моторком - објашњавао је. - А овде, на багеру, никад ништа. Ни мене, нити те моје колеге. Добро, де, догађало се, ал'

Миодраг Тодоровић у чију висинску кабину "у госте" могу доћи само најхрабрији

Разлегао се продоран звук сирене и Мија се намах окренуо к огромном точку са двадесет три назубљене корпе (од којих свака захвата, казао ми је после, по 1.300 литара); дохватио се команди. Багер се протресао, а точак се покренуо да би са сваким окретом захватио и на траку набацио бар по двадесетак тона угља. Снагу моћног колоса смо осетили на себи. Јер, Мијина кабина је била чврсто везана за "стрелу", па су у њој вибрације такве и толике да су нам буквално растресле кости и помериле бубреге.

- Није то ништа - галамио ми је у уво. - Радимо на плану, требало би да видиш како је кад кренемо на угља!

И ово ми је било страшно

искуство, копање угља ђу радије да замислим. Срећом, багер је поново стао: застој на сепарацији, шта ли? То нам је пружио прилику да наставимо разговор.

- Леба ти, Мијо, колика ти је плата? - подбадао сам га више него што сам га питао.

- Шта да ти кажем - отхукуно је. - Колика год да је, мала је. Ал' немам право да се жалим, највише примамо овде. Виша је чак и од плата

неких инжењера који раде само прву смену: ноћни рад, па прековремени, па за празнике, накупи се. Имам срећу да ми синови раде: Раде се запослио овде, на копу, преко задруге, Дејан исто, ал' у Београду, само је још најмлађа Дејана без посла. Бар не морам да мислим на њихов цепацац... Али ми је супруга болесна, све што претекне оде на лечење, лекове, терапије, путовања до Лазаревца и Београда. И више него што имамо. Скрпим се некако, шта да се ради... Зато сам и рек'о да сам одговоран породици.

После је с Пајом окренуо на разговор о још једном багеристи који би морао да се запосли на "глодару 8" уз њих петорицу. Јер, без тог, шестог, не може се на бо-

ловање ни кад је нешто озбиљно.

- Сваки грип сам лечио овде, у кабини, једино сам због оног тровања морао ономад да узмем два слободна дана, није се могло друкчије. И кад сам изгубио прст...

После нам је махао са решеткасте платформе док смо оном "ладом" скакутали по ђумуру, што је личило тек на љуљшкање у поређењу с оним што смо преживели у кабини багера.

- Отишла су нам десеторица багериста - жалио ми се Паја. - Искористили су законску могућност и узели отпремнину. Нек им је са срећом, али и нама ће бити и те како потребна. Јер, само за школовање једног багеристе мора да прође и по десетак година. Они прво завршавају специјалну школу за руководиоце рударских машина, онда се усавршавају бар пет година током којих пратимо њихов рад, јер у тој припремној фази морамо да установимо и да ли умеју, и да ли воле тај посао... Па ипак, до багера не стигну сви: неки одустану, неки не задовоље строге критеријуме, неким то и није био циљ... Ми годинама нисмо примали нове људе, нема ко да замени ове што су отишли јер се нисмо припремали за тај ударац. Тек ћемо осетити последице.

Онда ми је причао о послу багеристе који се може измерити и на копу и на траци, о одговорности и психолошким притисцима који се не виде, али се осећају у сваком дамару, о способностима које нису у систематизацији и опису радних места, а подразумевају се.

- Иначе, свака им част. Сви су они мајстори свог посла, а пре свега - добри људи. Заиста, имам поприлично стажа, већи део сам провео на копу, а још нисам срео багеристу који је лош човек. То је некакав усуд, правило. Или их толика одговорност ишлифује? А што имају бенефицирани стаж, видео си и сам, заслужили су га.

Милош Лазић

СРБИЈА СЕ ПОНОВО ВРАЋА НЕКАДАШЊЕМ УВОЗУ СТРУЈЕ

Скучно купују, јефтино продају

■ Садашња цена киловат-сата је тек једна од неповољности финансијског пословања ЕПС-а у овој години, у коју се ушло са старом ценом и новоприспелим дуговима

У овој, 2006. години Србија поново мора да се врати значајнијем увозу струје. У усвојеном Пословном плану ЕПС-а зацртано је да ће бити потребно да се увезе 1,673 милијарди киловат-сати, што је више од половине увоза из 2000. године, али и пет пута више него што је увезено прошле године. Отуда неизбежно питање: зашто се поново враћамо увозу струје?

Одговор смо потражили од Драгана Јањушевић, директора у Дирекцији ЕПС-а за економију и финансије, која је већ на почетку разговора за наш лист скренула пажњу да обим планираног увоза јесте симптоматичан за економију пословања ЕПС-а у идућој години, али да се пре свега мора имати у виду да ЕПС већ сада уговара увоз по цени киловат-сата од 4,2 евроцента, те да ће са урачунатим губицима на преносу и дистрибутивној мрежи она достићи и целих пет центи, а да ће за потрошаче бити, како се најављује и до пролећа, 3,3 евроцента. Ту разлику између увозне и продајне цене ЕПС ће морати да искаже као губитак, ма какво било његово финансијско стање у предстојећој пословној години.

Нажалост, повећање увоза није једина неповољност у Плану за идућу годину. Усвајајући овај документ, Управни одбор ЕПС-а је констатовао да због недостатка финансијских средстава нема услова за реализацију електроенергетског биланса, односно за остварење планиране редовне произ-

водње, одржавање објеката и опреме и инвестициона улагања. Прецизније, у коначном салду, Електропривреди Србије ће у идућој години недостајати 26 милијарди динара за текуће пословање и инвестиције. Како се дошло у ову ситуацију?

- Сада смо на прагу године у којој су се поклопиле последице две врло неповољне карактеристике финансијског пословања ЕПС-а. Једна је двогодишње ограничавање раста цене струје, а друга пристизање обавеза по основу кредитних задужења, које морају у овој години да се плате - каже Драгана Јањушевић и наводи да је крајем прошле године укупан дуг ЕПС-а износио 67,5 милијарди динара, од чега су инострани кредити 62 милијарде. У овој години треба отплатити укупно 14 милијарди динара по кредитним обавезама. При томе, и у ову годину ушли смо са продајном ценом струје која је испод цене коштања њене производње и са којом ЕПС губи на ефектима консолидације коју је остварио у прве три године ове деценије.

Наша саговорница подсећа на побољшану ефикасност рада електрана, повећање производње електрич-

Нема ни субвенција, ни донација, а кредити скупи: из ТЕНТ-а

не енергије, смањење губитака у дистрибутивној мрежи, постигнут степен поузданости у снабдевању потрошача, повећање степена наплате потрошње, затим на унутрашњу рационализацију ЕПС-а и припреме за отварање домаћег тржишта електричне енергије и учешће у регионалном. Све су то показатељи огромног напретка који је ЕПС постигао у протеклом петогодишту.

- Када говоримо о овим резултатима, онда пре свега треба да се нагласи да смо, за разлику од садашњих прилика, од 2001. до 2003. године имали интензивно исправљање диспаритета цене електричне енергије, која је до тада била социјална категорија, затим да смо у прве две године добили 5,9 милијарди динара субвенција из буџета Републике, па 400 милиона евра донација и 200 милиона евра повољних кредита. Уз све то, добили смо могућност да предахнемо у плаћању обавеза по кредитима и према држави и добављачима, насталим до 2000.

године. Од 2004. све ове повољности су пресакхле. Цена струје не само да није даље ишла ка економској, него је дошло до обрнутог тренда у погледу смањивања диспаритета. Изостале су и субвенције и донације, повољних кредита нема, а отплата дуга нас је стигла. Сада ЕПС-у прети озбиљна опасност да ће се вратити на стање од пре пет година - каже Јањушевићева.

- Ако се и у ову годину ушло са ниском ценом струје, при чему су због све скупљих инпута знатно увећани трошкови производње киловат-сата, те ако нас је дочекала отплата дугова и неопходност да се у одржавање постојећих капацитета годишње улаже 150 милиона евра и још 300 милиона евра инвестирања, а све то само да би се одржао садашњи ниво производње, јасно је зашто се као једини излаз из ове ситуације види повећање цене струје и репрограм дугова. Уколико то изостане, ЕПС заиста не може да преузме одговорност за поуздано снабдевање потрошача електричном енергијом, нити може да спречи све већу зависност нашег ЕЕ система од увоза струје. Наравно, о градњи нових капацитета ради подмиривања потреба све веће потрошње електричне енергије не може ни да се говори - каже Јањушевићева. ■

А. Цвијановић

Увећан јаз

- Често се чује да се задржавањем раста цене струје штити стандард грађана и контролише раст инфлације. Истина је, међутим, да је повећање цене киловат-сата у 2005. години од 9,5 одсто утицало на раст инфлације само 0,5 одсто. Према томе, никако не може да се каже да је цена струје главни генератор инфлације. Напротив, од 2004. године цена киловат-сата је реално падала и све више заостајала за стопом инфлације. У исто време цене инпута у производњи струје, као што су нафта, црна и обојена металургија, расле су брже од инфлације, што је додатно увећало јаз између производне и продајне цене нашег производа - истиче Драгана Јањушевић.

Ефикасније пословање

■ **Нова организација, по угледу на светске компаније** ■ **Уједначавање основних аката привредних друштава у погледу правне форме**

Ефекти нове организације, која ће се предложити, усвојити и применити, моћи ће да се измере и оцене по истеку 2006. године, када ће се видети у су којој мери побољшане економске перформансе привредних друштава и његових организационих облика, оцењује Љубиша Илић, директор Сектора за људске ресурсе, после састанка директора сектора и служби правних и кадровских послова у ЈП ЕПС.

- Основне функције на којима почива добро урађена и ефикасна организација јесу: техничка, финансијска и функција управљања људима и људским потенцијалом у складу са развојним плановима и програмима организације. У нашој пракси, а то је показала анализа постојећих аката у јавним предузећима, урађена у Сектору за људске ресурсе, организација техничке функције је у основи добро постављена, прати елементарну логику техничко-технолошког процеса, заснива се на поузданом оперативном планирању, обученим и искусним кадровима, наглашава Љубиша Илић и додаје:

- Што се финансијске функције тиче, она је организационо доследно разгранчена и дефинисана. Тиме су створене основне претпоставке да се унапреди управљање трошковима, пре свега, доношењем и применом нових правила и процедура у области набавке и управљања залихама. Са унапређењем рачуноводственог система, који укључује међународне рачуноводствене стандарде и обуком људи, како руководиоца тако и запослених, за примену нових пра-

вила и процедура у евиденцији трошкова, финансијска функција може да досегне висок ниво организованости и рационалности. Читав систем организације и управљања трошковима може да буде уоквирен и заснован на конкретним плановима, са циљем да се досегне месечна динамика планова и реализације и да се економски ефекти уштеде одразе и на зараде менаџера и запослених у организационој јединици.

О функцији управљања људима и људским потенцијалом у ЕПС-у, Илић наглашава да је присутна утолико колико се сваки руководиоци носи са проблемима и људима у својој организационој јединици. Плате су упросечене са распонима који више нагињу

*
Функција управљања људским ресурсима у ЕПС-у присутна је утолико колико се сваки руководиоци носи са проблемима и људима у својој организационој јединици
*

уравниловци него сложености и одговорности послова, процена учинка далеко је од стандардизоване и није постала део свакодневне праксе. Надаље, обука за стицање нових вештина је више фрагментарна него осмишљена, структура и број запослених у великом је нескладу са стандардима и нормативима рада. У таквим условима треба одати признање руководиоцима и шефовима који постижу и премашују планиране резултате са расположивим радницима. Међутим, уколико се такво стање убрзо не промени и не створе организационе претпоставке за успостав-

љање већих разлика у зарадама према сложености и одговорности послова, уколико се не афирмише радни учинак у награђивању, уколико се не створе организациони услови за обуку, развој и задржавање кадрова, за идентификацију и решавање вишкова запослених, људи ће постати највећа брига у ЕПС-у.

- Зато смо на недавном састанку доста времена посветили управо томе, каже наш саговорник, како да се организују послови који су, користећи нову терминологију у функцији управљања људским ресурсима. Свесни смо да нова организација и систематизација радних места, ма колико добра била, може да остане мртво слово на папиру уколико се не створе претпоставке за њену примену, међу којима, пре свега, спада селекција, обука и мотивација људи.

Када су у питању нови правилници о организацији и систематизацији радних места у привредним друштвима у ЕПС-у, они треба да задовоље неколико основних принципа и треба да буду уједначени у погледу правне форме. Постојећи правилници, донесени у различито време у свим јавним предузећима, показују велику шароликост, не само у погледу садржине већ и у погледу правне технике у регулисању организације. Поред уједначавања правне форме, нови правилници треба да допринесу унапређењу организације у привредним друштвима, у којима се мења само правна форма, па све до успостављања новог модела организације у привредним друштвима која настају спајањем више предузећа, прецизира Илић.

Пословна јединица или огранци друштва представљаће основу организационе структуре, па морају бити заокружене целине да би се финансијски исказали резултати њиховог рада и пословања. У производним привредним друштвима то је лакше постићи, пошто су пословне јединице, по природи ствари, дефинисане технолошким процесом. У дистрибутивним привредним друштвима, с друге стране, огранци друштва биће, пре свега, географски одређени, па су могућа већа или мања одступања од основног принципа рационалности у организовању. Најбоље је да се у дистрибутивним привредним друштвима огранци организују као профитни центри.

У главној управи и у свакој пословној јединици привредног друштва, ужи организациони облици и организационе јединице формираће се на принципу груписања послова према врсти и сродности.

- У свакој организационој јединици радна места ће се утврдити и дефинисати на флексибилнији начин него што је то до сада урађено, каже Љубиша Илић.

- Тиме ће се обезбедити већа покретљивост извршилаца и њихово ангажовање на ширем дијапазону послова и у различитим местима у складу са потребама организације. Такође, потребно је да радно место остане основна карика у организационој структури и упоришна тачка за коју се везују послови и одговорности, заштита и сигурност на раду, плата и награђивање према учинку. Зато су од великог значаја пописи послова радних места, који треба да се заснивају на јединственој методологији. ■

Кристина Јанићијевић

Доминација “црног злата”

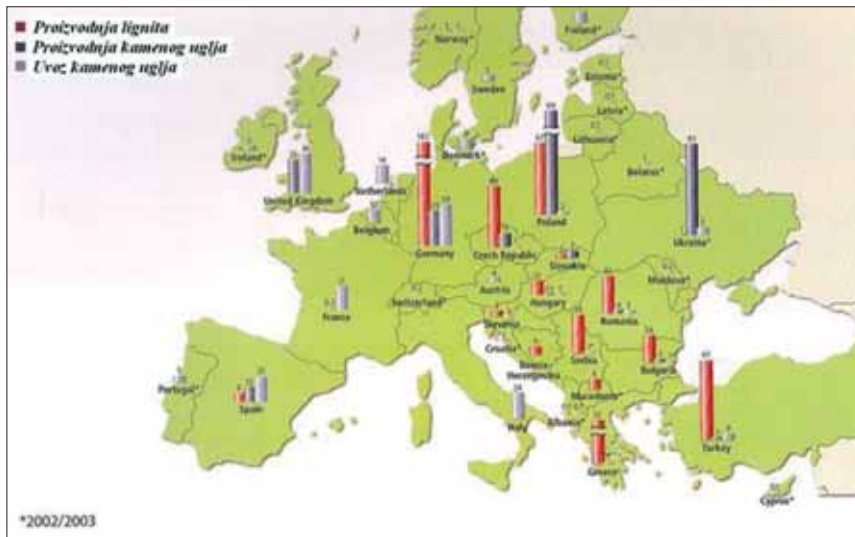
■ Основни циљ промовисање значаја снабдевања угљем, као и заступање интереса произвођача угља

ЕURACOAL - European Association for Coal and Lignite (Европска асоцијација за угаљ) је организација која окупује већину европских произвођача угља. Као основни задатак има промоцију значаја снабдевања угљем у оквиру проширене Европске заједнице, стабилности цена овог енергента, остварених вредности, као и заштите животне средине. EURACOAL активно учествује у сагледавању свих релевантних фактора и предузима неопходне кораке како би осигурао одговарајуће услове за рад европске индустрије угља.

- Активности EURACOAL-а подразумевају и заштиту и промоцију интереса чланица, почев од геолошког истраживања угља, општег истраживања, експлоатације, пласмана, технолошке прераде... Асоцијација нуди платформу и окружење за комуникацију међу чланицама, заступа њихове интересе у политици ЕУ према угљу и енергетици уопште и осигурава њихово представљање у европским институцијама, политичким организацијама и у јавности - каже Слободан Митровић, помоћник директора Дирекције за стратегију и инвестиције. Такође, EURACOAL представља економске, еколошке и истраживачке интересе у оквиру политичког и законског оквира ЕУ, и коначно, учествује као посредник у “социјалном” дијалогу послодавца и запослених у индустрији угља.

- ЕПС редовно добија најновије податке о пресеку стања у земљама чланицама Асоцијације а они се односе на производњу угља, сма-

Производња лигнита, каменог угља и извоз у милионима тона у 2004.

њење емисије угљен-диоксида, европске политике према угљу - каже Александар Гајић из Дирекције за производњу енергије. - Ово чланство је за нас веома важно с аспекта размене искустава и интерпретације директива у вези са производњом угља, које бисмо морали да прихватимо када уђемо у ЕУ. Када је о ЕПС-у реч, тиче се пре свега промена елемената производње и нарочито прераде угља, с еколошког аспекта.

Европска унија је недавно још једном истакла позитивну улогу угља, када је реч о испоруци електричне енергије и стабилности цена. Међутим, потребно је учинити додатне напоре како би се омогућило да коришћење угља на дужи временски период буде у складу са еколошким циљевима. Зато је EURACOAL развио концепт “чистог угља” који

подразумева смањење емисије штетних гасова у електранама, побољшање степена искоришћења у новим и постојећим електранама, и као дугорочну визију - емисију из термоелектрана на угаљ која је готово равна нули, уз издвајање и складиштење угљен-диоксида.

Да је угаљ од посебног значаја за сектор производње електричне енергије, сведоче и подаци да је око 38 одсто светске и 30 одсто производње електричне енергије ЕУ у 2003. засновано на угљу, са тенденцијом пораста у прошле две године. То говори да је, упркос различитим стратегијама снабдевања електричном енергијом, угаљ ипак незаменљив енергент у многим земљама ЕУ. Његова расположивост у Европи и свету утиче на зависност региона од увоза електричне енергије, што практично значи да

тај фактор, уз висок ниво производње у Европи и увоз из стабилних региона, гарантује веома висок ниво сигурности снабдевања и предвидљивости цена. Угаљ не захтева стратешке резерве, у циљу осигурања од политичких ризика, као што је ЕУ предложила за нафту и гас, што значи да се цена угља слободно формира.

Европско енергетско тржиште суочава се са великим изазовима, од којих су највећи обезбеђивање дугорочне сигурности снабдевања у Европи, предузета мера заштите животне средине, обезбеђивање нових инвестиција како у замјенске, тако и у нове капацитете и мрежу.

Угаљ је веома значајан и као фактор запослености. Према подацима EURACOAL-а из 2004, број запослених у индустријама угља и производње електричне енергије у 25 земаља ЕУ био је око триста хиљада, а сектори који имају највећу корист од експлоатације угља су грађевинарство, транспорт и друге услуге. Укупна производна вредност електричне енергије произведене из угља износи око 30 милијарди евра годишње. ■

ЕПС и ЕУРАЦОАЛ

Преко Електропривреде Србије, Србија и Црна Гора је крајем 2002. постала пуноправни члан овог удружења, а 2003. наша делегација, на челу са представником Слободаном Митровићем и координатором Александром Гајићем, присуствовала је конференцији која је одржана у Румунији. Генерални секретар EURACOAL-а посетио је ЕПС и површинске копове 2004. године. Министарство рударства и енергетике подржало је чланство ЕПС-а у EURACOAL-у.

А. Чолић

Трагом загонетки природе

■ У свету се “Теслина година” обележава поводом рођења генија каквог је свет видео само неколико пута

Одбројавају се последњи дани 2005. проглашене и “Годином физике” односно Ајнштајнове године, јер је тачно пре једног века тај јединствени научник објавио теорију релативитета. Нова година у свету се, такође, обележава као “Теслина година” јер се пре 150 година родио тај наш и светски геније електротехнике.

Стваралачки опус Тесле задужио је човечанство бројним открићима и изумима решавајући тако и многобројне загонетке природе. Али, о оцени Теслиног рада и значаја речимају други научници - Беренд је недвосмислено рекао: “Искључењем резултата Теслиног истраживачког рада, престао би савремени живот, нестала би наша цивилизација”. Или, наш други горостас науке - Милутин Миланковић истакао је да је Тесла “Као проналазач нових принципа, као конструктор и реализатор многобројних машина, справа и инструмената, показао генијалност какву је свет видео само неколико пута”.

Јубиларна година прилика је и за још једно подсећање на основне биографске податке и на стваралачке активности Николе Тесле. Родио се 10. јула 1856. године у Смиљану - Лика. Школовао се у родном Смиљану, Госпићу и Карловцу. Са 19 година одлази на студије у Грац, па завршава своје школовање у Прагу.

Почети његовог стручног рада су још у 1881, да би већ наредне године у Будимпешти, инспирисан заласком сунца и Гетеовим стиховима, дошао до свог најзначајнијег открића - обртног магнетног поља. Са радом прелази у Париз, Страсбур, а 1884. године, због неразумевања у Европи значаја његовог револуционарног открића, одлази у САД.

Пун наде да ће се величина његовог открића разумети, отпочиње сарадњу са Едисоном. Убрзо долази до новог разочарања, јер је Едисон био заступник једносмерне, а Тесла наизменичне струје и под таквим околностима није подржао идеје младог, амбициозног Европљанина. Сукоб идеја лагано прелази у такозвани “рат струја”. Изградњом електричне централе на Нијагари, тријумфалну победу бележе Теслине идеје и његов полифазни систем наизменичних струја.

Крајем XIX и почетком XX века Тесла ради на пољу високонапонских, високофреквентних струја. Ради на проблемима безичног преноса енергије, сигнала, даљинског управљања... Поставља темеље многих области науке и технике које ће се енормно развијати и обележити читав XX век. Тај полетан рад, стваралачки дух, инвентивност и визионарство наилази на непремостиве тешкоће - на недостатак финансијских средстава.

Остатак живота, близу 40 година, Тесла проводи у светежим материјалним приликама, све мањој могућности лабораторијског, експерименталног рада, тако да по-

следњих десетак година ради искључиво у хотелској соби. Умире усамљен, са великим материјалним тешкоћама, у својој соби хотела “Њујоркер” 7. јануара 1943. године.

У току живота примио је велики број почасних доктората, медаља и био је члан академија наука и друштава широм света. Посмртно добија највећа признања - Амерички врховни суд поништава неправедно признати патент Марконију о синхронизираној безичној телеграфији (основи радија). За стогодишњицу од рођења, Међународна електротехничка комисија је одлучила да се јединица густине магнетног флукса назове именом Тесла. Његово име нашло се, тако, међу пионирима електротехнике, као што су Волта, Ампер, Ом,... Једно од последњих “светских” признања је упис Теслине заоставштине у УНЕСКО регистар “Памћење света”, којим се чува културно наслеђе од универзалног значаја.

Како ће се у Србији обележити ова годишњица? Опсежне припреме су већ почеле. Формиран је Одбор за обележавање јубилеја на највишем нивоу Републике Србије. Председник одбора је др Во-

јислав Коштуница, а чланови су представници Академије наука, универзитета, државне управе, великих привредних субјеката итд. Усвојен је програм обележавања годишњице, формиран су стручни тимови за припреме по појединим активностима.

Централна свечаност биће 10. јула 2006. године, када ће се одржати свечана академија. Научни скуп посвећен Тесли и његовом делу, биће одржан у октобру уз учешће многобројних угледних научних радника из земље и иностранства којима је блиско Теслино дело. Током године одржаће се бројне научне трибине са пригодним темама.

Просветне организације ће у томе учествовати на специфичан начин. У свим школама одржаће се школски час, са предавањем о Николи Тесли. Расписаће се конкурс за наградни писмени задатак и уметнички рад са темом која се односи на лик и дело Тесле. На високим школама и факултетима биће организовани семинари - “Дани Николе Тесле”.

Обележавање јубилеја пратиће и богата издавачка делатност - посебне публикације, монографије, одговарајући плакати, репринт издања значајних личности при прославама претходних јубилеја итд. Организоваће се стална изложба у Галерији САНУ и покретна у градовима Србије.

Фондација “Никола Тесла” ће доделити најзаслужнијим научницима своју престижну награду. Успоставиће се везе у циљу укључивања у прославу са САД, Хрватском, БиХ итд. Прославу ће пратити и издавање пригодних поштанских марака, нумизматичних серија, медаља са Теслиним ликом и низа пригодних сувенира. ■

Р. Иванковић

Залазак сунца и Гетеови стихови - међу првим инспирацијама Тесле

ИЗ ПЛАНА РБ "КОЛУБАРА" ЗА 2006. ГОДИНУ

За ремонте - 3,3 милијарде

Због редукованих средстава изостаће неки предвиђени радови, а паре би још требало обезбедити и за демонтажу и за почетак поправке хаварисаног "глодара 9"

Стабилан рез "глодара 8"

Да би се ремонти обавили благовремено и у неопходној мери у 2006. години у РБ "Колубара" било је предвиђено да се обезбеди око 4,9 милијарди динара. На нивоу ЕПС-а, међутим, тај износ је знатно "редукован", па ће новом привредном друштву на располагању бити око 3,3 милијарде динара. У план годишњих ремота ушли су, стога, најнеопходнији послови како би се одржала стабилност система, а самим тим извршиле планиране производне обавезе.

У протеклој години, што се тиче "Колубаре", ремонти су обављени у роковима и обиму дефинисаним планом, каже Раденко Јефтић, директор Сектора за одржавање у Дирекцији за производњу енергије ЕПС-а. Ови послови су финансирани по плану ЕПС-а, изузев интервенција на хаварисаним багерима "глодар 6" на Пољу "Д". У оба случаја санација је покривена из сопствених пара "Колубаре". Извођач радова "Колубара-Метал" била је носилац послова, што значи рад плаћен из фонда зараде радника, а уговоре ове фирме са даваоцима услуга и набавку потребних делова и репроматеријала финансирао је РБ "Колубара".

Због новог статуса "Метала", а самим тим и "Колубаре" у целини, већ у идућој години много тога ће бити другачије у односу

на досадашњу праксу. То се, пре свега, односи на начин обезбеђења неопходног новца за ремонтне активности, што ће за директну последицу имати организацију и избор извођача радова. Мада је "Метал" незаобилазни чинилац свих планова, вероватно је да ће се понуде за обављање ремота, бар у неким сегментима, потражити и од других квалификованих фирми. Плаћање ће у таквим условима бити, свакако, у складу са

"Колубара-Метал" ће у и предстојећем периоду бити носилац ремонтних активности и дежурни сервисер у читавој години

количином изведених радова, односно испоручених делова и опреме. Што се тиче "Колубара-Метала" сасвим је извесно да ће и у предстојећем периоду бити носилац ремонтних активности и дежурни сервисер у читавој години. Хитне интервенције, попут непревидивих хаварија, подразумевају управо оваква дежурства, што ће се (како је предвиђено Уговором о пословно-техничкој сарадњи) прецизирати у односу на текуће ремонтне активности. У ЕПС-у се сматра да издвајање овог дела РБ "Колубаре" не би требало бити да утиче на реализацију планира-

них ремонтних послова.

Оно што у овом моменту посебно причињава непознаницу у комплексним ремонтним активностима је недавна тешка, по процени најтежа хаварија багера у историји "Колубаре". Један од најмлађих рударских колоса, "глодар 9", срушио се због пуцања ушки, које су "носиле" склопове стреле радног точка. Због дебаланса дошло је до рушења комплетне горње надградње багера. Комисије раде на утврђивању узрока и процени штете, а тек ће се касније разматрати ревитализација тог багера са највећим капацитетом откопавања у ЕПС-у.

Према речима Миодрага Јоксимића, помоћника директора за техничке системе у "Колубари", ремонти у 2005. години обављени су у складу са пројектном документацијом и по најсавременијим стандардима. Испоставило се да су планирани рокови, што је и те како важно како за погонску спремност, тако и за континуирани улазак система у рад. Сазнање да су багерски капацитети у просеку стари више од 20 година обавезује на посебну опрезност. Првобитно смо рачунали да управо због тих непредвиђених ситуација у идућу годину уђемо са око 20 одсто средстава на име резерве за ремонте. Због мањег одобреног новца, такав облик сигурности остаје за неко друго време.

У годишњем плану ремота, између осталог, није обухваћена ревитализација "глодара 3" на Пољу "Д". Та рударска машина требало је да уђе у ревитализацију у протеклој, а сигурно је да неће ни у 2006. години. Хаварија "деветке" потпуно је изменила динамику тих послова, али ће се ускоро сигурно осетити. Таква сложена операција је урађена протеклих година на "глодару 2", такође на "Пољу Д" и показала се веома битном. Уместо времешног багера изузетним напором добијена је поуздана машина којој је, поред враћања у потпуно исправно стање, функционални склоп осавремењен у складу са траженим стандардима у површинској експлоатацији.

У Колубарском басену се процењује да, без обзира на организационе промене и статус предузећа, процес производње неће трпети. За све активности ни до сада није било довољно средстава, па се, ипак, остваривала прекопланска производња. У сваком случају, било би добро да се на време обезбеђују резервни делови, репроматеријал и плаћају услуге. На такав начин могло би да се рачуна са одређеним уштедама, али и са мотивисаношћу за рад и оних од чијег ангажовања зависи погонска и производна спремност колубарских радника. ■

Т. Живковић

ПОВРШИНСКИ КОП "ДРМНО"

Рудар испунили очекивања

Стару 2005. годину рудари површинског копа "Дрмно" испратили су са добрим производним резултатима. Укупно је на највећем косточачком угљенокопу, закључно са 29. децембром, произведено преко 23 милиона кубика јаловине, што је више за 2,4 милиона кубика од плана и шест милиона тона угља, што је за неких 40.000 тона мање од планом предвиђених количина за прошлу годину. Но, чињеница да је мало недостајало дан и по рада угљеног система - да се номинално реализује задата производња, свакако, не умањује укупан овогодишњи производни резултат на поменутом копу.

- Без обзира на то што номинално нисмо остварили прошлогодишњи план производње угља на копу "Дрмно", у години за нама испуњена су сва очекивања у погледу редовног и континуираног снабдевања основном погонском сировином за рад термоенергетских капацитета у Дрмну и Костолцу - рекао је Славко Свилокос, помоћник управника копа "Дрмно" за производњу угља. Ову тврдњу илуструје и чињеница да су термоелектране оствариле рекордну производњу струје у 2005. години, што се, свакако, не би десило да није било довољно угља.

Речи похвале рударима копа "Дрмно", на недавној годишњој конференцији за новинаре, упутио је и Бојан Живановић, директор косточачких термоелектрана, рекавши да су они директно утицали на остваривање рекордних производних резултата, заједно са запосленима у термоелектранама. Према укупним резултатима до 29. децембра на коповима "Костолац" произведено је преко 6,8 милиона тона угља, што је 96,2 процента у односу на план и изнад 26,8 милиона кубика јаловине, што је шест процената више од планом предвиђених количина. ■

С. Срећковић

Ускоро у новом предузећу - сепарација песка у РБ "Колубара"

ПРИВРЕДНО ДРУШТВО ЗА ДОРАДУ И
ОПЛЕМЕЊИВАЊЕ МИНЕРАЛНИХ СИРОВИНА

"Термит-Колубара" ОД НОВЕ ГОДИНЕ

Идеја о оснивању новог привредног друштва за дораду и оплемењивање минералних сировина "Термит-Колубара" постала је стварност. На основу одредби Закона о привредним друштвима на седници Управног одбора Рударског басена "Колубара" био је усвојен уговор о оснивању овог привредног друштва, а коначна одлука о томе донета је после добијене сагласности Управног одбора ЕПС-а и Владе Србије.

Усвајању овог уговора претходило је давање сагласности на споразум о висини учешћа о оснивању, закљученог између предузећа "Термит" д.о.о. из Словеније и Рударског басена "Колубара". Оснивачки капитал новог друштва, утврђен уговором, износиће око 1,1 милион евра, од чега је улог страног оснивача ("Термит" из Дртија) нешто већи од 650 хиљада евра. Највећи део средстава Словенци ће у друштво уложити набавком модерне опреме, док би домаћи оснивач ("Колубара") у ово предузеће уложило око 430

хиљада евра (у опреми и земљишту).

Елаборатом о економској оправданости оснивања друштва у овом облику, недвосмислено је утврђена оправданост таквог потеза. Предвиђено је да се, увођењем нове опреме у производни процес, постепено повећава обим производње и обогати асортиман песка а, све то у складу са захтевима тржишта. Добит коју ће друштво остварити биће, после измирења свих уговорених и законских обавеза, сразмерно подељена према висини појединачног оснивачког улога у Друштву (60 одсто Словенци, 40 одсто "Колубара").

Друштво би требало да почне са радом од јануара 2006. године, а оснивачи су именовали и Скупштину друштва (са пет чланова) и директора друштва. Директор друштва је Радомир Радијевац из Руме, а "Колубарине" интересе у Скупштини друштва заступају мр Милан Стојаковић и Јадранка Жуњић. ■

М. Тадић

ТЕ "НИКОЛА ТЕСЛА Б"

Први хрле ка Европи

■ Јавно предузеће Термоелектране "Никола Тесла", прво је производно предузеће у ЈП Електропривреда Србије које је добило сертификат ИСО 9001:2000 као потврду да је у производним и пословним процесима применило међународне стандарде управљања квалитетом

По стандардима утврђеним увођењем система квалитета, у ТЕ "Никола Тесла Б" класификовани су послови које је током ове године требало урадити. Сада, при крају године, могу да констатујем да је највећи део задатака успешно обављен, каже Зоран Стојановић, директор ТЕНТ Б. - Први задатак односио се на остваривање плана производње електричне енергије за око десет одсто изнад биланса. Годишњи план производње од 6,324 милијарди киловат-часова остварен је месец дана пре рока, што значи да је најважнији посао обављен, како је и предвиђено, односно да је план производње надмашен за десет одсто. Други циљ био је да се капитални ре-

монт уради за 120 дана. Добром организацијом послова и успешном сарадњом са извођачима радова, капитални ремонт је скраћен за пет дана. Надаље, истиче Стојановић, било је утврђено да се број застоја смањи за 30 одсто. У 2005. години на оба блока било је 23 застоја, док су претходне заустављани 33 пута. Један од циљева био је и да се смањи дневни губитак деми воде. Уместо 1,5 одсто, дневни губитак износио је 0,84 одсто. Извршен је и део обавеза у вези са смањивањем залиха у нашим магацинима за 20 одсто. Захваљујући, пре свега, уградњи новог паровода у току капиталног ремонта и лопатица мале турбине, које су набављене још 1996. године, залихе су смањене за 30 одсто.

Поред таквих резултата у остваривању постављених циљева, има задатака који нису реализовани. Као пример, наш саговорник наводи да није смањено ангажовање трећих лица. Циљ је био да се рад трећих лица смањи за десет одсто, што због обима радова у ремонту није испоштовано.

Минула година у ТЕНТ Б, када је у питању производња, окарактерисана је као мирна година. Смањен број испадаблокова указује да су они доста стабилно радили. Од 23 застоја, два су била због ремонтата, седам због цевног система, а разлог осталих заустављања је у деловању заштите.

- У структури застоја више не доминира цевни систем, већ застоји који настају као

У ТЕНТ Б
смањен
број застоја

последича отказивања мерно-регулационе опреме. Најчешће, каже Стојановић, када дође до испада блока последица тога је цурење цевног система. То условљава да се, у будућим ремонтним активностима, на тај део постројења посебно обрати пажња. Анализа рада блокова показала је да они раде са нижим оптерећењем не само због захтева диспечера, већ и због лошијег квалитета угља. Када је угаљ добро хо-

ТЕРМОЕЛЕКТРАНЕ "КОСТОЛАЦ" ИСПУНИЛЕ ПЛАН ПРОИЗВОДЊЕ

Рекорди после модернизације

После улагања у капиталне ремонте, значи у опоравак, па затим у модернизацију појединих постројења, Термоелектране "Костолац" из године у годину остварују значајан раст производње електричне енергије. Прошлогодишњи план производње од 4,139 милијарди киловат-часова реализован је 19. децембра, односно 12 дана пре истека године. Блокови А-2 и Б-2 планове су остварили још половином новембра, што само потврђује добру погонску спремност костолачких термокапацитета.

- Остварена производња електричне енергије у овој години, која се с правом назива рекордном, већа је од просечне у претходној деценији за готово милијарду киловат-часова. То само потврђује оправданост улагања у капиталне ремонте блокова, али и њихову модернизацију, за шта је у про-

теклих неколико година утрошено 55,5 милиона евра. После улагања у опоравак блокова на реду је реализација инвестиционих програма, како онг на ревитализацији блока од 100 мегавата, тако и других на заштити животне средине у окружењу, каже Бојан Живановић, директор Термоелектрана "Костолац".

- Реализација прве фазе ревитализације блока од 100 мегавата започета је у априлу прошле, а комплетан програм ревитализације биће завршен пре зиме 2006. године. Укупна улагања, без раније набављене опреме из руског кредита, износе 18,5 милиона евра. То подразумева комплетну замену опреме на једном и другом котлу, уградњу нових електрофилтера, који ће у потпуности задовољити европске стандарде и потпуно ревитализацију турбине и генератора. Дакле, када ова

производна јединица, почетком зиме уђе у погон, њен радни век биће продужен за 15 година, а поред стабилног извора за производњу електричне, Термоелектране ће добити још један базни извор за производњу топлотне енергије. То ће омогућити даље ширење топлификационе мреже, имајући у виду да ће оне моћи да обезбеде до 200 мегавата за производњу топлотне енергије.

Поред редовних ремонтата, за које је у прошлој години уложено око 600 милиона динара, значајна финансијска средства усмерена су и за даља инвестициона улагања. Само у 2006. години за програме који су већ започети, биће утрошено близу милијарду динара. Од значајнијих инвестиционих улагања, пре свега на заштити животне средине, треба поменути замену електрофилтера на блоку од 210 мегавата. Тендер је

већ отворен, па се ускоро очекује уговарање опреме. Предвиђено је да се у реализацију овог инвестиционог програма уложи око 5,5 милиона евра, а радови ће бити изведени током 2006. године.

У значајној мери одмакле су и припреме за реализацију инвестиционог програма модернизације система отпепељивања на блоковима ТЕ "Костолац Б". Увођењем нове технологије Термоелектране ће у значајној мери спречити развезавање пепела са одлагалишта и тиме допринети очувању животног окружења. У припреми је и програм одсумпировања димних гасова у ТЕ Костолац "Б". Већ у фебруару се очекује студија оправданости коју припремају јапанске компаније, а укупна улагања процењена су на преко 100 милиона евра. ■

Ч. Радојчић

Замајац развоја

- Електропривреда Србије је реализацијом пројекта капиталног ремонта са модернизацијом управљачког система на блоку А-2 у ЈП ТЕНТ још једном показала да је способна да уради највеће технолошке подухвате, односно најсложеније радове. Још једном смо показали да је ЕПС стожер и основни покретач домаће индустрије и науке. Управљачки систем који је урадио Институт "Михаило Пупин" производ је сопственог научноистраживачког рада, а реализацијом оваквих пројеката ЕПС помаже врхунску српску памет и развој осталих делова привреде. Уз све то, овакав пројекат је два и по пута јефтинији него увозни, рекао је др Владимир Ђорђевић, генерални директор ЕПС-а, приликом презентације пројекта капиталног ремонта блока А-2 у ЈП ТЕНТ у Обреновцу, којом је озваничен завршетак овогодишње ремонтне сезоне. Презентацији пројекта присуствовали су и Александар Поповић, министар за науку и заштиту животне средине и Ђорђе Михајловић, заменик министра рударства и енергетике.

У даљем обраћању Ђорђевић је рекао да је ЈП ТЕНТ оборио многе рекорде у производњи:

- Све то доказује да се ЕПС и ове године спремио за зиму. Међутим, одличан рад и рекорди електрана не значе да ЕПС може да подмири сваку

потрошњу. Овако висок ниво производње електричне енергије одредили су наши потрошачи. Наиме, како је у хладним данима, када се струја користи за грејање, потрошња готово десет одсто већа од планиране, намеће се закључак да је грејање на струју опет веома исплативо, подвукао је Ђорђевић и нагласио:

- Ми имамо обавезу да укажемо да ће Србија, са најјефтинијом струјом у Европи, опет, као пре неколико година, бити велики увозник електричне енергије и да ће имати проблема у снабдевању. Тим пре, што већ 15 година није прорадила ни једна нова електрана. Чак, и ако сутра почне градња неке нове електране, Србија неће имати нови производни капацитет још четири до пет година. У међувремену, потрошња ће расти. ЕПС жели да се развија и расте заједно са српском привредом а то показује и пројекат који је реализован у ТЕНТ-у. Али, без новца, те све наше визије остаће мртво слово на папиру. ЕПС жели да продајом своје робе, а не донацијама и кредитима, покрене велике пројекте и да запосли десетине хиљада људи у Србији, рекао је, између осталог, Ђорђевић.

На презентацији пројекта Александар Поповић, министар науке и заштите животне средине оценио је да су ремонтне активности у ТЕНТ-у, и са аспекта заштите живот-

не средине, добро обављене:

- Оно што је урађено у ТЕНТ-у, најбољи је доказ да српска наука може да подигне српску привреду и да је у ТЕНТ-у Србија показала каква зна и може да буде. Крајње је време да Србија схвати да мора да улаже у своју елиту и науку. Јер, инвестирање у науку није трошак него инвестирање у сопствене потенцијале. Овде Србија показује каква зна и може да буде.

Да је велики сложен посао капиталног ремонта у ТЕНТ-у урађен добро и ефикасно види се, како је нагласио Бошко Буха, директор ЈП ТЕНТ, и по томе што је у 2005. години произведено више око милијарду киловат-часова електричне енергије, што значи већи приход за око 35 милиона евра: - Висок преbachај у производњи остварен је захваљујући улагањима у ревитализацију постројења у последње четири године. Реализација капиталног ремонта на блоку А-2, у року, са траженим квалитетом и ангажовањем домаће привреде један је од најозбиљнијих примера како позната крилатица "купујмо домаће" не мора да буде само парола која циља на голи економски патриотизам. Указује се, при томе, на реалне могућности да се у оквирима наше привреде пронађу производна, извођачка и технолошка решења која задовољавају потребе тако сложених система каква су електропривредна предузећа.

Стратегија рехабилитације и модернизације постројења у ТЕНТ-у, овим послом није завршена. Очекивања су, уколико се у наредним годинама обезбеде потребна финансијска средства, да се настави обнова по утврђеним плановима. Први блокови на којима треба урадити сложене послове су А-4 и А-6. ■

К. Јанићијевић

могензиван, могућ је рад са 620 мегавата по блоку, што је номинално оптерећење. То је добра страна хомогенизације угља. Лоша је страна, међутим, да када угљан нема одговарајући квалитет настаје "шетање" блока од 600 до 500 мегавата, што оставља последице на цевни систем. За квалитет угља не могу се кривити рудари, али добра хомогенизација угља утиче да садржај абразивних елемената. С друге стране, квалитет угља дефинише и потрошњу мазута, када се користи за подршку ватри. За блокове "Б" до почетка октобра утрошено је нешто више од 16.000 тона мазута, а од тога око 7.000 тона за подршку због лошег квалитета угља. До потрошње око 4.000 тона дошло је и због подизања оптерећења по захтеву диспечера, што је опет повезано са квалитетом угља. Мазут је, наиме, користио јер је оптерећење опало испод 520 мегавата, наводи Стојановић.

Детаљна анализа рада, чија израда је у току, показале су коликој мери је испоштован систем квалитета у свим другим областима. Једно је сигурно, у најважнијој области рада, у производњи електричне енергије, у ТЕНТ Б су испоштовали све захтеве. Такав приступ је основа за планове у 2006. години. ■

К. Јанићијевић

Блок А-2 је подмлађен

Блок А-2, други је од два најстарија блока у ТЕ "Никола Тесла". Инсталисана снага блока је 210 мегавата, а у погону је од 29. септембра 1970. године. До почетка децембра ове године укупно је био на мрежи 232.349 сати и остварио је производњу од 38,1 милијарде киловат-часова електричне енергије. Разлози за доношење одлуке о извођењу капиталног ремонта и продужења радног века блока А-2, били су, пре свега, у поштовању еколошких захтева због високе емисије пепела у димним гасовима. Систем управљања, мерења и регулације био је дотрајао и технолошки превазиђен. Надаље, расположивост рада била је у опадању, а постојала је и могућност да се угрози безбедност рада.

ЈП "ДРИНСКЕ ХЕ" ПРЕМАШИЛЕ ГОДИШЊУ ПРОИЗВОДЊУ

Дуплирали планирано

■ Максимално коришћење производних капацитета у ХЕ "Бајина Башта" ■ У РХЕ "Бајина Башта" добијено двоструко више струје у односу на план

Протекла година била је за раднике ЈП "Дринске ХЕ" веома успешна. Иако је план производње био већи него икада за 39 година рада, премашен је за скоро 300 милиона киловат-сати електричне енергије. Очекивало се и да ће се премашити рекорд у производњи постигнут 1979. године, када је произведено две милијарде и осам милиона киловат-сати, али се то, ипак није реализовало. У децембру је "ухваћен" велики дрински талас, и у киловате је претворен. Наиме, чим је у новембру захладнело, због

ниске цене струје дошло је до знатног повећања потрошње електричне енергије и почело је нагло пражњење акумулација. Језеро РХЕ на Тари је било преполовљено, а кота језера проточне ХЕ је оборена. Чим је отоплило, потрошња је смањена и после добијене дозволе сви производни капацитети максимално су ангажовани, пошто су метеоролошке прогнозе наговештавале обилну кишу у Црној Гори. Оборена је, стога, кота језера проточне ХЕ за више од два метра. То претпражњење језера био је пун погодак, јер је дошла велика

вода 8, 9 и 10. децембра када је доток Дрине је био од 850 до 950 кубика у секунди. Дневна производња у ХЕ "Бајина Башта" износила је од шест до осам милиона киловат-сати, а свакодневно се пумпала вода у акумулацију РХЕ на Тари. Производња је прешла магичну границу од 1,8 милијарди киловат-сати електричне енергије. Што се тиче РХЕ, планирана производња је удвостручена и произведено је 650 милиона киловат-часова. План производње надмашен је за 110, а план пумпања је остварен са свих 225 одсто! У акумулационом језеру РХЕ на Тари има воде за производњу од 160 милиона киловат-сати електричне енергије. Једном речју, била је то берихетна година. За добру хидрологију се небо побринуло а за остало сами за послени.

Редовни годишњи ремент обављени су ваљано, и у планираном року до 31. октобра. Али, то није био њихов завршетак. Од 1-3. новембра извршен је гаранцијски преглед реверзибилке, после годину дана рада од спроведеног капиталног ремонта од јапанских стручњака. Оцене су биле више него добре. За-

вршена је монтажа и испитивање уређаја за мерење протока на свим генераторима пристиглих из донације швајцарске владе. Набављен је резервни трафо за постројење РХЕ од 160 MVA, 11kV на 220 kV из пољског кредита. Извршена је, такође, припрема спољних објеката за рад у зимским условима - истиче Мијодраг Читаковић, технички директор ХЕ "Бајина Башта". Списак тих објеката је подугачак - лептирасти затварач, затварачи улазне и излазне грађевине, платопумпна станица "Ђурићи", ... Ових дана ради се пројекат замене ланаца за дизање и спуштање устава у сарадњи са "Гошом".

Убрзано се припрема тендерска документација за ревитализацију ХЕ "Бајина Башта" и биће готова до половине јануара, а тендер ће се расписати у марту - каже Читаковић.

Пет дана пре истека ове године, ХЕ "Зворник", која је ове године прославила 50 година успешног рада, остварила је рекордну годишњу производњу од 555 милиона киловат-сати електричне енергије! ■

М. Ђокић

Рекорди и пет дана пре истека године: ХЕ "Зворник"

ЈП "ЛИМСКЕ ХЕ" НА КРАЈУ ГОДИНЕ

Пуне акумулације чекају зиму

Упркос агресији НАТО пакта 1999. године, остварена је рекордна производња електричне енергије, јер су сви генератори радили пуном паром и највише електричне енергије обезбеђивано је из електрана дринског слива. Изгледало је да се тај рекорд у производњи од 800 милиона киловат-сати електричне енергије неће уско-

ро достићи. Недељу дана пре истека 2005. године, међутим, "Лимске ХЕ" су оствариле производњу од преко 800 милиона киловат-сати електричне енергије уз плански премашај од 34 одсто.

ХЕ "Увац" је произвела 76 милиона, остваривши пребачај годишњег плана са 30 одсто, ХЕ "Кокин Брод" са

77 милиона у плусу су 60 одсто, ХЕ "Бистрица" са 428 милиона, има вишак од 55 одсто, а у ХЕ "Потпећ" која је произвела нешто преко 218 милиона, годишњи план је пребачен за један одсто. ХЕ "Кокин Брод" је, уз то, годишњи план испунила и пре истека половине године.

Упркос интензивном ан-

гажовању свих производних капацитета, акумулације су на завидном нивоу - попуњеност језера на Увцу износи на пример, 84 одсто а на Кокином Броду - чак 95 одсто. Стање акумулација, заиста, охрабрује пред праву зиму, а пао је и снег у великим количинама. ■

М. Ђ.

ПОЧЕТКОМ ДЕЦЕМБРА ЈП "ЂЕРДАП" ПО ПЛАНУ

У финишу и осам милијарди kWh

■ Рекорди "Власинских хидроелектрана" и ХЕ "Пирот" - Само "Ђердап II" испод плана производње због неповољне хидрологије-

Тачно 3. децембра ЈП "Ђердап" је реализовало овогодишњи план производње у износу од 7,4 милијарде киловат-часова електричне енергије, са добрим изгледима да до краја године достигне а највероватније и надмаши осам милијарди kWh. У прилог томе сведоче тренутно повољан доток Дунава, пуне акумулације "Власинских ХЕ" и ХЕ "Пирот" и спремност све четири производна дела компаније да максимално према потребама електроенергетском система искористе добре услове за производњу.

Највећи удео у укупном билансу припада највећој хидроелектрани "Ђердапу I" која је годишњи план производње од 5 милијарди и 460 милиона kWh реализовала још 22. новембра. До краја 2005. године, процене су биле на основу стања погонске спремности и дотока Дунава да ће се тај план надмашити за више од 10 одсто, односно да ће се произвести шест милијарди киловат-часова електричне енергије.

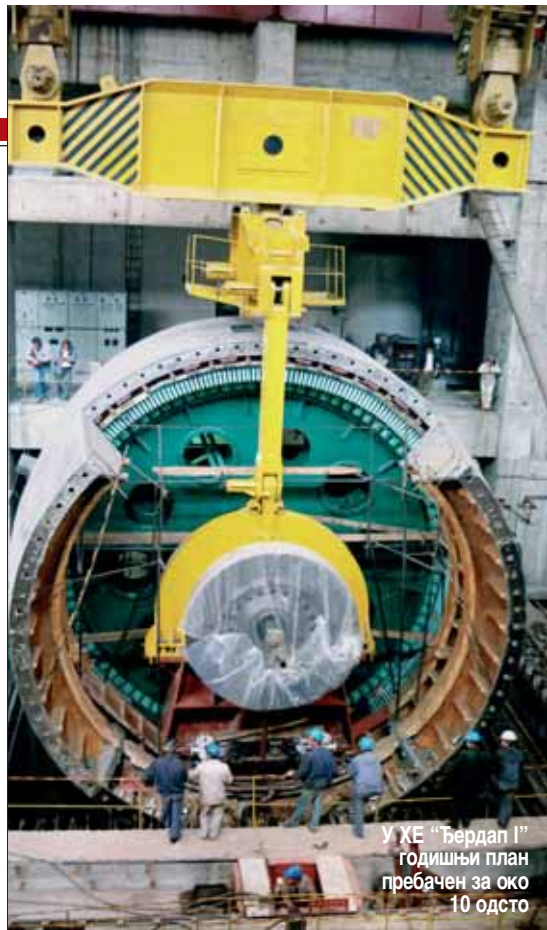
Биланс дунавског првенца био би и већи - и то чак за 400 милиона kWh електричне енергије - да су услови за производњу били нешто повољнији. Заправо, овогодишње велике воде Дунава условиле су обарање коте језера на обе електране, па је само на "Ђердапу I" "изгубљено" 400 милиона киловат-часова, јер је део воде уместо кроз моћне турбине пропуштан преко преливних поља, како би се спречиле поплаве у приобаљу узводно ка Београду. Осим тога, слабији пад имао је за последицу мању снагу и производњу у најводнијим месецима. А такав је био април, са протицајима од 11.600 кубних метара у секунди. Најмањи доток остварен је у новембру од 3.100 кубика у секунди, али и поред тога укупан средишњи годишњи доток достигао је бројку од 6.500 кубика. А то је екстремно висок просечни доток. Заправо, ова-

кви дотоци јављају се врло ретко, по правилу једном у 10 година. У тим случајевима, енергетичари су принуђени да део великих вода преливају. Тако је на "Ђердапу I", преко преливних поља, отишло низ Дунав у неповрат чак 400 милиона киловат-часова електричне енергије.

На "Ђердапу II" до испуњења плана недостаје још скоро 150 киловат-часова. То је уједно једини разлог што само ова електрана у саставу ЈП "Ђердап" заостаје у реализацији плана и по реалним проценама 2005. годину завршиће са његовим испуњењем од 92 одсто. Јер до 3. децембра овде је реализована 1,31 милијарда kWh електричне енергије, а дотоци Дунава крећу се око пет хиљада кубика, што дунавској хидроелектрани одговара и у овом периоду омогућава прекопланску производњу.

И изузетно добру, чак рекордну производњу бележе, међутим, друге две чланице ЈП "Ђердап" - "Власинске ХЕ" и ХЕ "Пирот", са значајним учешћем у укупном билансу компаније. "Власинске ХЕ" на почетку последњег месеца 2005. године бележе годишњу производњу од 363 милиона киловат-часова вршне електричне енергије. У односу на план, то је пребачај од 50 одсто, уз податак да нову 2006. годину ова електрана дочекује са пуном акумулацијом, односно са могућом производњом још од 140 милиона киловат-часова, или десет одсто више од плана.

ХЕ "Пирот" најмања чланица компаније, остварила је и најмању производњу од безмало 170 милиона киловат-часова електричне енергије. Међутим, у односу на план, то је рекордни пребачај од око 80 одсто. ХЕ "Пирот" улази у нову годину, такође, са планираном залихом воде, која омогућава производњу од 62 милиона kWh вршне електричне енергије. ■

У ХЕ "Ђердап I" годишњи план пребачен за око 10 одсто

У ХЕ "ЂЕРДАП II"

Десети агрегат ван погона

Хидроелектрана "Ђердап ИИ" до краја 2005 произвела нешто више од 1,4 милијарде киловат-часова, што је за осам одсто мање од плана за ову годину. Један од основних разлога за то је велики доток воде у првом делу године. У зимски период, друга ђердапска електрана, улази у окрњеном саставу са девет од укупно 10 агрегата и предвиђеним зимским дотоком од четири до пет милиона кубика воде у секунди, што ће омогућити дневну производњу између четири и пет милиона киловат-часова дневно.

Квар који се десио на десетој машини, 21 новембра, је 39. хаварија изазвана мањкавошћу пројектног решења хоризонталног вратила на цевним агрегатима ове електране. Заједничко за све кварове је што су, притом, страдали турбински лежеви, а то значи да је машина у наредна три месеца ван погона. На четири машине основне електране у турбински део уграђени су сегменти лежаја са тефлонском превлаком и агрегати раде добро. Задња хаварија на 10 машини је уједно и најтежа. Поред генераторских лежаја, страдала је и осовина агрегата. Санирање таквог квара могуће је на два начина. Први је механичка обрада вратила на лицу места у машини. За овај посао у току су разговори са специјализованим фирмама из Енглеске, Данске, САД, као и са Лола корпорацијом из Београда, а санирање би се завршило за два месеца. Други начин оправке десетке је компликован и тражи најмање шест месеци рада. Блок генератора, тежине 450 тона, морао би да се вади из грађевинске јаме на монтажни блок, где би се осовина скинула и транспортовала у фабрику на ремонт, каже Небојша Карановић, заменик директора ХЕ "Ђердап II". Која ће варијанта поправки десетке бити усвојена одлучиће специјализована комисија, а да би се кварови избегли у наредном периоду договорено је да се у све групе лежаја на преосталим машинама за време ремонта уграде сегменти са тефлонском превлаком.

М. Дрча

Ч. Д.

АКЦИЈЕ: САРАДЊА ОПШТИНЕ ВОЖДОВАЦ, ЕПС-а И ЕДБ-а

“ЕПС и деца” у празничном руху

■ Преко 200 ученика вождовачких школа присуствовало је 22. децембра промоцији акције “ЕПС и деца” у Спортско-рекреативном центру “Шумице” у организацији локалне самоуправе, ЕПС-а и ЕДБ-а

Љиљана Радовановић, делила је поклоне ЕПС-а

Стара српска изрека: “Да се добар глас далеко чује” нашла је своју потврду у акцији “ЕПС и деца”! Наиме, саветник за екологију, здравство, природне изворе и енергетику општине Вождовац и члан Управног одбора ЈП ЕДБ, Љиљана Радовановић сазнавши за акцију “ЕПС и деца” и са жељом да што већи број деце буде упознато са овом акцијом, организовала је у сарадњи са директорима петнаестак школа са територије Вождовца, долазак преко 200 деце у Спортско-рекреативни центар “Шумице”. Малишанима се поред Љиљане Радовановић обратио и заменик председника општине Вождовац, Драган

Човић, а међу ученицима се налазио и помоћник директора за стратегију и инвестиције ЕПС-а, Слободан Митровић.

Електропривреда Србије - Сектор за односе с јавношћу и Електродистрибуција Београд су малишанима презентовали едукативне брошуре: “Свима нам светла пале наше јаке хидроцентралне”, “На све стране термоелектране” и “Децо моја, шта се чује? Неизбежна штедња струје!” Причу о “струји” испричала је Сандра Алагић, сарадник задужен за односе с јавношћу ЕДБ-а, а деца су имала прилику да јој постављају питања. Малишане је све заинтересовало: и како се прави струја и ко је измислио струју

и да ли је Никола Тесла измислио или је произвео струју. Питања су “пљуштала” са свих страна, што је потврдило да акцију “ЕПС и деца” треба наставити и да су деца заинтересована да што више сазнају о “струји”. Малишани су показали да знају како да се сачувају од струје и како се струја штеди у домаћинству.

Прича о “струји” употпуњена је и сликом односно приказана је прва, уводна епизода серије “Рађање светлости” како би се ученицима и на тај начин приближио компликован процес производње, преноса и дистрибуције електричне енергије.

По завршетку “приче и слике” о “струји” ЕД Београд се побринуо да малишане ис-

пред сале сачека топло пециво, колачи и сокови. А Сектор ЕПС-а за односе с јавношћу је поделио деци календаре за 2006. годину, брошуре, распоред часова, боок маркере.

Надамо се да ће ученици основних школа из Белог Потока, Зуца, Рипња, Јајинца пренети својим другарима нова знања и лепе утиске са дружења са ЕПС-ом и ЕДБ-ом.

Електропривреда Србије и Електродистрибуција Београд ће се трудити да и у Новој 2006. години настави Акцију “ЕПС и деца” и да успостави сарадњу са што већим бројем школа. ■

Нина Милетић Милосављевић

У ЕД НИШ УВЕДЕН ПОСТТЕРМИНАЛ

Заостала дуговања и картицом

Без потписивања уговора са дистрибуцијом, потрошачи у ЈП ЕД Ниш моћи ће да плате, поред текуће потрошње и заостала дуговања на шест до 12 месечних рата, у зависности од тога на колико им њихова банка одобрава кредит. Ово је велика повољност за све оне којима су се дугови за утрошену електричну енергију нагомилали. Плаћање на рате је готово без камате. Плаћа се само камата коју одређује дотична банка, док дистрибуција више не обрачунава каматну стопу. Практично, заостали дуг потрошача према дистрибуцији је анулиран одмах, банка кредитира корисника на више рата чиме се отвара могућност редовне уплате само текуће потрошње.

У циљу побољшања наплате у ЈП ЕД Ниш, крајем новембра, уве-

дени су посттерминали на три локације: у шалтер сали Управне зграде, затим у Светозара Марковића и у Његошевој улици у Нишу. По један посттерминал уведен је и у Електродистрибуцији Пирот и Електродистрибуцији Прокупље. Сви грађани који поседују кредитне картице - ВИСА, ВИСА Електрон, МастерЦард, Маестро и ДинаЦард моћи ће са њима да измирују обавезе. У току су преговори и са представницима Поште Ниш, ради остваривања плаћања рачуна без провизије, што ће омогућити да грађани дуг могу да плате и поштару који ће од 2006. године разносити рачуне.

- Према Закону о пошти, од 2006. године сви рачуни ће бити конвертирани и поштари ће их прослеђивати на кућне адресе. Уколико се постигне договор о пла-

ћању рачуна без провизије и струја ће моћи да се плаћа поштару, објашњава Мирољуб Јовановић, помоћник директора за набавку и продају електричне енергије. - Ради што успешније реализације конвертирања и плаћања рачуна у току је сређивање базе података, тачно се одређује ко је власник бројила и која је тачна адреса. Јер, желимо да очистимо базу података од оних који нису стварни потрошачи (тамо где је кућа срушена), објашњава Јовановић и истиче да је уз уложене одговарајуће напоре руководства ЈП ЕД Ниш наплата потраживања побољшана. Од маја 2005. године сваког месеца испуњен је наплатни задатак. По извештају од 21. новембра, ова дистрибуција је била прва на листи од десет електродистрибуција у Србији за прилив сред-

става који је тог дана стигао на рачун ЕПС-а. Од предвиђених 455 милиона динара, до тог датума наплаћен 291 милион динара, што је 64 одсто од укупног месечног задатка.

- Поред оствареног наплатног месечног задатка, укупна дуговања нису смањена. Почетком децембра она износе 6,2 милијарде динара и свота новца која стигне у ЕД Ниш отприлике је на нивоу месечне потрошње. Поједини потрошачи који су склопили уговор са дистрибуцијом плаћају и рате старог дуга и редовну потрошњу, неки очигледно не плаћају скоро ништа, па збир једног и другог чини износ који је раван месечном задужењу, објашњава Јовановић. ■

С. Манчић

ЈАВНО ПРЕДУЗЕЋЕ
"ЕЛЕКТРОМОРАВА"

Сертификат квалитета

На пригодној свечаности 9. децембра Јавном предузећу "Електроморава" Пожаревац уручен је сертификат квалитета ИСО 9001:2000, који је доделила сертификациона кућа TUV Bayern - Минхен. Овај сертификат је први корак у увођењу интегрисаног система менаџмента који укључује успостављање стандарда заштите животне средине (ИСО 14001) и управљања здрављем и безбедношћу радника у складу са стандардима ИСО 18001. Директор "Електромораве" Драган Живковић нагласио је тим поводом да су увођењем стандарда квалитета успешно заокружене досадашње активности у том сегменту пословања. Начињен је и значајан помак у усклађивању рада и организације у припремама за суочавање са пословним окружењем које ће у будуће бити све више тржишно оријентисано и конкурентно.

Припреме у "Електроморави" за добијање сертификата ИСО 9001:2000 за почеле су у фебруару и тај посао је завршен за непуних девет месеци. На основу детаљног прегледа документације и провера планираних процедура, представници TUV Bayern-а дали су, наиме, почетком новембра позитивно мишљење да се "Електроморави" додели овај сертификат квалитета.

Према речима Зорана Обрадовића, директора Сектора за QMS и EMC у Дирекцији за производњу, ЕПС као јавно предузеће прати визију владе тако да увођење стандарда квалитета у пословање представља и први корак у приближавању Европској унији. ■

М. Б.

ТРАФО-СТАНИЦА "НОВИ САД 1"

Телеграм укључује напон

Већ ујутру почеле су припремне активности за значајан догађај - пуштање у рад ТС "Нови Сад 1" у Лединцима. Ваљало је извршити припремне радње и манипулације како би се створили услови за прво пуштање под напон преостала три реконструисана 110 кВ далеководна поља 1217, 127/1 и 195/1. Ове радове је успешно и на време извела "Јужна Бачка", што је био услов да крене укључење, заједно са два раније реконструисана далеководна поља и нормализовање уклопног стања целог постројења. Нешто касније почеле су активности око првог пуштања под напон три реконструисана далеководна поља и нормализација уклопног стања трафо-станице "Нови Сад 1" у систем Електромреже Србије.

Да би се приступило укључењу, прво су надлежни из Сектора инвестиција и Сектора одржавања Управе предузећа, као и одговорни представници извођача радова, Јужне Бачке, морали

Телеграми

Специјална врста телеграма као врста комуникације представља могућност накнадне провере сваког потеза диспечера и рада на укључењу трафо-станице. Сваки налог из трафо-станице према диспечеру уписује се у књигу телеграма и обрнуто. Обе стране требало би да имају истоветан текст и целу процедуру манипулисања. У случају непредвиђених догађаја, пореде се књиге телеграма и утврђује да ли је неко радио ван кореспонденције која је постојала.

да потврде да су радови изведени у складу са проектном документацијом и квалитетно, и да су заштитни уређаји испитани. На основу њихових изјава и личним увидом у чињенично стање, Бранко Ратковић, руководилац Сектора одржавања у Електродистрибуцији "Нови Сад", у својству одговорног лица за прво стављање под напон, телеграмски је дао изјаву диспечерској служби EMC да су радови на реконструкцији далеководних поља завршени и да су сва оруђа за рад и људство повучени са објекта. Та фаза веома је битна за почетак укључења реконструисаних далеководних поља, по раније одобреном програму.

После тога, уследила је

синхронизована акција диспечера EMC-а, диспечера ПДЦ Нови Сад и одговорног лица за манипулацију у трафо-станици "Нови Сад 1", то јест укључење тарфостанице у систем Електромреже Србије. После нормализовања уклопног стања 110 кВ далеководна, настављене су активности на укључењу трансформатора 110 кВ, 35 и 20 кВ разводних постројења. Сам чин укључења вршен је компјутерски у контролној соби, без одласка уклопничара на само постројење. На крају овог таквог обимног, а пре свега одговорног посла, Трафо-станица "Нови Сад 1" нашла се у пуној функцији. ■

А. Јанчић Ракичевић

НАГРАДА ПКС "ЕЛЕКТРОВОЈВОДИНИ"

Допринос развоју привреде Србије

Престижна награда Привредне коморе Србије за допринос развоју и унапређењу привреде Републике Србије, припала је ове године "Електровојводини". Ова награда, базирана на изузетно високом критеријумима, додељује се истакнутим појединцима, привредним друштвима и другим правним лицима као признање за њихов рад. У име "Електровојводине", на свечаној седници Скупштине Привредне коморе Србије од 15. децембра 2005, награду је примио Недељко Ребић, заменик

директора. Награда је признање свим запосленима за дугогодишњи рад, значи запослених, али и оних који су овде раније радили, јер она и није производ тренутка - истакао је Ребић. ■

Љ. М.

НА КОСМЕТУ ТРОСЛОЈНЕ РЕДУКЦИЈЕ ПОТРОШЊЕ СТРУЈЕ

Српска насеља најдуже у мраку

■ Потрошачи разврстани у категорије А, Б, Ц по степену наплате потрошње ■ Недовољна производња у обилићким електранама најтеже угрожава снабдевање српских средина

У термоелектранама “Косово” и даље, после шест и по година од доласка међународне мисије, нема довољне производње да подмири потребе косметског конзума. Према извештајима КЕК-а, у последњој седмици децембра, на пример, радила су оба блока ТЕ “Косово Б” и један блок “Косово А”, као и оба агрегата вршне хидроелектране “Газиводе”, која су са снагом од 32 мегавата била у погону и по 16 сати, па ипак на мрежи је укупно било око 720 мегавата, што је за око 130 мегавата мање од потреба. Тачније, косметском конзуму у шпицу је неопходно око 850 мегавата, али та снага не може да се постигне и поред тога што је међународна зајеница у енергетски сектор на Космету до сада уложила више од пола милијарде евра, а обилићке термоелектране имају инсталисану снагу од 1.500 мегавата.

Да би решила проблем пре свега недостатка електричне енергије, а онда и прекомерне потрошње, Косовска енергетска корпорација (КЕК) припремила је за ову зиму А, Б, Ц систем редукације потрошње и у последњу групу сврстала оне потрошаче који имају најмањи степен плаћања струје, те би, према томе, на свака четири сата по два сата били без напајања. Као случајно, то су готово сва српска подручја на Космету, где су пропали сви досадашњи покушаји да се начини ред у евидентирању потрошача и наплати потрошње,

Дуга искључења угрожавају нисконапонску мрежу: пословна зграда “Електрокосмета” у Косовској Митровици

јер УНМИК није желео да ЈП “Електрокосмет” региструје као другог дистрибутера иако ово ЕПС-ово предузеће непрестано одржава ЕД систем у српским срединама. Вероватно је сувишно подсећати да је највећи број Срба и других неалбанца 1999. године остао без радних места и да им егзистенција зависи од помоћи коју примају.

Систем А, Б, Ц почео је да се примењује 5. децембра, али су невоље кренуле у трећој декади, с првим јачим захлађењем. Висока потрошња на читавом Космету додатно је увећала сате без струје у српским срединама, будући да су прва на листи за искључење. Како каже директор Електродистрибуције “Електрокосмет” у Косовској Митровици Небојша Алексић, посебно је тешко у централном Косову, Косовском Поморављу и Штрпцу, које је 25. децембра без струје било непрекидно девет сати.

- Искључења теку тако да се чини као да је диспечери-

ма КЕК-а остављено на вољу да бирају подручја. Поједине српске средине су и по пет сати без напајања, а када се напон пусти, следе нови проблеми. Тада долази до велике потрошње, због које настају кварови на дистрибутивним објектима и мрежи, што се опет завршава прекидом снабдевања. Наши људи су непрестано на терену, настојимо да кварове што брже отклањамо, али проблеми су изузетно велики, јер нови систем редукација додатно угрожава нисконапонску мрежу. Под притиском велике потрошње прегоревачу осигурачи, топе се проводници, а у Ђулану је прегорео и трансформатор од 630 киловолтампера - наводи Алексић.

Нешто повољнија ситуација је у северном делу Космета, где “Електрокосмет” има могућност да на средњем напону управља потрошњом. Алексић, међутим, наводи да и у том делу има доста тешкоћа, јер мањак енергије није лако распоредити да се

обезбеди сигурност рада система и равномерно снабдевање свих потрошача. Код највећих редукација, на мрежи остану само Градска болница и Топлана, као приоритетни потрошачи.

- Ситуација је таква да се ове зиме можемо надати већим тешкоћама него што смо их имали раније. Како сада изгледа, КЕК није вољан да увози струју, а у ових неколико дана се показало да ће редукације највише погађати српске средине. Рецимо, када је средином децембра испао један од блокова на “Косову Б”, увоза струје није било и требало је издржати 48 сати док квар није отклоњен - каже Алексић и додаје да се проблем редукација мора посматрати барем са два аспекта. Први је категоризација потрошача мимо економских и социјалних критеријума, на шта “Електрокосмет” не може да утиче, а други је потреба рационализовања потрошње у највећој могућој мери, како би се заштитили електродистрибутивни објекти и мрежа. Наш саговорник, међутим, каже да рационализацију потрошње дистрибутери не могу сами да остваре, те зато “Електрокосмет” апелује на потрошаче да рационално троше струју када је имају. ■

А. Цвијановић

Побољшан квалитет

Када на Космету има струје, потрошачи у северном делу Косова добијају стабилнији и бољи напон електричне енергије отко како је у трафо-станици 110/35 “Валач” уграђен нови трансформатор од 60 мегаволтампера. Пре тога је напон био нижи зато што ТС “Валач” није могла да издржи оптерећење велике потрошње. После реконструкције ове најстарије “стодесетке” на Космету, боље снабдевање имају и потрошачи јужно од Ибра, укључујући и општину Србица.

СИНДИКАТ ЕПС-а НИЈЕ ПОСТИГАО СПОРАЗУМ СА ВЛАДОМ СРБИЈЕ

Почео генерални штрајк

■ У штрајку, који је почео 10. јануара, учествују запослени у ЕПС-у, ЕМС-у и Подземној експлоатацији угља ■ Синдикат тражи цену рада већу од понуђене и исплату разлика из прошле и претпрошле године

Преговарачки тим Главног одбора Синдиката ЕПС-а није успео, ни после низа покушаја, да се избори да Министарство финансија, односно Влада Србије, одобри исплату разлика по основу раније потписаних споразума о повећању вредности радног часа у 2004. и 2005. години, нити да издејствује увећање плата у овој години у складу са планираним кретањем инфлације. Због тога је на седници Главног одбора Синдиката ЕПС-а, одржаној 27. децембра у Обреновцу, одлучено да се прогласи генерални штрајк, који ће је почео 10. јануара, а у њему учествују запослени у Електропривреди Србије, Електропривреди Србије и Предузећу за подземну експлоатацију угља, односно готово сво чланство које окупља овај Синдикат.

Тако је, уместо да су дани пред Нову годину протекли у договарању о заштити запослених у предстојећем процесу реструктурисања јавног сектора, како се у Синдикату планирало, ово претпразнично време искоришћено за формирање штрајкачких одбора у компанијама. Састав Централног штрајкачког одбора утврђен је на седници у Обреновцу. У исто време у Централни Синдикат ЕПС-а убрзано је припреман алгоритам генералног штрајка, у чему овај Синдикат има већ прилично искуство, јер је у више наврата најављивао и започињао генералне обустанове рада, истина не успевши увек да добије испуњење свих захтева.

Овога пута у Синдикату ЕПС-а тврде да је “вода дошла до пода” и да више нема никакве наде да ће Влада ипак испунити своје обавезе

Враћање позајмице?

Поред тога што запослени у ЕПС-у нису добили договорено повећање цене рада у 2004. и 2005. години, следује им и да врате по 6.500 динара од позајмице коју су добили пред прошлу Нову годину. Ако је не врате, рачунаће се као зарада, те ће то ући у обрачун као увећање плате и таман “појести” предвиђено овогодишње повећање цене рада. Враћање позајмице додатно би, међутим, узбуркало и иначе озлојеђене духове запослених. Пред ову Нову годину морао је, барем се тако чини, да се пренојава и актуелни министар финансија.

према запосленима у електропривредним предузећима, које је иначе до пред најаву штрајка признавала као евидентне. И последњу илузију уништио је министар финансија Млађан Динкић, који је после најаве генералног штрајка рекао да исплате разлика неће бити, јер га не обавезује обећање и потпис који је Синдикату ЕПС-а дао бивши челник српских финансија Божидар Ђелић, док је био у оставци. Актуелни министар није објаснио зашто неважећи споразум није поништио када је ступио на функцију, нити како је наставио да примењује друге акте које је његов претходник потписао, ако му је потпис већ био, како Динкић сугерише, неважећи.

Оваква изјава министра Динкића потпуно је разголила квалитет социјалног дијалога Синдиката и Владе - ни што је потписано није обавезујуће, а камоли да се рачуна на реч међусобног поверења. У Синдикату објашњавају да су поучени искуством и инсистирали да се претходно исплате разлике, па да се тек потом договара повећање вредности радног часа у 2006. години. Иако није саопштен износ који је запосленима укунут зато што, наводно, није могла да се пробије одобрена маса зарада за 2004, а онда се исто догодило и са повећањем за 2005, боље упућени кажу да је, у фиксном износу, реч о просечној плати и по, која би ушла у старт за ову годину.

Да не буде забуне, није у питању ништа слично некаквом додатном издвајању за плате, или награђивању радника, већ чиста зарада на основу вредности радног часа утврђених споразумима са Владом. Како наводе у Синдикату, да је Влада испоштвала ове споразуме и одобрила исплату разлика у децембру, ако повећања већ нису дата благовремено, запослени у ЕПС-у, ЕМС-у и ЈП ПЕУ би у ову годину стартовали са повољнијом ценом рада, на коју би онда следило увећање за 2006. Време исплате је, дакле, било кључни елемент у преговорима, али се у томе није успело.

Из истих разлога Синдикат је тражио и да се споразум о повећању вредности радног часа у овој години потпише до 29. децембра, што је такође изостало, тако да се очекује да добар део почетка ове године протекне у преговарањима с Владом и платама “на леду”. Наравно, ако најављени генерални штрајк нешто не промени.

Додатни проблем је, ваљда и главни, то што Синдикат не пристаје на понуду Владе да се маса зарада у ЕПС-у у овој години, наводно због захтева ММФ-а, увећа само 6,5, што је три одсто мање од планиране инфлације, а знатно испод стварног раста трошкова живота. При томе, пошто разлика није исплаћена, тих 6,5 одсто дошло би на мању основу од договорене, тако да, суштински, запослени у електропривредним предузећима једва да ће и добити икакво стварно повећање цене рада. Синдикат сматра да је споразум са ММФ-ом само изговор за Владу и да су исцрпљене све могућности за разговор, те се зато одлучио за генерални штрајк.

■ Анка Цвијановић

Са исплаћеним разликама био би бољи старт за ову годину: са једног од протеста радника ЕПС-а

РЕХАБИЛИТАЦИЈА И МОДЕРНИЗАЦИЈА БЛОКОВА У ЈП ТЕНТ

Електрофилтери по европским нормама

■ На блоковима А-2 и А-5, емитовање честица сведено на 50 mg по метру кубном, што је у складу са нормама ЕУ

Петар Кнежевић

Рехабилитација и модернизација блокова у ЈП ТЕ “Никола Тесла”, која је започета после 2000. године, за циљ је имала не само побољшање стања производних капацитета већ и реализацију предвиђених послова који се односе на еколошку компоненту рада. Конкретно, предвиђена је реконструкција електрофилтера који су у ваздух емитовали честице далеко изнад пројектованих и дозвољених норми. Прва реконструкција електрофилтера урађена је 2004. године на блоку А-5, а друга прошле године на блоку А-2. Мерења показују да је емитовање честица на овим електрофилтерима у појединим ситуацијама чак и испод дозвољених норми.

- Када су грађени поједини блокови у ТЕНТ-у, примењивана су тадашња најновија знања и технологије. Познато је да се онда, почетком седамдесетих година, ни у свету није много водило рачуна о екологији, па су и електрофилтери пројектовани и грађени на основу полазних параметара који су уважавали квалитет и састав угља, али нису били претерано строги. Резултат је да смо, рецимо, на првим блоковима А-1 и А-2 имали највише проблема са емитовањем честица, далеко изнад данашњих дозвољених норми, каже Петар Кнежевић, помоћник директора ЈП ТЕНТ за инвестиције. - Ситуација је сада другачија, па приликом свих нових градњи капацитета, као и рехабилитацији и модернизацији блокова, примењују се врло строги еколошки прописи. С обзиром на на-

меру наше државе да постане чланица Европске уније, са еколошког аспекта, настојимо да, пре свега, смањимо загађивање. Јер, не ради се само о загађивању у ужој локалној средини, него и о томе што су наша постројења загађивачи и ван граница наше земље.

Еколошки приступ решавању тих проблема, како истиче Кнежевић, има више компонената. То се, најпре, односи на пречишћавање димних гасова од чврстих честица и о њиховом свођењу на норме ЕУ од 50 mg по метру кубном. Друга компонента је одсумпоравање и елиминисање азотних оксида. Са аспекта заштите животне средине око термоелектрана веома битан начин одлагања пепела на депонијама. Реч је о заштити депонија пепела и о спречавању развјавања у случају јачих ветрова, као и о смањивању загађења ваздуха, воде и земљишта.

- У оквиру прве фазе побољшања еколошког стања у току је реализација мера за модернизацију електрофилтера у циљу свођења емитовања честица на важеће

норме. Први блок на коме је то урађено био је А-5. Средства је, као донацију, обезбедила Европска агенција за реконструкцију. После тога, такав поступак је примењен на блоку А-2, с тим што су средства у износу око 2,5 милиона долара обезбедена из пољског кредита, а око 200 милиона динара била су средства ЕПС-а. У модернизацији тог електрофилтера карактеристично је и значајно учешће домаће привреде и то са 14 фирми, које су у томе наступиле у конзорцијумима. Послови су реализовани у предвиђеним оквирима. Електрофилтер је прошао прву фазу испитивања и после мерења, која су извршена у току рада од првих 72 сата, сви параметри су показали да је посао добро урађен, истиче Кнежевић. паралелно са пословима реконструкције и модернизације електрофилтера, током ремонтних сезона од 2002. до 2005. године рађени су и захвати на електрофилтерима осталих блокова, типа ремонтних радова, како би се емитовање доvelo у пројектоване услове.

- Од већих захвата на оста-

лим електрофилтерима, планирано је да се реконструкција и модернизација на блоку А-4 ураде 2007. године, а на блоковима А-1 и А-6 у 2008. години. Наравно, реализација ових послова зависиће од обезбеђивања средстава. Наиме, истиче Кнежевић, ЕПС и ЈП ТЕНТ имају дефинисану глобалну процедуру спровођења еколошке заштите. До сада се динамика спроводила сагласно плановима и расположивим средствима, па се очекује да ће се, имајући у виду њихов несумљиви значај за заштиту околине и здравља људи, обезбедити и планирана средства за настављање предвиђених радова.

Друга компонента заштите животне средине односи се на одсумпоравање и елиминисање азотних оксида из димних гасова. За решавање овог проблема на располагању је више начина. Један је класични, широко примењен - влажни метод одсумпоравања. У поступку одсумпоравања додаје се калцијум-карбонат, а као нус производ се добија гипс који се може користити у

Са новим електрофилтерима у блоковима ТЕНТ-а, емитовање честица и испод дозвољених норми

Улагања у Еко-фонд

Поред улагања средстава и напора да се у процесу производње испоштују строги еколошки захтеви, ЈП ТЕНТ улаже и у заштиту локалне животне средине. Ова средства уплаћује у Еко-фонд Општине Обреновац, а она су намењена санацији последица локалног загађења. Те паре се користе на основу планова која доноси Скупштина ове општине. Примера ради, у претходном периоду део средстава је уложен у изградњу регионалног водовода, уређивање локалних излетишта и друго. Из тих средстава, такође, финансира се и опоравак деце, чије је здравље угрожено аеро загађењима у климатским опораваљима.

грађевинској индустрији.

- Други начин, који не искључује први, наводи Кнежевић, је поступак одсумпоравања уз додавање амонијака са добијањем компоненти за вештачко ђубриво које се може примењивати у пољопривреди. Која ће се метода примењивати зависи од исплативости и могућности употребе нус производа. За другу методу, у току је процедура која се спроводи у Министарству за науку и заштиту животне

средине, а ЕПС је одвојио извесна средства за припрему документационе основе за израду прототипа индустријског постројења.

Депоније пепела представљају значајан еколошки проблем, јер заузимају велике површине земљишта. С друге стране, одлагање пепела хидрауличним поступком у односу 1:10 (пепео - вода) узрокује повећање загађења водотокова и земљишта. Када се има у виду да се годишње у ТЕНТ-у на депо-

нијама одложи пет до шест милиона тона пепела, савим је јасно зашто су оне велики загађивачи. Актуелно стање на депонијама је да се оне од развејавања штите воденим огледалима, а ободни делови и насипи, који су такође израђени од пепела, одржавају се у влажном стању воденим прскачима.

- Новом технологијом одлагања пепела где ће однос воде и пепела бити 1:1 драстично ће се смањити количина воде која је потребна за транспорт, а која се после одређеног времена и таложена враћа у водотокове. Оваквим одлагањем пепела долази до делимичне солидификације спољне површине и тиме се смањује развејавање. Последица угушћеног транспорта је и смањење укупних запремина активних поља депоније.

Поред несумњивог технолошког аспекта, створена је

могућност ефикаснијег коришћења пепела за друге пројекте, као на пример за израду подлога за путеве, у индустрији цигле и црепа, у производњи цемента, а постоје и интенције да коришћење пепела буде и у другим областима. Код нас у Министарству за науку и заштиту животне средине постоји више пројеката за коришћење електрофиртског пепела који чекају на одобрење.

За промену технологије транспорта и одлагања пепела, урађен је пројекат и конкурисано је за средства ЕАР. Од укупно расположивих 30 милиона евра, ЈП ТЕНТ је добио 25 и приступило се реализацији послова везаних за расписивање тендера. Избор извођача и почетак реализације планираног, очекује се на ТЕНТ-у "Б" у мају 2006. године. ■

Кристина Јанићијевић

МИТЕСО ФОРУМ О ОТПАДУ

Прерада или ИЗВОЗ

Форум је начином организације и разговорима који су вођени показао спремност наше средине за нова сазнања и отвореност за размену искустава са земљама у окружењу. У раду је учествовало 198 представника различитих фирми и око 100 страних и домаћих предузећа и институција. Намера нам је била да широј јавности на приступачан начин представимо стручне теме. Актуелност тренутка утицала је на то да скуп буде подељен у три целине: електропривреда која поседује уређаје који утичу на животну средину; законодавство, надзор и искуства суседних земаља; и медицински и фармацевтски отпад - каже Миодраг Митровић, директор фирме Miteco.

Миодраг Митровић: Србији недостаје постројење за рециклажу ПЦБ уређаја

Ревитализација електропостројења са ПЦБ-ом (полхлоровани бифенил - пирален) представља сложени инжењерски подухват са мултидисциплинарним карактером. С обзиром на штетне ефекте ПЦБ-а, Европска унија има рок до 2010. да уништи све такве количине из свог окружења.

С обзиром на то да у електропривреди постоје ПЦБ уређаји, предлог је да се они извозе јер су цене тих услуга у иностранству

пале, а код нас не постоји постројење за уништавање. Међутим, уз тај отпад се извози и нешто што има употребну вредност. Митровић је мишљења да је у Србији могуће направити постројење за рециклажу ПЦБ уређаја, односно за одвајање опасног од употребног дела уређаја. Такође, постоји могућност да се велики трансформатори са малом количином ПЦБ-а рециклирају. Нискотемпературним процесом декон-

таминира се садржај ПЦБ-а из папирне и друге изолације, а уље са овом материјом се спали. Доливањем минералног уља трансформатор и даље може да буде у употреби.

Митровић сматра да је веома важно радити на едукацији запослених који могу бити у контакту са опасним отпадом, као и да је важно радити на законској регулативи. ■

А. Чолић

ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТСКИМ СИСТЕМОМ АУСТРАЛИЈЕ
ДОМИНИРАЈУ ТЕРМОЕЛЕКТРАНЕ

Царство угља у земљи кенгура

■ Аустралијанци су рекордери у извозу угља са 28 одсто светског експорта, а највећи купци су Јапанци, где одлази чак 60 одсто угљеног богатства ■ Производња електричне енергије у 2004. достигла 215 милијарди киловат-сати, што је изнад потреба ■ Хидропотенцијал, због вишка слане воде, неискоришћен ■ Бум ветроелектрана и коришћења природног гаса у термо постројењима

Далека Аустралија, земља - континент, у енергетском смислу је изузетно богато подручје, где већ дуго доминира респектабилно богатство у угљу. Источни део земље је пребогат, пре свега, мрким угљем који је основна сировина за десетине термоелектрана, из којих електричном енергијом снабдева чак 84 одсто тамошњих потрошача. Без премца, највећи произвођач мрког угља је провинција Викторија, а богата налазишта су у провинцијама Квинсленд и Нови Јужни Велс. Најкалоричнији угљак је у Квинсленду, са мало отпада, а "прљав" у Викторији, који изгледом подсећа на угљак земљаш. Експлоатација је махом на површинским коповима у чијој се близини термоелектране.

С друге стране, Аустралија је од 1986. водећи светски извозник угља, са 28 одсто светског извоза. Чак 60 одсто, пре свега угља за коксовање, пласира се у Јапан. Аустралија форсира извоз и "термичког угља" за термоелектране, што се, такође, показало као добар пословни потез. Реч је о бизнису вредном више десетина милијарди долара, па оба партнера већ дуже време директно у преговорима

формирају цене. Аустралијски угљак се пласира и у Индонезију, Индију и Пакистан. Основно превозно средство су шиновски бродови, са огромним магацинима за угљак који свакодневно плове пут јапанских лука. Последњих година, међутим, Кинези, као водећи светски произвођачи угља, озбиљно конкуришу на традиционалним аустралијским тржиштима.

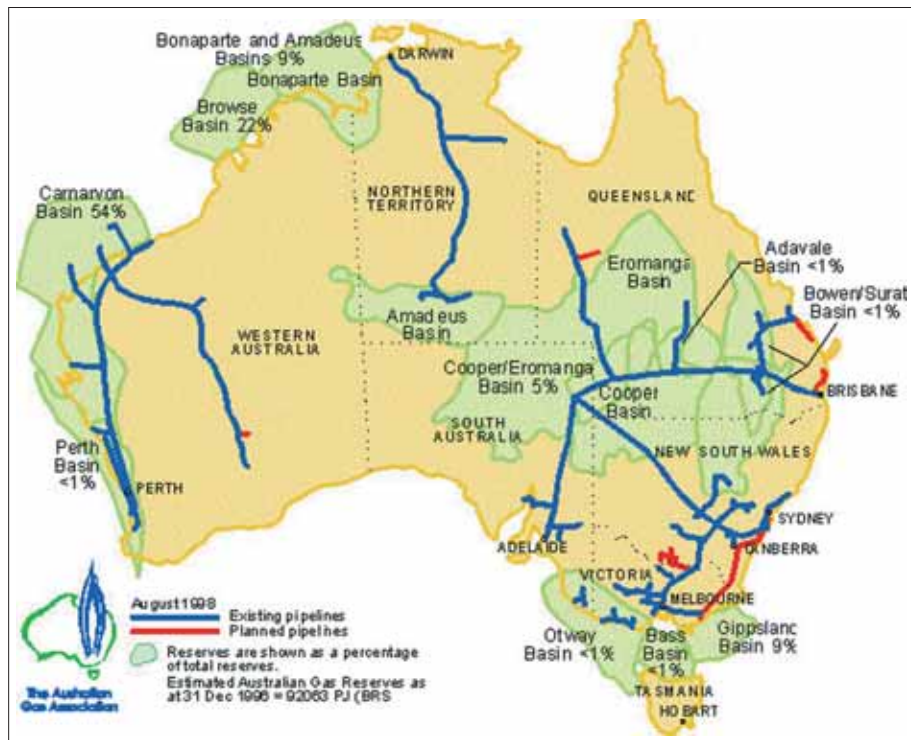
Занимљиво је да Аустралија не користи моћан хидро потенцијал због вишка слане, односно мањка

Терминал за
утовар угља у
Квинсленду

слатке воде. На Тасманији су лоцирана нешто већа постројења, јер проблем слане воде није толико изражен. Природни парадокс за континент окружен океаном, али постигло се да свега 14,5 одсто струје долази из хидро потенцијала. Када је реч о природном гасу, процене резерве су 90,5 милијарди кубних метара, што је

убедљиво највише у азијско-пацифичком региону. Највећа налазишта су на северозападној обали. Само 17 одсто становништва користи природни гас и то махом у западном делу, који је ту и све више енергент за термоелектране, што је бизнис који се у последњих пет година интензивно развија. Са гасом се калкулише због извоза у

Мапа
гасовода у
Аустралији

Четврти светски произвођач угља

Аустралија је четврта земља по производњи угља у свету са око 400 милиона тона годишње. Резерве угља су процењене на 90,5 милијарди тона, а највеће су дуж источне обале. Четири водеће рударске компаније су: BHP Billiton, Anglo-American (британска фирма), Rio - Tinto, мешовита аустралијско-британска фирма и Kstrata, швајцарска компанија. Басен Bouven, у провинцији Квинсленд, најбогатији је угљем са 37,8 милијарди тона. Нешто сиромашније су резерве у Сиднејско-Гунедрах басену и провинцији Нови Јужни Велс са 32,1 милијарду тона. Осам одсто свих светских резерви угља отпада на Аустралију, а чак 15 одсто светских резерви мрког угља налази се на том континенту.

Кину, одакле стиже јефтина роба широке потрошње. Из Русије стиже јефтин гас, али слабијег квалитета него аустралијски, али зато пут Русије иде аустралијска пшеница. Трговина, као и увек, не познаје границе.

Влада Аустралије подржава соларни програм и даје бенефиције становништву, али су цене инсталација опреме по домаћинству око 20.000 аустралијских долара, што је још врло скупо за просечног потрошача. Иначе, на Универзитету Нови Јужни Велс у Сиднеју раде најпознатији светски стручњаци за соларну енергију. Развој ветро фарми је доживео последњих година прави бум, пре свега у руралним деловима огромног континента. Али, према прогнозама стручњака, протећи ће бар још десетак година, док струја произведена из таквих постројења заузме озбиљније место у енергетској структури.

Прошле године аустралијска електропривреда је произвела 215 милијарди киловат-часова електричне енергије, а потрошено је 205 милијарди киловат-часова. Према прогнозама и у наредним годинама производња ће надмашити потребе, али проблем је у томе што нема коме да се извезе вишак струје. Чак 46 одсто произведене струје користи индустрија, становништво 27, трговина 24, пољопривреда два и саобраћај један одсто. Влада је 2004. дала на увид јавности документ познат као "бели папир", са прогноза-

ма енергетских потреба до 2020. године. Упркос оштром противљењу еколога и покрета за заштиту околине, предвиђа се интензивирање ископавања угља, уз опаску да су услови рада у аустралијским рудницама међу најбољима у свету, како по опреми и сигурности рудара, тако и по приманама.

До 1996. аустралијска држава је била власник постројења и организовала је пренос електричне енергије. Тада се кренуло у приватизацију, што су искористиле америчке и британске фирме које су данас најмоћније на енергетском тржишту петог континента. Кључ приватизације је било стварање националне електроберзе која покрива провинције Квинсленд, Нови Јужни Велс, Викторију, јужну Аустралију и такозване Капиталне територије преко електромреже. Ове године прикључила се и Тасманија, преко подводног кабла, а ускоро би то требало да ураде и Западна Аустралија и северне територије. То је довело до слободног формирања цене струје. На пример, данас у Сиднеју цена струје за домаћинство је 11 центи за киловат-час, плус 7 центи за топлу воду. На то треба додати 30 центи за одржавање по домаћинству и 10 одсто пореза. Када се то упореди са светом, у Аустралији је струја јефтинија него у западноевропским земљама, али је скупља од доброг дела Азије. ■

Бранислав Сеничић

ПЛАНОВИ ЧЕЗ-а

У Бугарској 40 одсто мање запослених

ЕКСКЛУЗИВНО ЗА
kWh

Чешки електроенергетски гигант ЧЕЗ намерава, како је недавно објавио бугарски лист "Дневник", да у наредне две-три године смањи број запослених у три своје електродистрибутивне фирме у Бугарској за 40 одсто. Сада ЧЕЗ у електродистрибуцијама у централном и западном делу земље (Софија, Столично и Плевен), које држе око 40 одсто бугарског тржишта, има 4.900 запослених. Већински удео у те три фирме ЧЕЗ је добио за суму од око 290 милиона евра, пошто је 2004. победио на тендеру, расписаном за продају свих седам електродистрибутивних предузећа у овој земљи.

То, ипак, не намерава само ЧЕЗ него и други победник на поменутом тендеру за приватизацију бугарске електродистрибуције. Редукцију броја запослених планира и немачки концерн E.ON, друга по величини фирма у овој грани у Европи, који је постао власник две електродистрибутивне фирме на североистоку Бугарске. Према "Дневнику", E.ON намерава да отпусти 1.200 од укупно 3.900 запослених у њима. ■

ЧЕЗ ће, како се чини, добити нову шансу на тендеру за продају термоцентрале на угљу у Варни, на коме је у мају 2005. победила руска фирма UES (Unified Energy System) која је за електрану понудила 578 милиона еура. Пошто се UES, међутим, није досад показао способним да реализује уговор, бугарска влада намерава, како се тврди незванично, да оконча разговоре са руским партнером. У том случају у игру би се поново укључио ЧЕЗ, који је имао на тендеру другу понуду по висини мада осетно мању од руске.

Бугарска влада је одлучила да помери рок за закључење предаје понуда на тендеру за градњу и испоруку опреме и технологије за нуклеарну електрану у Белену од 2.000 мегавата. (два блока по 1.000 MW) Вредност овог посла се процењује на око 3,5 милијарде евра и то ће бити највећа инвестиција у историји Бугарске. ЧЕЗ на тендеру учествује са својом компанијом-ћерком "Skoda Praha", познатим чешким специјалистом за пројектовање и градњу нуклеарних електрана. ■

М.Лазаревић

Тендер и за АД ЕСМ и за ТЕ "Пљевља"

Пред сам католички Божић из званичног извора ЧЕЗ-а саопштено је да се ова фирма пријавила на тендер за приватизацију 90 одсто акција једине македонске електродистрибуције АД ЕСМ. Сазнаје се да су се на тендер, такође, пријавиле немачке фирме RWE и EnBW, америчке AES Investment и Prisma Investment и аустријска фирма EVN. Македонски дистрибутер опслужује око 721 хиљада крајњих корисника, којима годишње прода око 4,4 TWh електричне енергије. Осим тога, АД ЕСМ има 11 малих хидроцентрала са укупним капацитетом до 38 мегавата. У Македонији је 2004. потрошено 7,4 TWh а произведено 6,2 TWh, углавном, у термоелектранама.

У ЧЕЗ-у очекују и расписивање новог тендера за продају ТЕ "Пљевља"

АТОМСКА ЕНЕРГИЈА СВЕ ПРИВЛАЧНИЈА НА ИСТОКУ

Нуклеарна трка у Азији

■ У Јапану припојен на мрежу већ 54. нуклеарни блок а нови су у градњи ■ У Кини до 2030. године предвиђена градња још 20 нуклеарки, а сличне планове има и Индија

ЕКСКЛУЗИВНО ЗА
kWh

Нуклеарна енергија доживљава ренесансу у свету, нарочито у Азији. Јапан је 9. децембра припојио на мрежу новосаграђену нуклеарну централу - свој 54. нуклеарни блок, снаге хиљаду мегавата. На тај начин ова далекоисточна земља је заузела треће место у свету по количинама енергије произведене из атома. На првом месту су Сједињене Америчке Државе, а на другом Француска.

-Немамо другу могућност, осим да подржавамо развој нуклеарне енергетике. Без тога не можемо да ублажимо зависност од увоза плина и нафте, нити да испунимо обавезе снижавања штетних емисија гасова, преузете Кјото протоколом", изјавио је Ројтерсу министар индустрије и трговине "земље излазећег сунца" Тошихиро Никаи. Нови нуклеарни блокови у Јапану су у градњи.

Према подацима Међународне агенције за енергију (IEA), само Кина намерава да до 2030. сагради двадесет нових нуклеарки. Сличне планове има и Индија, друга земља на свету по броју становника, чија се привреда, такође, убрзано развија. Према процени ове агенције, у градњу нових нуклеарки у свету инвестираће се до 2030. најмање 200 милијарди долара. Већ сада је у градњи нов 21 блок. Главни разлог је свуда исти - емисија гасова, који изазивају ефекат ста-

Већина против нових нуклеарки

Већина људи на свету не жели градњу нових нуклеарних централа. Истовремено су спремни да толеришу рад постојећих до истека века трајања. То су главни налази истраживања јавног мњења у свету које је на узорку од 18 репрезентативних земаља спровела Међународна агенција за атомску енергију (IEA).

Анкетирани су били, на пример, Американци, Британци, Немци и Французи, а од земаља у развоју Јорданци и Мексиканци. Иако агенција има седиште у Бечу, одлучила се да Аустријанце, познате на широко по свом радикалном ставу против нуклеарки, не укључи у анкету. Али, нису били укључивани испитаници у новим чланским земљама Уније (Чешка, Словачка...) у којима је убедљива већина грађана за нуклеарну енергију.

Трећина испитаника нема ништа против постојећих нуклеарки које, међутим, једна четвртина сматра тешким и опасним заблудом које би требало што пре уклонити. У коначном скору свега једна десетина испитаника жели градњу нових нуклеарки! То је у супротности не само са уверењенима нуклеарног лобија него и политичара који се поново све више okreћу енергији из атома.

Недавно се италијански премијер Силвио Берлускони експлицитно заложил за градњу нових нуклеарки јер је то, према њему, једини начин да се снизи зависност Европе од увоза све скупљих и ређих енергената као што су нафта и гас. Но, како објашњавају аутори истраживања, испитаници се не баве толико финансијском страном ствари - они нуклеарну енергију сматрају прљавом, опасном и извором који се лако може угрозити.

Најјача подршка атомским централама је у Јужној Кореји - 52 одсто тамошњих испитаника жели да се граде нове. На супротном полу су Мароканци - половина њих не само што не жели нуклеарке него се њих чак и боји!

Релативно високи проценат од две петине испитаника у САД сматра да су нуклеарке безбедне и да их треба и даље градити. Међу Битанцима 37 одсто је да остану у раду постојеће али нове не би да се граде. Тамо око једне трећине хоће да се гради даље. У Немачкој око половине испитаника сматра да треба пустити да постојеће нуклеарке да раде до краја свог века али је против градње нових.

клене баште, и повећане цене примарних извора енергије, као што су нафта, гас и угљ.

Амерички председник Џорџ Буш дао је ове године "зелено светло" за градњу нових атомских електрана. Фирме у сектору нуклеарне машиноградње добијају пореске олакшице за развој у вредности од 3,5 милијарди долара. Засад се помињу планови о градњи пет нових нуклеарних блокова у овој економски, по-

литички и војно најмоћнијој земљи света.

Насупрот томе, у Европи много спорије иде са ослобађењем од резерви и скепсе према нуклеарној енергији. Финска је, истина, почела у септембру градњу нове нуклеарне централе, с најјачим реактором на свету (види kWh бр 381), а парламент је одлучио да се гради још једна. Француска се никад није ни одрекла нуклеарне енергије, и намерава да и даље гради

нуклеарне блокове, иако их има у раду 59 (види табелу) и из атома покива око 80 одсто потреба за електричном енергијом. Нуклеарна енергија се поново враћа на сцену и у Русији и Украјини, које су се дуго опорављале од чернобилског шока, с пролећа 1986. године.

Међутим, земље ЕУ, изузев Француске и Финске, засад остају изван ових кретања. Нови немачки канцелар Ангела Меркел је обећавала, пре избора, да ће преспитати рестриктивни приступ према нуклеарној енергији, а као минимум најавила да ће само продужити рад постојећих електрана. Али, после избора, као једино решење настале пат ситуације, пронађена је такозвана велика коалиција са социјалдемократима, који су енергично против нуклеарки... И Шведска, упркос колебањима, наставља искључивање нуклеарки из погона.

Почетком новембра британски премијер Тони Блер заложил се да његова земља "преиспита" став према енергији из атома. Аргумент за то био је да се у В.Британији 38 одсто електричне енергије производи из плина, којег је у последњих 30 година било у изобиљу из властитих извора. Али, залихе плина и нафте из Северног мора су при крају...Већ од идуће године ова земља постаће увозник гаса од великог извозника.

Велика Британија, засад, атомском енергијом покрива свега петину електроенергетских по-

НУКЛЕАРНЕ ЕЛЕКТРАНЕ У СВЕТУ

Државе са највише нуклеарки	број блокова у раду	број блокова у градњи
1. САД	104	0
2. Француска	59	0
3. Јапан	54	3
4. Русија	31	2
5. В.Британија	23	0
6. Ј.Кореја	20	0
7. Немачка	18	0
8. Канада	17	0
9. Украјина	15	0
10. Индија	14	9
11. Шведска	11	0
12. Кина	9	2

Извор: IEA

треба док угаљ има удео од 32 одсто. Али, ако се повећа удео угља ова земља неће испунити обавезе које је преузела усвајањем Кјото протокола о лимиту штетних емисија у атмосферу. Блер је наручио студију од надлежних научних и стручних институција током 2006. године од које се очекује да ће утврдити да "горди Албион" мора да се окрене последњих година занемареној нуклеарној енергији. С обзиром на то да градња нуклеарке, са припремама, траје петнаестак година, немогуће је рачунати да ће ова земља добити такву електрану пре 2020. године.

У светским размерама из нуклеарних извора покрива се свега око 16 одсто потреба за електричном енергијом. Почетком 2005. године свету је у погону био укупно 441 нуклеарни блок. Иако је број блокова, углавном, исти или се мало мења (избачене из погона замењују нове нуклеарке) производња струје из атома је све већа, јер су и нови блокови све већих снага. Техничке иновације омогућују да се снага нових нуклеарки повећава за 15 одсто у односу на раније капацитете. То значи да ће до краја ове деценије капацитет свих нуклеарних блокова у раду у свету бити повећан за око 6.000 мегавата, што одговара снази шест просечних блокова. ■

Милан Лазаревић

СРЦЕ ПОЉСКОГ РУДНОГ БОГАТСТВА БИЈЕ ОДСУДНУ БИТКУ

Рудници Шлезиије одлазе у легенду

■ Више од 70 одсто пољских резерви каменог угља (45,4 милијарде тона) налази се у Горњој и Доњој Шлезиији

Пољска је велесила у рударству и енергетици, а срце те снаге је у региону Шлезиије, уз Доњецк, то су и два најпознатија европска угљена региона. Три најважнија пољска рудника каменог угља налазе се у Горњој Шлезиији, са резервама од чак 16,6 милијарди тона. Од 130 доказаних налазишта, експлоатише се само 47. Главни поље каменог угља је Gornoslaskie Zaglebie Veglove и представља једно од најбогатијих налазишта каменог угља у свету. Реч је о угљу изузетно високе калоричне вредности. У Шлезиији се угаљ тренутно вади у 41 руднику. Од укупне производње "црног злата", 35 одсто је угаљ за коксовање, а остало служи за термоелектране (15 у Шлезиији). Стручњаци процењују да је током дугогодишње експлоатације у Шлезиији ископано око девет милијарди тона, махом каменог угља. Додуше, њега има и у Доњој Шлезиији, прецизније у Валврицку и Камиијенској гори, али је тај рудник због неисплативости затворен 2000.

У златна времена у Шлезиији се производило 130 милиона тона каменог угља годишње, Пољска данас, годи-

шње производи укупно 102 милиона тона уз тенденцију смањења производње угља и гашења рудника. Влада Пољске, наиме, постепено у термоелектране уводи природни гас, као еколошки чист енергент.

Шлезиија обухвата област од око 600 квадратних километара. Подељена је на Горњу и Доњу Шлезиију и простире се у девет пољских провинција, а делом прелази на територију Чешке (северноморавски крај) и Немачке (покрајине Бранденбург и Саксонија). У њој данас живи око 3,9 милиона становника. Кроз њу протиче река Одра. На југозападу су Судетске планине и Краковско - Велухски плато. На том подручју лоцирано је чак 5000 фабрика металског комплекса и тешке индустрије. Главни град целе регије је Вроцлав, а Катовице су индустријски центар, где се на сваких 2,2 километра налази по једно индустријско постројење. Поред тога у Шлезиији се налази чак 20 челичана различитог капацитета и три највећа пољска рудника олова, цинка и сребра. Од 1970, чак 40 одсто рудника у њој је лоцирано испод градова и угаљ се ва-

ди на дубинама између 130 и 250 метара.

Цена таквог индустријског развоја је веома скупа. Шуме, реке, целокупна флора и фауна, буквално нестају. Чак 40 одсто од укупног индустријског загађења у Пољској отпада на област Шлезиије. Због неконтролисаног испуштања отпада, прашине и систематског уништења околине, ова територија је једна од еколошки најугроженијих на планети. По речима др Пјотра Скубала, из еколошког одељења на Универзитету Шлезиија, уништење биљног и животињског света има елементе еколошке катастрофе. Велики је проценат смртности и животни век је све краћи. Бележи се раст малигних и кардиоваскуларних оболења, а пољске власти нарочито брине висок проценат смртности деце (16,2 одсто). У области града Битома, честе су појаве рођења деце пре времена, са телесном тежином испод 2,5 килограма. Уз огромне напоре пољске владе и светских експерата процеси уништавања природе у Шлезиији су заустављени и у току је израда и примена свеобухватног програма рехабилитације природне средине, из строго еколошку контролу са улагањима од десет милијарди долара у уређаје за пречишћавање и филтрирање. Груба процена је да је потребно бар десет година, како би се становништво и природа донекле опоравили од немилосрдне експлоатације угља и рудног богатства. У помоћ Пољској, притекле су и Чешка и Немачка, јер нико се лако не одриче таквог богатства каменог угља. ■

Бранислав Сеничић

Шлезиија - срце пољског рудног богатства

На Јужном острву највеће резерве лигнита

НОВИ ЗЕЛАНД

Смешак старог "мргуда"

■ У овој земљи има 15 милијарди тона угља, од чега би 8,6 милијарди тона било економски оправдано за експлоатацију

ЕКСКЛУЗИВНО ЗА
kWh

Кад би се мерила потрошачка дисциплина у струји и пушењу (цигарета - дувана) на Новом Зеланду, резултати би били изненађујући. Висока потрошња електричне енергије амортизована је повећаном ефикасношћу, али је зато јавно пушење потпуно престало у ових годину дана. Број пушача је драматично опао од доношења закона којим се од децембра 2004. године на Новом Зеланду потпуно забрањује пушење по кафанама, јавним местима, школама, болницама, установама, предузећима итд. Пушачи сада само кришом могу да повуку дим кратко напољу у време паузе, (ако раде) или никако, ако немају где да изађу, док за струју ни у сну не важе тако драстична ограничења.

А могла би, зар не, јер то је оно што покреће свет - енергија генерално, односно расположиви извори и век њиховог трајања су предмет све учесталијих песимистичких и "Нострадамус" мрачних предвиђања. Да има савесних појединаца и пријатеља планете Земље - чији се ресурси немилосрдно исисавају - показао је недавно (половином новембра 2004. године) - необичан лични пример једног Окланђанина.

Извесни господин Pete Vethine одлучио је да масноћу из свог тела користи као гориво - за покретање брода! Нашао је хирурга који му је бесплатно урадио липоскцију, односно био је спонзор идеје о личном примеру у рационалном и будућем коришћењу

властите телесне биолошке енергије. Нажалост, дотични господин није имао довољно залиха, није спадао у категорију дебелих или чак предебелих којих је на Новом Зеланду све више. Извађено је само 100 грама сала, што је за његов замишљени пројекат обиласка земљине кугле у 75 дана бродом на властито гориво било недовољно. Свакако, скренуо је пажњу и направио поенту.

Између нечег сасвим новог и потпуно старог, угља на Новом Зеланду има још будућност. Старо добро гориво веома је заступљено нарочито на Јужном острву, где се налазе највеће резерве лигнита. Пошто се ради о слабијем квалитету угља и приличној удаљености од центра потрошње, већа експлоатација и њени начини су још предмет разматрања. Процењује се да у земљи има 15 милијарди тона угља од чега би 8,6 милијарди тона било економски оправдано за експлоатацију. Скоро 90 одсто од економски оправданог налази се на Јужном острву.

У производњи електричне енергије, угља је у овој земљи заступљен око седам одсто што је у поређењу са светским просеком од 37 одсто незнатно. Кад се снабдевање струјом из угља у Кивијани (друго популарно име Новог Зеланда) упоређује са првим суседом - Аустралијом, разлика је драстична. У Аустралији 86 одсто струје потиче од угља. Шансе за веће коришћење огромних резерви угља су отворене - и

оне су на столу - само се премерава најефикаснији начин његовог коришћења, с обзиром да су наслаге у дивљини у неприступачним брдовитим деловима земље, па би класични начин експлоатације изазивао значајне губитке у систему.

Две јаче енергетске компаније Genesis Power и Solid Energy зато заједнички раде на томе да уведу нову чистију технологију у експлоатацији угља и смање у старту губитке. Реч је о томе да се угља на лицу места запали и претвори у гас да се као течном горивом користи за задовољење потреба земље у дужем периоду.

*
Шансе за веће коришћење огромних резерви угља су отворене - и оне су на столу - само се премерава најефикаснији начин њиховог коришћења
*

Ако би се наслаге ископале или претвориле у синтетички гас, оне би осигурале енергију као два гасна поља.

Према расположивим подацима укупно учешће гаса у производњи електричне енергије на Новом Зеланду крајем марта 2004. године било је 21,5 одсто. Одмах иза хидроенергије, док је угља био тек трећи. Уколико би се лигнит претворио у транспортно гориво у форми бензина, дизела, авионског горива могао би да осигура 71 милион тона горива, довољно за снабдевање потпуних потреба земље за следећих 15 до 20 година. Ако би се претворио у мета-

нол, омогућио би годишњи извозни приход од 1,4 милијарде NZD у следећих 65 година. Ако би се користио за производњу струје задовољио би укупне потребе Јужног острва, или око 30 одсто националних потреба у следећих 65 година.

Импресивно, зар не, да би "мрко злато" било олако заборањено. Према већ 1,5 од укупно 3 милиона тона годишње Solid Energy ископа и извезе на светско тржиште. То Новом Зеланду донесе 150 милиона долара годишње, али захтеви за чистијим решењима у експлоатацији и због смањења ефекта "стаклене баште" су и препорука професионалаца.

Новозеландско професионално удружење инжењера и техничара IPENZ тако решење специјално заговара, као и низ других пропратних за боље и ефикасније коришћење

енергије. Већу топлотну изолацију кућа и станова (ниска у поређењу са другим развијеним земљама), коришћење соларне енергије за загревање воде у бојлерима, ширу употребу енергије ветра, морских таласа, веће коришћење јавног транспорта, бицикала уместо аута и још много тога. Све у циљу да се смањи зависност од нафте као енергетског горива, али и у односу на брзорастуће захтеве потрошача за повећаном енергијом.

Док се то не реши "стари мргуд" само појачава свој "смешак". ■

Соња Чавор-Шлахора

Ветрењаче загађују

■ Нове аргументације у прилог градње нуклеарних централа

ЕКСКЛУЗИВНО ЗА
kWh

Производња енергије из атома повлачи за собом исто или чак мање емисија штетних гасова (ефекат тзв. стаклене баште) него енергија из ветра, коју толико подржавају и пропагирају еколози, тврди се у управо објављеној, најновијој студији Светске нуклеарне асоцијације (WNA). Тиме је, у ствари, нуклерани лоби у Европи, који је у последње време обновио и појачао активност, у прилог ренесансе нуклеарне енергије, изашао с новом врстом аргументације у прилог нуклеарки.

Укратко, према студији WNA, објашњење је једноставно. Иако сам рад ветрењача не оптерећује животну средину, оне и пратећа опрема морају бити из нечега произведени, а потом и ликвидирани. Продукција и ликвидација електрана на ветар у односу на произведе-

ни киловат-час енергије оптерећује атмосферу у већој мери него када су у питању нуклеарке. Наиме, ветрењаче имају релативно мали учинак, јер раде само када има ветра, а пуни ефекат дају само када ветар дува пуном снагом што се ретко догађа. истиче Вацлав Хануш, председник Чешког нуклеарног друштва.

Да би се добило капацитет од 2.000 мегават-сати електричне енергије, за градњу нуклеарке потребно је више стотине хиљада тона челика, бетона, пластике и других компоненти које се производе у железарама, хемијским фабрикама и другим индустријама, које испуштају велике количине штетних гасова. У том погледу градња ветрењача знатно је мање захтевна, али тај извор производи веома малу количину енергије, у односу на нуклеарке. На пример, да би се произвело онолико енергије,

колико дају два блока чешке нуклеарке Темелин од по хиљаду мегавата, морало би да се на чешким бреговима и брдима постави око 30.000 ветрењача. (питање је да ли толико има места и на шта ће земља личити у том случају) Када се то узме у обзир онда се у погледу продукције штетних гасова нуклеарна енергија не само може поредити са ветрењачама, него их с мањом захтевношћу у томе и превазилази.

То је, у ствари, главни заључак ове студије. Према WNA, у Јапану, на пример, једна ветрењача продукује од градње до ликвидације 29 грама CO₂ по произведеном киловат - сату, а атомски реактор 22 грама ради производње исте количине енергије. У том погледу нуклеарке још боље стоје у поређењу с термоцентралама. На пример, термоелектрана на угљ дода у атмосферу 50 пута веће количине штетних мате-

Електране на ветар оптерећују атмосферу више од нуклеарки

рија, плинска централа око 30 пута...

Као пример такве привидне еколошкости у овој студији се узимају и фото-чланци који производе електричну енергију из сунца. Како се наводи, један чланак у односу на киловат-сат произведене струје испродукује у атмосферу 55 грама CO₂.

Еколози, међутим, одговарају да је рачуница нуклеарног лобија неисправна јер не узима обзир еколошке штете, изазвана експлоатацијом урана, нити да проблем одлагања и трајног уништавања нуклеарног отпада још није решен. ■

Милан Лазаревић

РЕОРГАНИЗАЦИЈА ТРИ НОВА ДРУШТВА ЕЛЕКТРОПРИВРЕДЕ МАКЕДОНИЈЕ

Унутрашња трговина - императив

Обезбеђујући континуирано, стабилно и сигурно снабдевање потрошача електричном енергијом, три нова друштва - ЕЛЕМ, ЕСМ и МЕРСО, проистекла по реструктурирању јединственог предузећа, највише су се ангажовала на уређивању делатности сагласно законским прописима.

Најважнија активност у томе била је да се што пре омогући функционисање унутрашње трговине електричном енергијом. У том смислу, у тесној вези са ресорним министарством и државном регулаторном комисијом за енергетику, паралелно се радило на испуњавању свих потребних

услова за добијање лиценци за извршавање одвојених делатности (за АД МЕРСО то је већ урађено), на успостављању међусобних купопродајних односа који су основа за куповину електричне енергије, спровођене су и неопходне унутрашње реорганизације, које имају за циљ успешан рад како производње, тако и у дистрибуцији за снабдевање крајњих потрошача.

Све ове активности, разуме се, нису ни лаке, нити једноставне. Напротив, ради се на предузимању комплексних мера да би се постепено остварили потребни услови за издавање и осамостаљивање друштва и делатности, које су деценијама извршаване централизованом, у условима јединственог и вертикално интегрисаног предузећа. При том, почетак рада унутрашње тргови-

не се подразумева као императив, будући да од њега зависи извршавање основне делатности, као и сама егзистенција друштва. Зато није случајно што је у овом периоду дат велики акценат на изрази и регулисању међусобних односа у свим областима, за шта ће основа бити купопродајни уговори којима ће међусобно бити повезана три издвојена предузећа.

У извршавању свих тих обавеза, најважније је то што у новим компанијама постоји општи консензус око безусловне обавезе за нормално функционисање електроенергетског система у свим делатностима. То се у пракси, свакодневно, доказује сигурним и континуираним снабдевањем крајњих потрошача електричном енергијом.

К. Ј.

Прва фаза тендерске процедуре

Рок за објављивање тендера за предквалификацију за приватизацију АД ЕСМ и ТЕ "Неготино" који је био најављен за средину октобра, Влада Македоније је пролонгирала и требало би да буде објављен до краја 2005. године. Наиме, на седници Владе (одржане средином новембра), дато је "зелено светло" за измене у Закону о променама у Електропривреди Македоније, а које се односе на регулисање имовинско - правних односа. Закон ће у скупштинску процедуру бити стављен по хитном поступку, како би се што пре створили услови за отпочињање процедуре за расписивање тендера за продају.

СВЕТОСАВСКИ ХРАМ - НАЈВЕЋА СРПСКА ЗАДУЖБИНА

Житије свеца и његових Себра

■ За разумевање монументалности овог здања довољно је споменути да би само у његов олтарски простор стала цела Саборна црква у Београду ■ Запремина му је чак 170.000 кубних метара

Када су 1895. године, поводом обележавања три века од спаљивања моштију Светог Саве, митрополит Михаило и сто виђенијих Београђана одлучили да се на Врачару подигне обележје које ће трајно сачувати сећање на овај догађај, нису могли ни да сањају да ће, једанаест деценија касније, велелепни храм још бити под скелама. Додуше - изнутра, где су у току радови на уређењу ентеријера највеће православне богомоље на свету.

Радови се, дакле, приводе крају, али када ће се у потпуно завршеном храму обавити литургија, не зна се. Не још.

Ипак, како су 12. маја 1985. освештени остаци храма започетог пола столећа раније и настављени радови, они се, са променљивом срећом, крећу довршетку који је, стицајем разноразних околности, неомеђен роковима, али је сасвим извршен.

Некада пламеноцрвене куполе су велико пресвучене зеленом патином времена, а блиставобели мермер, којим је читаво здање обложено, сиви подиским облацима што језде над Чубуром. Спокој употпуњују весело разиграна деца на врачарском платоу, у недавно уређеном прелепом парку омеђеном храмом, Крушедолском улицом, Булеваром за који се више и не зна како се зове и здањем Народне библиотеке Србије.

Супротно овом призору, у унутрашњости монументал-

не грађевине врије. Неко с мање маште а више поетског заноса би приметио да је ту као у кошници: под куполом која додирује небо људи изгледају као мрвице, а сав њихов труд је налик безначајном детаљу на бескрајном земаљском шару.

Чим се крочи у недовршено светилиште, запажа се да то више није бетонска пећина прошарана зрацима светла што допиру кроз прозоре у куполи. Јер, на три од осам равних зидова што се од подножја устремљују ка прстену куполе, дотичући простране галерије, сјакте се бифоре, како се, на старогрчком, називају двоструки прозори, и камени рељефи који прате

*Предстоји огроман посао
ојџакање врати бронзаним
рељефима, клесање камен
и каменних рељефа на кружним
површинама, на бифорама*

носеће стубове украшавајући те отворе на одмориштима невидљивих степеништа. Изнад и испод бифора се разазнају неки од орнамената који красе капителе стубова галерије изнад западног, главног улаза, а које је још пре рата израдио чувени вајар Ђузепе Пино Граси по скицама почивших професора Богдана Несторовића и Александра Дерока.

Над тим каменим рељефима ће, кад клесари доврше свој део посла, бити постављен мозаик са призори-

ма који приличе свакој православној цркви: животописом свеца којем је храм посвећен, али и са житијем Себра, са историјом, живо-том и догађајима који су мера нашег присуства у овом делу божје ливаде, како је давне 1930. описао патријарх Варнава, постављајући тиме услове свим будућим учесницима надметања за архитектонско обликовање Светосавског храма. Мозаик ће захватати недокучиву површину сферног облика од око петнаест хиљада квадратних метара.

Испод Храма је пространа крипта у којој ће бити места за малу цркву посвећену светом кнезу Лазару, крај које ће бити сахрањивани српски патријарси.

Мада не изгледа тако, спољни радови још нису завршени. Предстоји огроман посао оптакање врата бронзаним рељефима, клесање капитела и каменних рељефа на кружним површинама, на бифорама...

Завршетак радова се не назире, али то нипошто није трка с временом. Јер, Храм није споменик овом тренутку, већ нашем целокупном трајању. Пример Катедрале светог Јована Богослова у Њујорку, која је започета чак пре сто тридесет година, и то у земљи којој не недостају средства да је заврши за шест месеци, или Катедрале Саграда фамилија (Света породица) у Барселони, која се гради од времена њеног пројектанта Антонија Гауде, полако и методично, како би се, између осталог,

верно сачувао његов дух, путокази су и за градитеље Светосавског храма.

Оригинални пројекат овог здања је производ компромиса два аутора: професора Несторовића и професора Дерока. Свакако да је и професор Бранко Пешић (да не збуњује, реч је о архитекти, аутору палате "Београђанка", који нема никакве везе са својим имењакком и најпопуларнијим градоначелником Београда), први протوماјстор именован од како се наставило с градњом, удахнуо овом храму неке сопствене идеје. И свако од њих је оставио свој печат. Због тога неимари данас настоје да, без великих потреба, не унесе нешто што би те њихове идеје обесмислило, већ напротив, улажу труд да учине све на начин који би афирмисало њихову замисао. Где год су могли, користили су све што су они прецизирали: мермер из Караре, онај зелени из Валдаосте... То су им задати параметри. Чак иду у исте мајдане из којих су они узимали камен.

Проблем са градњом Светосавског храма није у новцу, бар не само у томе, већ зато што у нашој културној историји никада није било зграде оваквих димензија, нема одговарајућег узора. За разумевање монументалности храма довољно је споменути да би у његов олтарски простор стала цела Саборна црква у Београду! Запремина му је чак 170.000 кубних метара. ■

Милош Лазиф

ПОРТРЕТ ВЕЛИКАНА: АНАСТАС ЈОВАНОВИЋ

Заборављени сведок времена

Само докони пролазници, ако им се омакне да дигну поглед, примате сву лепоту зградице у Улици краља Милана, оне кроз коју се улази у београдски биоскоп “Звезда”. Некад блистава фасада од емајлиране опеке опточена орнаментима од кованог гвожђа са два дућана у приземљу и неочекиваним ајнфортом, детаљем особеним код банатских кућа, издвајају ову једносратницу од других здања.

Али, чак и већина оних који су је запазили, не знају да се иза њене лепоте крије делић културне историје Србије. Наиме, у њој се, све до краја претпрошлог века, налазио - први српски фотоатеље. А како то обично бива, та знаменитост је заборављена и препуштена неизвесној судбини осталих градских здања и знамења.

Цепидлаке ће приметити да је пре овог београдског атељеа већ постојао један сличан у Вршцу, не помишљајући да је тада ова банатска варош још била под аустроугарском управом.

Свако разуман се мора запитати откуда такво занемаривање културно-историјског споменика? Одговор би се могао потражити у “Енциклопедији Југославије”, издање Накладног завода ФНРЈ из 1960, у време директоровања Мирослава Крлеже, у четвртом тому у којем су одреднице што почињу словом Ј. У позамашном одељку где су смештени Јовановићи, скроман простор заузима и Анастас, “први српски литограф”, познатији као први српски фотограф. Ко прочита, приметити ће да је његов рад багателисан, а да чак није

ни споменуто да је наречени Анастас био дворуправитељ код краља Милана, што нипошто није била протоколарна функција. А како Срби никада ништа нису научили на сопственим грешкама, то се и повест великог Анастаса Јовановића из генерације у генерацију - уредно препишује. Због тога је и његов атеље забатаљен, а у њему се сада шепуре салон за дамске шешире у приземљу, и канцеларије неког дистрибутера биоскопских филмова на спрату.

Ваља споменути и сличну одредницу у Просветиној “Малој енциклопедији”, четврто издање из 1986, где се за Анастаса вели да је “урадио велики број литографија знаменитих личности XIX века”, што би се могло протумачити једино скромним ауторовим знањем о фотографији и различитим фотографским техникама. Јер, оно што је ту неодмрено названо литографија, заправо је дагеротипија, претеча данашње фотографије, бар у технолошком смислу.

Тачно је да је Анастас Јовановић у Бечу студирао цртање код Гзелхофера и бакрорез код Рахла, као и да је објављивао “Споменике сербске” са литографијама знаменитих личности из наше средњовековне историје, али и то да је с камером сопствене израде, а са Воигтландеровим објективом који је донео из Беча, овековечио низ знаменитих људи претпрошлог столећа. Једина позната фотографија (заправо дагеротипија) Вука Караџића, затим, кнез Михаило, Илија Гарашанин, краљ Милан и краљица Наталија, чак и изгледали али,

ипак, сачувани портрет књаза Милоша... као и низ других - његова су дела.

Оставио је за собом само један аутопортрет: фотографију из млађих дана, коју објављујемо, израдио је неки његов неименовани пријатељ и колега у Бечу.

Историја уметности је пропустила да забележи још један, не мање важан детаљ. Наиме, Анастас је, тридесетак година, старији брат познатог сликара Паје Јовановића и његов највећи мецена. Највероватније је да би Пајин таленат био роћердан у вршачком фотоатељеу, да није било Анастасове материјалне потпоре током његових студија у Бечу, јер је њихов отац, уметност, а сликарство посебно, поистовећивао са дангубом и лакрдијаштвом, а своју децу повоздан упућивао да се баве неким “честитијим” занатима. Паја Јовановић је, за разлику од брата Анастаса, остао веран поданик Аустрије, али га ми, свеједно, својатамо као српског сликара, што је пре последица непознавања његовог ли-

ковног опуса. Наиме, тих неколико слика са нашим историјским мотивима (“Сеоба Срба под Арсенијем Црнојевићем”, “Повратак Црногораца из боја”...), само су поштено одрађене поруцбине неких патријарха, митрополита и имућнијих, а образованих Срба пречана, а не некакав његов дуг отечеству. Он је у историји европске уметности остао забележен као врстан портретиста богатих и крунисаних глава: радио је само по наруџбини, а свој рад ценио папрено.

Анастас је остао веран сведок времена у којем је живео. Био је Србин родом из Враца, у Бугарској, где се родио 1817. Умро је у Београду 13. новембра 1899. Његова гробница од црног мермера налази се на Новом гробљу, у трећој парцели, између улаза и цркве светог Николе. На њој је тек крајем осамдесетих година прошлог века дописано да је био дворуправитељ и први српски фотограф. ■

Милош Лазић

Портрет Анастаса Јовановића, који је, иначе, био старији брат нашег познатог сликара Паје Јовановића израђен је у Бечу од стране непознатог аутора

..... **БИОСКОП**

“КАЗАНОВА”

Сигурно сте до сада чули, прочитали или видели неку од прича о највећем заводнику и љубавнику свих времена Казанови. Од 12. јануара имаћете могућност, у биоскопима широм Србије, да видите екранизацију љубавних згода и незгода овог, по жене, фаталног мушкараца. Филм “Казанова” режирао је Lasse Hallstrom, нама познат по романтичном филму “Чоколада” са Жулијет Бинош. У главним улогама су Хит Лецер (у последње време заузима једно од првих десет места најсексипилнијих мушкараца на свету), Цереми Ајронс, Сијена Милер (позната као девојка Џада Лоуа), Чарли Кокс. “Казанова” је своју премијеру имао на Венецијанском фестивалу, где су га критичари и публика оценили као лагану романтичну комедију. Дакле жанр идеалан за празнично расположење, када се опуштамо и одмарамо од многобројних обавеза. Овај филм о Казанови је интересантан и по томе што баца акценат, не на бројне успешна завођења младог љубавника, већ на његово неуспело освајање једне Венецијанке. Заправо, ово је прича о откривању правог смисла љубави и то од стране Казанове.

“KISS KISS BANG BANG”

Хари Локарт (Роберт Дауни Јуниор) је у суштини фин момак. Поред тога он је и ситан лопов који свакодневно упада у

проблеме. Све време жели да уради праву ствар у животу, али то му не успева. Нјегов ланац лоше среће прекида се током плјачке продавнице играчака. Након што се огласио аларм, бежећи од обезбеђења, Хари упада на аудицију за детективски

филм и продуценти га шалју у Лос Анђелес на пробно снимање. Филмске трикове Хари учи од приватног детектива са надимком Геј Пери (Вал Килмер). Он је прилично окрутан, нестрпљив и наравно... геј. Случај на коме они раде изненада се укршта са мистериозним самоубиством и Харијев неочекивани пут у Лос Анђелес постаје веома опасан!

Никада до сада није постојала прича слична овој. Још 1986. године, 23-годишњи УЦЈА дипломат Шејн Блек завршио је радну верзију сценарија. У року од недељу дана, продуцент Джоел Силвер га је укомпоновао и заједно са режисером Ричардом Донером направио прекретни-

цу у новој ери прављења филмова. Нови жанр је био рођен као “ортачки акциони филм”.

“Шејн има јединствен стил који излази из свега сто напише” каже Силвер, који је помогао у осмишљавању нове генерације акционих филмова.

..... **ПОЗОРИШТЕ**

“ШУМА”

Драма “Шума” први пут је играна у Београду на сцени Народног позоришта 1940. године у режији Ј. ЛЈ. Ракитина, а последњи пут је изведена у Позоришту на Теразијама у режији Желимира Орешковића. У 2006. години на сцену Југословенског драмског позоришта ово остварење Александра Николајевића Островског враћа редитељ Егон Савин и глумачка екипа коју чине све саме звезде домаћег глумишта попут Светлане Бојковић (последњи пут се појавила на сцени ЈДП-а у улози Надежде Петровић у представи “Ваљевска болница”), Вање Ејдус, Дубравка Јовановића, Власте Велисављевића, Михаила Јанкетића, Николе Ђуричка, Бориса Миливојевића, Миодрага Радовановића, Милице Михајловић. Редитељ Егон Савин је о овој представи рекао: “Шума” је свет у коме живимо. “Шума” су наши односи који су тирански, условљени глађу за новцем, љубављу, уметношћу. То су три глади на којима почива космос овог комада. “Шума” је, наравно, метафо-

ШТА НАС ЗАНИМЉИВО ОЧЕКУЈЕ У 2006.

Ова нова година 2006. довешће у нашу земљу многе звезде, пре свега када је музика у питању. У Центру Сава 7. марта долази нам група “Simple minds”, а карте за овај концерт су већ у продаји. Очекује се и долазак велике звезде светске оперске сцене Монсерат Кабаље. Концерт у Београду одржаће и чувени виолиниста Најџел Кенеди. Очекује се да ће догађај године бити, вероватно већ претпостав-

љате велики концерт на београдском Хиподрому 2. јула 2006. године легендарних “The Rolling stones”, који ће наступити у нашем граду у оквиру своје светске турнеје. А шушка се и о наводном доласку највеће светске поп-звезде Мадоне, али о том потом. О свему овоме, али и о још много занимљивих догађаја из културе читаћете на овим страницама.

ра зверских односа који владају међу људима у савременом цивилизованом свету. Човек тиранише и поробљава човека, утољава своју похлепу и пожуду употребљавајући за то своје најближе. Говорили су нам да постоји антагонизам класа и он заиста постоји. У свету профита људи експлоатишу једни друге, али и у интимним односима - љубавним, породичним, пријатељским релацијама постоји израбљивање "Шума" је, у том смислу, најпрегледнија драма Островског, писца који је са још неколицином сазидо велелепну грађевину, "руску књижевност XIX века".

КЊИГЕ

"ЗАХИР" ПАУЛО КОЕЉО

Један од најчитанијих и најславнијих писаца данашњице Пауло Коелњо објавио је нови роман "Захир" који се налази и у нашим књижарама. Захир је очаравајућа прича о путовању, опседнутости изгубљеном љубављу, односима у браку, слободи и личним амбицијама. Приповедач романа Захир је писац светских бестселера који живи у Француској и ужива у свим привилегијама које му слава и новац доносе. Нјегова супруга Естер, са којом је десет година у браку, је ратни извештач која упркос свом професионалном успеху и неспутаности конвенционалним браком упада у тешку кризу. Када нестаје са својим пријатељем Михаилом, који јој је можда и љубавник, власти саслушавају приповедача: да ли је Естер киднапована, убијена, или је једноставно побегла од брака који је није испуњавао. Наратор нема ни један одговор, али сам себи поставља бројна питања. Једног дана, појављује се Михаил, човек са којим је Естер последњи пут виђена и обећава да ће му вратити жену. Путовање води приповедача од гламура Париза до Казахстана, земље у којој је Михаил рођен, земље трагичне историје, али богатог духовног завештања и ту долази до изненађујућег самоспознаја.

Пауло Коелњо кога наша читалачка публика изузетно воли због романа "Алхимичар", "На обали реке Пједре седела је и плакала", "Петнаест минута" о централној идеји свог новог романа каже: "Неочекиване ствари се догађају, а да ми за то нисмо најспремнији. Када нам се чини да нам је у животу све лепо организовано, управо тада долазимо до опасне тачке, зато што је начин на који смо свој живот орга-

низовали у ствари само прича која нам је испричана, али не и прича која у стварности може бити подржана. Покушао сам да истражим причу која нам није испричана, узевши за главног јунака успешног писца, који када га жена изненада напушта, бива принуђен да реорганизује свој живот, покушавајући да га поново састави. Било како било, уместо да начини искорак и крене да открива нове могућности у свом животу, мој јунак постаје опседнут питањем: "За што ме је жена напустила?" И то се претвара у његовог Захира. Идеја о Захиру потиче из Исламске традиције и настаје у осамнаестом веку. У арапским земљама Захир има следећа значења: видљив, присутан, неспособан да прође незапажено. Захир се може односити на објекат или особу. Тај објекат или особа постепено закупљују сваку нашу мисао, све до тренутка када више нисте у стању да мислите или о било чему другом. То вас може довести или у стање просветљености или у стање потпуног лудила."

ИЗЛОЖБЕ

"КОЛЕКЦИЈА ЈЕСЕН-ЗИМА 1867. ГОДИНЕ"

Ова изложба представља јединствену колекцију српске ношње, накита, докумената, слика и фотографија из прве половине XIX века, прикупљена за потребе презентације Србије на Свесловенској изложби 1867. године у Москви, по налогу кнеза Михаила Обреновића. Представљање ове изложбе у Етнографском музеју у Београду је прва презентација ове колекције после 138 година. Изложба се чува у Руском етнографском музеју у Санкт Петербургу и представља највећу збирку српског етнографског материјала ван граница наше земље. Како кустос Музеја у Санкт Петербургу Уда Карпова каже, на београдској изложби ће ова колекција бити представљена у целини: "Изложба потиче од 1867. године и управо у то време почиње прави развој етнологије, како у Русији, тако и у читавом свету и она добија једну нову димензију и ширину. Жеља је била не само да се покажу предмети као такви, већ да се они представе у одређеним сценама. На изложби ће осим изложбених предмета моћи да се види и део архивске грађе, фотографија и докумената који осликавају тај период. То су предмети и материјали који су напустили Србију пре много, много година. Они су сада ту". Изложбу "Колекција јесен/зима 1867." чине 329 предмета, 129 фотографија, 68 цртежа. Ако желите да видите како су изгледали и како су се облачили Срби (и то не само из Србије, већ и из Далмације, Славоније) у 19. веку посетите ову изложбу у Етнографском музеју до 6. марта 2006. године. ■

Јелена Кнежевић

КУЛТУРНИ ЦЕНТРИ

ИТАЛИЈАНСКИ ИНСТИТУТ ЗА КУЛТУРУ

Италијански институте за културу вас позива да погледате оперу "Тоска" у београдском Народном позоришту, чију је реализацију помогао. Ово ремек-дело Ђакомо Пучинија о славној певачици Флорији Тоски и њеној несрећној љубави, београдска културна јавност је први пут видела четрнаест година после светске премијере, која је била у Риму 1900. године. Тоска је тада доживела велики успех код публике. За двадесет година "Тоска" је на сцени Народна позоришта одиграна преко 500 пута.

У новој изведби, у улози Тоске је Босилка Стевановић, а у улози Марија Каварадосија Никола Китановски, а као гост Карло Баричели. "Тоску" је режирао славни Клаудио дел Монако.

ФРАНЦУСКИ КУЛТУРНИ ЦЕНТАР

До 28. јануара у Француском културном центру можете погледати изложбу "Слика и пејзаж", коју чине 53 фотографије славних француских фотографа, као што су: Антоан Дагата, Жером Брезижон, Жан-Марк Биштамант, Фабјен Калкавекиа, Флоранс Шевалије, Стефан Кутирије, Тибо Кисе, Никола Декот, Алан Флесер, Тјери Жирар, Бенцамен Енон, Валери Жув, Бернар Плоси, Паола Салерно, Клавдиј Слубан и Жерар Траканди. Једна од тема која је одувек привлачила фотографе, ништа мање од портрета или акта, свакако је пејзаж. Посебно се издвојио као жанр, па отуда и ова изложба, на којој су приказани урбани и природни пејзажи, неки поетични, неки критични. У сваком случају, изузетна изложба која представља пресек фотографског стваралаштва у Француској кроз рад петнаест фотографа.

BRITISH COUNCIL

У просторијама British Councila, 26. јануара на Теразијама биће отворена нова серија предавања и радионица "Мотивација студената једнака је укључивању у рад и успеху у разреду". Радионице ће водити специјалисти школске психологије Мира Трукуља и Гордана Ерцег. Радионица је намењена свим заинтересованима, а посебно ученицима, студентима и њиховим професорима.

Ј. Кнежевић

ПРОФ. ДР ЈАГОДА ЈОРГА ИЗ САВЕТОВАЛИШТА ЗА ДИЈЕТИКУ МЕДИЦИНСКОГ ФАКУЛТЕТА

Месец кад се добро једе

■ Сваке зиме многи набаце килограме вишка који се тешко скину ■ Празници не слеже да се "једе, спава и гледа ТВ" ■ У госте се не креће гладан

Јануар је у Србији месец слава и славља и подразумева се - јела. Ипак, све је изразитије претеривање за славском, новогодишњом или другом свечаном трпезом, па је драгоцено чути реч стручњака о томе колико нас килограма "кошта" свако такво славље.

Др Јагода Јорга, стручњак за проблеме исхране здравих и болесних људи, из Саветовалишта за дијететику Института за хигијену Медицинског факултета, жали што су Срби заборавили значај славе и што од њих праве славља и фестивале.

- Такав нови тренд последица је схватања да човек не може да се дружи и ужива ни на једном другом осим за столом пуним хране. Код нас се храна још и данас доживљава као награда и нико не воли савете шта и колико би требало да једе. Многи кажу да им ограничавањем хране узимамо оно једино што им је остало!?. Наравно да није тако. У свету људи су научили да могу да се друже и мимо претрпане трпезе - на спортском терену или теретани, каже професорка Јорга.

Неумереност у јелу многе одведе у лекарске амбуланте. Од незаобилазне прасетине, подварка, печених ћурки "прораде" жучне кесе, које не могу да издрже огромне количине хране. И желудац је на мети наших претеривања, јер смо га данима без мере "чистили" алкохолном.

Велики број људи после празновања и слава, из зиме изађе са неколико килограма вишка, које из године у годину само "слажу" и тешко скидају.

- Можемо да претпоставимо да један славски ручак - или мени на новогодишњој трпези - од предјела до слаткиша, носи са собом између 3.000 до 5.000 калорија. Уместо да се питамо колико ћемо се због тога угојити, боље је да се бринемо о томе колико нам треба времена да те калорије потрошимо. Жени је после таквог богатог ручка, просечно, потребно два до три дана да то потроши, а мушкарцу дан и по, уз услов да за то време ништа не ставе у уста - одговара докторка Јорга.

За жену је, иначе, просечни дневни унос калорија између 1.600 до 2.200, а за мушкарца од 2.200 до 2.800 калорија. Др Јагода Јорга подсећа да само у сто грама наших славских колача има од 300 до 400 калорија. Увек додаје да нема потребе пробати сваки колачић који је домаћица направила, довољна су два-три. Ако се храни додају и калорије из алкохола, без којег оваква славља не могу да прођу, рачуница је још погубнија: они најумеренији са две чаше вина унеће 350

калорија. Више чаша, наравно, више калорија... Колико нам је времена да се вратимо на стару тежину?

- Од 25 до 30 одсто одраслих, који иначе немају проблема са тежином, релативно брзо и лако се врати на старе позиције. Организам се једноставно сам бори против таквог вишеструког увећања и постоје регулаторни механизми, који се сами активирају и спречавају добијање у тежини. Међутим, код много већег процента ови механизми не постоје. Напротив, што је тежина већа, већи је и апетит. Ти људи и сами примећују да им се тежина повећава и да они сваке године, односно зиме, додају килограм, два - објашњава докторка Јорга.

Опасност се крије у томе што салоне боли. У организму не постоји аларм - механизам за узбуну да имамо вишак непотрошене енергије, односно килограма. Једноставно, кроз еволуцију се такав механизам није развио, јер хране у изобиљу има тек последњих 40 година, а данашњи човек

не копа или не коси као његов деда, да би енергију из високо калоричне хране потрошио.

Како онда да се човек уздржи од јела за дивно аранжираним празничним или славским трпезама?

- Тешко је давати савете како да се човек уздржи и буде умерен пред богатом трпезом, али живот је много важнији и комплекснији од филозофије која влада нашим просторима "једи, спавај и гледај ТВ". За почетак можда, ипак, ваља се сетити оне старе препоруке да се у госте не креће гладан. Значи, пре поласка на славу или новогодишње славље препоручује се лаки оброк код куће, а у гостима "масно-алкохолни" удар увек треба "пресећи" јелима од поврћа, не само саламама већ различитим варијетама - препорука је докторке Јорге.

Али, празнични, нерадни дани за људе који остају код куће, у сопственом кутку заштићеном од очију, најчешће пред телевизијским екраном, такође се од јутра до вечери врте око - хране: прасетина, сармице, руска салата, бајадере и торте...

- Нажалост, то је проблем квалитета нашег живота. Људи треба да траже ствари у којима могу да уживају, али да то не буде храна. Рецимо, уместо два килограма прасетине, треба да купе само пола килограма, а за онај остатак пара да учине нешто лепо и другачије за себе - одлазак у биоскоп, на концерт омиљене музике, у куповину. Наравно, такву друштвену и медијску атмосферу код нас тек треба стварати - указује др Јагода Јорга. ■

ПСИХОЛОГИЈА

Само један комплимент

Многим женама не допада се свој лик у огледалу. Незадовољне својим изгледом, често постају забринуте и депресивне. Да би себе доживљавале лепшим и бољим, женама је, ако је веровати студији америчких психолога са Државног универзитета у Канзасу, довољан и само један комплимент.

Научници апелују на бољу и топлију комуникацију међу људима, нарочито упозорава-

ју родитеље да њихове приредбе могу веома да утичу на женску децу која улазе у свет одраслих. Психолози су поручили да сваки родитељ замисли шта би добио када би своју децу, нарочито тинејџере хвалио сваки дан. Пробајте: целу недељу уместо да вицете на своју децу (или жену и мужа) - хвалите их и делите им комплименте. Ако успева у Америци, можда буде ефикасно и код нас.

ОПШТА МЕДИЦИНА

Хипохондри, само без панике!

Нормално је да :

- се бол у ногама повремено јавља без било каквог посебног разлога.

- повремено чујете како вам лупа срце.

- да вам изненада "зауји" у ушима. Реч је о промени притиска, који ће се брзо усталиити.

- има дана када осећате повећану потребу за водом, када сте јако жедни, што не значи да сте од нечега оболели.

- осетите како вам крв пулсира кроз руке, јер сте на то обратили пажњу!

- осећате да вам пулсира

глава, као да ће "пући". И то се догађа, убрзо ће проћи.

- се осети потпуна заслепљеност, изазивана наглим преласком из мрака на светлост. Око се прилагођава и није ништа за бригу.

- врат понекад укочи и постане слабо покретљив на неку страну. Разлог: лош положај при спавању, клима или отворен прозор на колима, незгодан положај који после неког "мајсторисања" по кући није пријао вратним мишићима. Само се утоплите, опустите и добро испавајте.

ВИТАМИНСКИ КРАЉ

Убија вирусе, умирује живце

По богатству витаминима, краљ је међу воћкама. Познајете ли га довољно? Лимун је најјачи и најважнији природни лек у борби са вирусима и бактеријама. Незаменљив у превенцији болести и јачању имунитета. Чува нас од прераног старења, мигрене и стреса. Врло је цењен у лечењу болести јетре и крвних судова. У Француској га зову

једним од четири мускетара, поред шаргарепе, белог лука и мајчине душице. Сок лимуна смирује живце. Јача и освежава организам на природан начин.

Киселина из лимуна код некога може да надражи слузокожу желуца. То може да се спречи ако се сок узима у размери 1:5 (један део сока и 5 делова воде или чаја).

КАРДИОЛОГИЈА

Три непријатеља срца

Исхрана са превише масти, пушење и насиље су три највећа непријатеља здравља. Ово је резултат чувене Студије седам земаља, која је пратила је болести срца код људи различитих култура, образовања, навика, вера, исхране...

Професор др Срећко Недуљковић, кардиолог, на симпозијуму на Медицинском факултету, представио је основне резултате ове студије у којој су учествовали и наши људи. У Србији су током 40 година лекари пратили укупно 1565 мушкараца - земљораднике из Велике Крсне, раднике из Зрењанина и професоре Београдског универзитета. На почетку студије они су имали између 40 и 59 година, а током 40 година пратили су им породични статус, начин исхране, холестерол, физичку и професионалну активност, пушење, дијабетес, притисак...

Занимљиво је да је после 40 година праћења, преживело 25,3 одсто професора, 8,6 процената земљорадника и само 5,6 одсто радника из Зрењанина.

Академик др Миодраг Остојић, кардиолог, атеросклерозу - назива "замором материјала". Стање наших крвних судова зависи и од начина живота какав смо иза-

брали. Тако, ако смо живели "за пример" и своје здравље штедели од фактора ризика, сматра се да је негде у 85. години живота око 60 процената наших крвних судова, прекривено наслагама на зидовима што успорава циркулацију и води у инфаркт. Ако смо још од младих дана пушили, имали висок крвни притисак, висок холестерол или дијабетес, поменути површина од 60 одсто прекривености коронарне циркулације опасним плаковима достигне се већ у 42. години живота.

Слабљење и попуштање срца може се спречити у чак 80 одсто случајева, али то подразумева да се здраво живи. Значи, да се човек правилно храни, да уноси више од пола килограма воћа и поврћа дневно, да нема ни вишак ни мањак килограма, да се довољно креће и редовно бави неком физичком активношћу, да контролише крвни притисак, који треба да буде испод 115 кроз 80 ммХг, а холестерол не би требало да буде већи од 3,8 ммол-Л. Наравно, живот без цигарета је међу првим условима на листи здравља.

З.Д.Ж.

КРАГУЈЕВАЦ, ПРЕСТОНИ ГРАД

Шетња Милошевим венцем

■ Од 1818, када је проглашен за главни град, па надаље, у њему је основан први суд (1820), прва гимназија (1833), прво позориште (1835), први лицеј (1838), први изливени топови (1853), прва електрична централа (1884)...

Београде, цабе теби слава, кад је теби Крагујевац глава! Тако се говорило када је у главни град (1841) произведен Београд, али су главне институције још остале у Крагујевцу.

Крагујевац је прва престоница модерне Србије. Од 1818, када је проглашен за главни град, па надаље, у њему је основан први суд (1820), прва гимназија (1833), прво позориште (1835), први лицеј (1838), први изливени топови (1853), прва електрична централа (1884)...

Зауоставимо се на тренутак код електричне централе, будући да је најближа интересовањима којима се бави наш часопис.

Крај 19. века био је велика прекретница за Србију у којој је полако нестајала источњачка, а јављали се утицаји западне културе, па је тако и појава електричне сијалице била најважна преокрета у квалитету живота. Кажем најважна, јер у овом случају прва сијалица није засветлела да би обасјала домове и улице грађанства, већ да би радницима треће смене у чаурници војне фабрике омогућила да раде и ноћу. Србија се припремала за рат са Бугарском.

Постављање прве динамо машине у чаурници војне фабрике доживљена је тада

Мира Тодоровић, кустос музеја

као чудо. А онај ко је све то “закувао”, био је тадашњи управник тополивнице (касније професор Високе школе у Београду) инжењер Тодор-Тоша Селековић. Само годину касније, струја је уведена у цео Војно-технички завод. Било је 30 сијалица и две лучне лампе. Прва динамо машина била је јачине пет КС. Набављена је од немачког индустријалца Сигмунда Шукерта у Нирнбергу.

А тада нико, па ни краљев двор није имао електрично осветљење. Све ово сазнао сам љубазношћу Мире Тодоровић, кустоса Музеја Стара ливница, будући да Музеј званично не ради јер је пострадао у невремени.

Крагујевац је одиста био “глава Србије”. Данас о томе сведоче хронике, записи и грађевине које су преживеле векове. Он има и дугу индустријску традицију. Познат је по производњи аутомобила, камиона, спортског

и ловачког оружја, транспортера, конфекције, прехранбених производа... Значајан је школски и универзитетски центар.

Оснивање савременог Крагујевца везује се за Милоша Обреновића. Заснивајући нову државу, кнез Милош Обреновић је основао и нови центар Крагујевца. Данас се назива Милошев венац, а стари Крагујевчани називају га - чаршија.

На простору око данашњег Малог парка (800 метара узводно од старог центра око цамије) Књаз је изградио нови градски центар: изградио је двореове, Скупштину, цркву, митрополију, арсенал, театар, школу, касарне, апотеку, болницу... Око тог језгра развијао се нови Крагујевац.

Од средине 19. века, просторни развој града усмеравају школовани стручњаци који теже да Крагујевац добије изглед европског града. Тај процес је на врхунцу

осамдесетих и деведесетих година, када се припрема и доноси Регулациони план вароши Крагујевац (1891) и гради низ значајних објеката: железница, путна мрежа, нова зграда Гимназије, Нова црква, Тополивница, железничка станица...

Чех, Константин Јиричек, овако пише 1874. године за Крагујевац: “Београд је Европа. Али ако хоћете да видите право српско место, идите да видите Крагујевац... Куће су приземне, углавном дрвене, са баштама испред и позади; улице чисте... Кроз средину места води чаршија, дуга, широка улица, или боље рећи трг, поплочан белим камењем”.

Почетак XX века обележен је доношењем врло амбициозног програма “За унапређење Крагујевца” 1910. године, али су балкански и Први светски рат омели планове у којима је било чак и увођење трамваја. Из прве деценије XX века

Застава: некад снажна фирма са девет фабрика

остао је Трмбаски водовод, зграда Суда и неколико значајних зграда у центру.

Између два светска рата обнавља се и развија Војно-технички завод. Пред Други светски рат, Завод је спадао у највећа предузећа у нашој земљи. Запошљавао је око 12 хиљада радника. Посебно су занимљива плански уређена насеља Стара и Нова радничка колонија. Недавно је обновљена капија а прича се - каже мој водич Гордана Бугарчић - да ће дрвене зграде бити порушене док ће оне од цигле, у којима су становали запослени на вишим положајима, бити обновљене. У центру колоније је Соколски дом који данас никоме и ничему не служи.

Између два рата (1928) на левој обали Лепенице уз камени мост изграђена је најлепша и највећа пијачна хала у Србији, покривена, на два нивоа. Пројектовао ју је Ђорђе Ковалевић. Испред

ње, у паркићу, 1932. постављен је споменик палим Шумадинцима, рад Антуна Аугустинчића. Занимљиво је, објашњава г-ђа Бугарчић, да је жена од бронзе у уздигнутој руци држала круну која је, после Другог светског рата, замењена буктињом да би поново, недавно, била враћена. Примера те врсте овде има на више места.

Прве две деценије после Другог светског рата почиње обнова и изградња. Средином педесетих година, само с кофером у руци у Крагујевац долази Првослав Раковић, млади машински инжењер. Само је он, вероватно, имао визију како ће од производње оружја и скромне монтаже возила подићи модерну ау-

Пословна зграда "Електрошумадије"

Споменик палим борцима - рад Антона Аугустинчића

томобилску индустрију.

Од Фијата је откупио лиценцу и почео рад са пет хиљада радника, 17 инжењера, 70 техничара и скромном монтажом фијата 1400 на 3.200 квадрата радног простора. После 19 година, Застава је, на челу са Раковићем, постала снажна фирма са девет фабрика, 30 хиљада запослених. Са монтажних трака модерне фабрике (чији су капацитети достигали ниво од 170 хиљада аутомобила годишње), силазили су, поред популарног фиће (проглашен за ау-

то миленијума) и застава 1300, као и застава 101 - прво Заставино возило средње класе. Тада су возила продавана у Грчкој, Западној Немачкој, Холандији, Финској, Француској, Либану, Индонезији, Колумбији...

Давно било, сад се приповеда.

У то доба, поред изградње Завода "Црвена застава", формирају се и други индустријски великани ("Филип Кљајић", "21 Октобар", "Пролетер", "Партизан"). Оснива се Спомен парк "Крагујевачки октобар"...

После распада СФРЈ Крагујевац доживљава најтеже дане. Производња аутомобила је са преко 200.000 спа-ла на неколико хиљада возила годишње. Плате су међу најнижима у земљи. Национални доходак је 1989. године, на пример, био 3.360 долара, да би пао на неколико стотина долара по становнику.

Ово би били шутири подаци из историје града, који је најширој, па и светској јавности, у ствари, препознатљив по три симбола: оружју, аутомобилима и споменику стрељаним ђацима - као најпотресније сведочанство у иначе тешкој трагедији која је задесила град 21. октобра 1941. године, када су немачки окупатори стрељали око 7.000 становника.

Привредно друштво са четири округа

Директор Јавног предузећа за дистрибуцију електричне енергије "Електрошумадија", од скоро је директор Привредног друштва за дистрибуцију електричне енергије "Центар", д.о.о. Крагујевац. Од мањег дистрибутивног центра, ово предузеће прераста у једно од пет привредних друштава Србије (не рачанујаћи Космет). У његовом саставу, практично, ће бити четири округа.

Директор "Електрошумадије", односно "Центра", је Иван Савчић (37), рођени Крагујевчанин и дипломирани инжењер електротехнике.

Од првог дана Савчић ради у Електрошумадији, а директор је од јуна прошле године. - Од тада је побољшана наплата и смањени су губици тако да смо у ситуацији да више улажемо у модернизацију и опрему - каже Савчић. У првих 11 месеци ове године наплатили смо 97 одсто фактурисане реализације, а поређења ради - прошле године је остварено само 69 одсто.

Савчић наводи низ његових личних, стручних достигнућа, објављених радова. На Скупштини ЕПС-а добили су награду за успешан рад, као и плакету за остварене резултате у привређивању Регионалне привредне коморе Шумадије и Поморавља.

Зграда "Електрошумадије", односно "Центра", има пет хиљада квадратних метара пословног простора. Како ми је објаснио инжењер Никола Павићевић, руководилац Службе услуга и контроле, у приземљу, поред шалтера, преуређују се две просторије намењене потрошачима који имају неки проблем, који треба нешто да реше. Убудуће, неће више бити потребно да грађанин иде од собе до собе, од службеника до службеника и да се распитује, већ ће све сазнати на једном месту.

Слободан Стојићевић

Споменици Крагујевца

Стара црква крагујевачка, задужбина кнеза Милоша Обреновића, подигнута је 1818. године на десној обали Лепенице. Посветио ју је Силаску светог Духа. Цео 19. век, бурне историје, везан је за њу. Историјске, културне и политичке одлуке доношене су са тог места. У време књаза служила је као митрополска катедрална црква и дворска капела и саборно место свих Срба. Између осталог, ту је донет и Сретенски устав.

У врло кратком периоду Милош је изградио Кнежев конак, Конак кнегиње Љубице, Амиин конак и низ пратећих зграда, што је све скупа чинило Кнежев двор. По угледу на турске обичаје, кнез Милош је убрзо, по завршетку конака, за себе (1818), започео изградњу још једног који је био намењен Љубици и деци. У њему је 1823. године рођен кнез Михаило, док је кнез Милан рођен у Кнежевом конаку 1819. године, те се и на основу тога претпоставља да је Конак кнегиње Љубице саграђен након рођења кнеза Милана. Изгорео је у пожару 1884. На месту где је био (између Амииног и Кнез Михаиловог конака) почела су археолошка ископавања. Кнежев конак је уништен приликом бомбардовања Крагујевца 1941.

Гимназија је основана 1833, а репрезентативно средњеевропско здање подигнуто је од 1885-1888.

На Милошевом венцу, уз Стару цркву и Скупштину 1926. подигнута је зграда управе Војно-техничког завода. Зграду Суда пројектовао је Никола Несторовић у неоренесансном стилу. Грађена је од 1903-1907, а споменик војводи Путнику, испред зграде, подигнут је 1992.

Споменик Титовој штафети подигнут је 1977. и налази се у Главној улици, али је запустен, а слова су већином попадала. ■

С. С.

БОЈБОДА
БОДОВИ ПУТНИ

